E-KİTAP
ARŞİVİ

Dijital Bilgi Kaynağınız

www.e-kitaparsivi.com

Bu E-Kitap www.e-kitaparsivi.com sitesi için hazırlanmıştır. Web sitemizde bir çok başka esere ulaşabilirsiniz.

CENGİZ AYTMATOV

ÇEVİREN: REFİK ÖZDEK

Bölüm 1

Babam Törekul Aytmatov,

Bilmiyorum mezarın nerededir,

Bunu sana sunuyorum.

Anam Nahima Aytmatova,

Biz dört kardeşi sen yetiştirdin,

Bunu sana sunuyorum.

Üzerinde yeni yıkanmış beyaz entarisi ve koyu renkli beşmenti, başında beyaz yazmasıyla, bir ana, biçilmiş tarlaların arasından geçen yolda ağır ağır ilerliyor. Yanında-yakınında kimsecikler yok. Yaz bitmiş, tarlalarda çalışanlar gitmiş. Kırlarda yankı yankı yayılan insan sesleri yok artık. Yollarda bulut bulut toz kaldıran kamyonlar ve biçerdöverler de yok. Sürüler henüz anızlara salınmamış.

Uzakta, boz renkli büyük yolun ötesinde, sonbahar bozkırı gözalabildiğine uzanıyor. Gökyüzünü, bir yerlerden akıp gelen

mavimsi bulutlar kaplamakta. Sessizce tarlalara yayılan rüzgar, hasır sazlarına, sayar gibi tek tek dokunup geçiyor, ölü yaprakları dereye doğru sürüklüyor. Sabahleyin her yeri çiy kaplayınca, dereden otların kokusu yayılır çevreye. Hasattan sonra toprak dinlenmektedir. Çok geçmeden kötü havalar başlayacak, yağmurlar dinmeden yağacak, sonra ilk kar yere düşecektir. Daha sonra da fırtınalar, boralar...

Ama şimdilik böyle bir şey yok. Her şey sessiz, sakin görünüyor. Yaşlı anayı hiçbir şey rahatsız etmemeli. Bakın, işte, durdu. Yaşlılıktan kenarları iyice kırışmış gözlerle çevresine uzun uzun baktı:

-Selamünaleyküm sevgili tarlam! dedi yavaş sesle.

-Aleykümselam Tolgonay. Yine geldin demek? Görüyorum, biraz daha yaşlanmışsın, saçların bembeyaz olmuş... Aa, baston da kullanıyorsun artık.

-Evet, güzel toprağım, yaşlandım. Ee, aradan bir yıl daha geçti ve sen bir hasat daha verdin. Biliyorsun, bugün Ölenleri Anma Günü.

-Biliyorum ve seni bekliyordum Tolgonay, ama bu defa da yalnız geldin değil mi?

-Gördüğün gibi yalnızım, hep yalnız...

-Demek ona hiçbir şey söylemedin daha?

-Hayır söylemedim, söylemeye cesaret edemedim.

-Ya başkalarından duyarsa, biri istemeden ağzından kaçırırsa?

-Niye söylesinler. Nasıl olsa, vakti gelince her şeyi öğrenecek. Hem artık büyüdü, başkalarından duyup öğrenebilir. Ama o benim için hala küçük bir çocuktur ve bu yüzden ona gerçeği söylemekten çok, ama çok korkuyorum.

-Yine de insan gerçeği öğrenmelidir Tolgonay.

-Biliyorum, biliyorum ama, nasıl söyleyeyim? Benim bildiğimi, senin bildiğini, başkalarının bildiğini, sevgili toprak anam, yalnız o bilmiyor. Bunu öğrendiği zaman ne olacak? Nasıl karşılayacak? Geçmişi nasıl yargılayacak? Aklıyla, yüreğiyle gerçeği olduğu gibi kabul etmesini bilecek mi? Ah bunu birkaç kelimeyle masal gibi, hikaye gibi kolayca anlatabilsem! Son zamanlarda bu konu hiç aklımdan çıkmıyor. Zaman akıp gidiyor ve hiçbir saat bir öncekine benzemiyor: Ecel her zaman kapımı çalabilir. Geçtiğimiz kış iyice hastalanıp yatağa düştüm ve o yataktan bir daha kalkamayacağımı, öleceğimi düşündüm. Aslında korktuğum şey ölmek değil. Ölümü, hiç şikayet etmeden, direnmeden karşılayabilirim. Benim korktuğum, onun kim olduğunu söyleyecek vakit bulamamak, büyük sırrı ve gerçeği kendimle mezara götürmektir. İşte bunun için çok üzüldüğümü o anlamıyor bile. Nereden bilecek? Tabii bana acıyordu, benim için üzülüyor, hasta yattığım o günlerde okula gitmiyor, yatağımın etrafında dönüp duruyor, Nineciğim, nineciğim, su

getireyim ilacını içer misin? Üşüyor musun, bir şeyler daha örteyim mi üzerine?... diyordu. Ve ben, aklımdan çıkmayan gerçeği ona söyleme cesaretini bulamıyordum. Öyle saf, öyle içten bir çocuk ki!.. İşte, vakit geçiyor ve ben konuya nasıl gireceğimi hala bilemiyorum. Belki yüz yol buldum ama sonunda hiçbirini beğenmedim. Olayları, bütün gerçeği ve hayatın manasını anlaması için ona yalnız kendisinden, kendi öz kaderinden değil, başka insanları, o başka insanların kaderlerini, kendimi ve benim çağımı, sonra seni sevgili toprak anam, bizim bütün hayatımızı anlatmam ve onun da anlaması gerekiyor.

Hatta bisikletinden de söz etmeliyim. Bütün kaygılardan uzak kalarak gezip tozduğu, binip okula gittiği o eski bisikletinden. Hiçbir şeyi unutmamalı, başka hiçbir şeyi katmamalıyım: Ne bir eksik, ne bir fazla. Hayat bizim hepimizi aynı teknede doğurmuş, aynı yumağa sarmıştır. Ama yine de bu olayları anlamak için o olayların içinde yaşamış olmak ve onları ruhunda duymak gerek... İşte, durmadan düşünmemin sebebi budur. Ben görevimin ne olduğunu biliyorum. Bunu yapabilirsem ölünce gözlerim açık kalmayacak.

-Otur Tolgonay, ayakta durma, ayakların o kadar güçlü değil artık. Şu taşın üzerine otur da beraber düşünelim. Buraya ilk gelişini hatırlıyor musun?

-Hayal meyal. O günden bu yana köprülerin altından çok sular aktı.

-Hatırlamaya çalış, her şeyi ta başından bir bir hatırla Tolgonay.

Bölüm 2

Evet, ilk gelişimi hayal-meyal hatırlıyorum. Küçücük bir çocukken hasat zamanı beni buruya getirirler, biçilmiş buğday saplarından oluşan bir yığının gölgesine oturturlardı. Ağlamayayım diye de elime bir dilim ekmek tutuştururlardı. Daha sonra biraz büyüyünce, yine burada, ekilecek tohumlara bekçilik etmeye başladım. İlkbaharda yaylaya çıkan sürüler buradan geçerlerdi. Çocukluğumun kaygısız, pek neşeli günleriydi o zamanlar. Hatırlıyorum: Sarı Vadi'den ilerleyen ve ardı arkası kesilmeyen sürüler, yeni otlaklar bulmak için serin yaylalarda dolaşırlardı hep. Düşünüyorum da, o yaşlarda çok aptalmışım doğrusu. Yılkı sürüleri bozkırdan bir çığ gibi ilerlerdi, önlerine çıkacak olsanız bir anda sizi ezip tozunuzu bile bırakmazlardı. Havalandırdıkları toz bulutu kilometrelerce uzar giderdi. Ben sersem, onlar gelirken buğday demetleri arkasına saklanır, sonra, vahşi, küçücük bir hayvan gibi birden önlerine çıkar, onları ürkütürdüm. Atlar birden yön değiştirir ve çobanlarda başlardı beni kovalamaya:

-Seni çalı saçlı yaramaz seni!

Ama kolay değildi beni yakalamak. Arkların arasından kaçıp ellerinden kurtulurdum. Sırtlarına kırmızı boya çalınmış koyun sürülerinin buradan geçmeleri günlerce sürerdi. Koyunlar ayaklarıyla toprağı dolu gibi döver, ağır ve yağlı kuyruklarını toz-toprakta

sürükler, durmadan akarlardı. Bu sürülerin çobanları pistiler, kalın ve boğuk sesliydiler. Sonra zengin ailelerin (köylerin) deve kervanları gelirdi. Bunların eyerlere bağlanmış tulumları kımız doluydu. Genç kızlar ve genç kadınlar en güzel elbiselerini giyer, bindikleri devenin yürüyüşüne göre sallana sallana, yemyeşil çayırlar ve dupduru ırmaklar üzerine yakılmış türküleri söylerlerdi. Onlara bazen hayran hayran bakarken her şeyi unutur, uzun süre arkalarından koşardım. Sonra onlar gözden kaybolurdu ve ben kendi kendime Ah benim de onlarınki kadar güzel fistanlarım, onlarınki gibi püsküllü başörtülerim olsa! diye iç çekerdim imrenerek. O zamanlar yalınayak başıkabak küçük bir çocuktum daha. Babam tarım işçisiydi. Dedem, borçları yüzünden ırgat olarak çalışmaya başlamış. O zamandan beri bizim sülale toprakta çalışır durur. Hiçbir zaman ipekli fistanım olmadı ama büyüyünce güzel, albenili bir genç kız oldum.

Gölgemi seyretmekten zevk alırdım. Sokakta yürürken arada bir gölgeme göz atar, kendimi aynadaymış gibi görür ve çok beğenirdim. İşte öylesine tuhaf bir kızdım ben. Bir hasat mevsiminde Suvankul'la karşılaştığım zaman onyedi yaşındaydım. O yıl Suvankul, Yukarı Talas'tan bizim oraya çalışmak için gelmişti. Gözlerimi kapayınca onun o günkü halini çok iyi hatırlarım: Ondokuz yaşındaydı. Giyecek bir gömleği bile yoktu ve çıplak omuzlarının üzerinde eski bir beşment vardı sadece. Kızgın güneş tenini marsık gibi karartmıştı ve elmacık kemikleri bakır gibi, tunç gibi parlıyordu. İlk bakışta onu cılız, çelimsiz ve güçsüz sanırdınız. Oysa, güçlü omuzları, tunçtan dökülmüş gibi güçlü kolları vardı. Hiç kimse onun kadar hızlı çalışamaz, onun kadar iş üretemezdi. Çok kolay, çok rahat biçerdi

buğday saplarını. Onun yanından geçerken tırpanın başaklara çarparak çıkardığı hışırtıdan, biçilen sapların devrilirken çıkardığı yumuşak sesten başka bir şey duymazdınız. Bu yaradılışta insanlar vardır. Onları çalışırken görmek zevk verir insana. Suvankul işte onlardan biriydi. Ben de hızlı, çabuk biçen bir işçi olarak ün yapmıştım, ama onunla çalışırken hep gerilerde kalırdım. Çok defa Suvankul öne doğru epey uzaklaşırdı. Öyle zamanlarda durur, geriye, benim yanıma gelir, ona yetişmem için bana yardım etmek isterdi. Ben ise buna alınır, kızardım:

-Kendi işine baksana sen, yardıma ihtiyacım yok benim! derdim.

Hiç darılmazdı. Hafifçe gülümser `öyle olsun' der gibi başını sallar, başka hiçbir şey söylemeden giderdi. Ona kızmam için hiçbir sebep yoktu. Ne aptalmışım! Hergün önce biz ikimiz işbaşı yapardık. Doğmakta olan güneşin kızıl aydınlığı yeni yeni yayılırken ve herkes henüz tatlı uykusundayken biz ikimiz buğday biçmek için yola koyulurduk. Suvankul köyün çıkışında her zaman beni bekler ve görünce de:

-Geldin mi? derdi.

Bensiz asla gitmeyeceğini bildiğim halde ona:

-Senin çoktan gittiğini sanıyordum, diye cevap verirdim.

Sonra yanyana yola koyulurduk. Tan yeri pırıl pırıl parlar, önce

dağların dorukları altın yaldızlar içinde kalır, sonra bozkırın hafif rüzgarı koyu mavi bir dalga gibi yüzümüze çarpardı. O yazın şafakları aslında bizim aşkımızdı. Hergün pırıl pırıl yeniden doğan aşkımızın şafakları. Birlikte yürürken gözümüzde bütün dünya değişirdi ve biz bir masal aleminde yüzerdik. Ve, her tarafı sürülmüş boz toprak, dünyanın en güzel tarlası olarak görünürdü bize. O sırada, önümüzden kalkan bir boz torgay da havalanırdı aydınlardan gökyüzüne doğru. Çok yükseklere kadar çıkar, gökyüzünde bir nokta gibi görünür ve bir insan yüreği gibi çırpınarak mutlu mutlu ötmeye başlardı.

-Bak, bizim torgayımız ötüyor! derdi Suvankul. Ne güzel değil mi? Bir torgayımız da vardı bizim. Hele o dolunaylı gece! Belki böyle bir gece bir daha hiç olmayacak. O gece biz ikimiz, geç vakitlere kadar çalışmak için tarlada kaldık. Ay bütün görkemiyle doğup, uzakları sınırlayan dağın tepesini aşınca, gökyüzünün bütün yıldızları gözlerini açtılar. Bütün yıldızlar bize bakıyordu sanki. Biz, tarlanın kıyısında bir yerde, Suvankul'un beşmenti üzerine uzanmıştık. Ark kazılırken kenarına yığılmış yumuşak toprak bizim yastığımızdı ve yastıkların en yumuşağıydı. O gün orada geçirdiğimiz ilk gece oldu. Ondan sonra da hayatımız boyunca hiç ayrılmadık. Suvankul'un demir gibi ağır ve nasırlı elleri benim yüzümü, alnımı, saçlarımı okşarken yumuşacık gelirdi bana. Avuçlarında, kalbimin ateşli ve neşeli çarpışlarını duyar ve kulağına fısıldardım:

-Suvan, mutlu olacağız değil mi? Cevap verirdi:

-Toprak ve su insanlar arasında eşit olarak paylaştırılınca, kendi tarlamız olunca, kendi tarlamızı sürüp eker, kendi ürünümüzü kaldırınca, biz de mutlu olacağız. İnsanın çok büyük bir mutluluğa ihtiyacı yoktur Tolgonay. Bir çiftçi için mutluluk, kendi tarlasını sürüp ekmek ve ürün almaktır.

Neden bilmem, bu sözler çok hoşuma gitti ve rahatladım. Suvankul'a sımsıkı sarıldım, sıktım, sıktım ve rüzgar yanığı sıcak yüzünü uzun uzun öptüm. Sonra, arka girip yıkanarak, neşe içinde gülerek birbirimizin yüzüne su attık. Serin ve berrak suda, dağlardan esip gelen rüzgarın kokusu vardı.

Sonra yine uzandık, elele tutuşarak yıldızları seyre koyulduk. Ne de çok yıldız vardı o gece! O aydınlık mavi gecede, bizim gibi toprak da mutluydu. O da bizim gibi sessizliğin ve serinliğin tadını çıkarıyordu. Tatlı bir huzur yayılıyordu bozkırdan. Arkta su şırıl şırıl akmaya devam ediyor, iyice açılmış yoncaların özsuyundan sarhoş oluyorduk. Bazen bozkırın kuru rüzgarlarına özgü sıcak bir nefes bize kadar ulaşıyor, tarlanın kıyısındaki başaklar hışırtılarla sallanıyordu. Böyle bir gece herhalde bir defa görünürdü. Gecenin tam ortasında gökyüzünü seyre daldım. Ve yukarıda Başak Burcu Yolunu, Samanyolu'nu gördüm. Gümüş parlaklığındaki serpintilerini yıldızların arasına yayarak ufuk boyunca uzanıyordu. Suvankul'un sözlerini hatırladım ve düşündüm ki, başak toplayıcı oradan elinde kocaman bir sepetle o gece geçmiş, o çok büyük kucağındaki sap ve samanı saça saça gitmişti. Sonra birden bire kendi kendime şöyle dedim: Eğer hayallerimiz gerçekleşecekse, benim Suvankul'um, ilk

biçtiği buğday saplarını tıpkı böyle kucaklayıp evimize getirecekti. Bu, onun biçtiği ilk buğday, ilk ürün olacaktı. Kucağında bu kokulu buğday saplarını taşırken, geçtiği yerlere döküp saçacak ve gerisinde parlak bir iz bırakacaktı...

Ben işte böyle hayaller kuruyordum ve yıldızların da benimle birlikte benim gibi hayal kurduklarını düşünüyordum. Her şeyin hayal ettiğim gibi olmasını dilerken, birden, bizi besleyen kara toprakla insanmış gibi, insan sözleriyle konuşmaya başladım:

-Kara toprak, sevgili toprak ana, hepimizi sinesinde barındıran sensin! Bizlere mutluluk vermeyeceksen neye yarar senin toprak ana oluşun? Dünyaya niçin geliyoruz? Biz senin çocuklarınız, bize mutluluk ver, bizi mutlu kıl toprak ana!

Sabahleyin uyandığımda yanımda Suvankul'u göremedim. Ne zaman kalktığını da bilmiyordum. Herhalde çok erken kalkmış olmalı. Çevrem, yeni biçilmiş buğday yığınlarıyla doluydu. Buna darıldım doğrusu. Günün ilk saatlerinde onunla birlikte çalışmayı çok isterdim.

-Suvankul, beni niye uyandırmadın? diye çıkıştım.

Dönüp baktı. O sabahki halini hiç unutmam: Yarı beline kadar çıplaktı. Güçlü, yanık omuzları terden parlıyordu. Bakışlarında bir mutluluk sezmedim değil. Sanki tanımıyormuş gibi dalgın dalgın bakıyordu bana. Elinin tersiyle yüzünü terini sildi ve gülümseyerek cevap verdi:

-Biraz daha uyumanı istedim.

-Ya sen niye uyumadın biraz daha?

-Ben artık ikimiz için çalışıyorum.

Bu cevap karşısında nerdeyse kızacak, hatta ağlayacaktım, ama içten içe, beni düşünmüş olmasına seviniyordum. Ona şöyle dedim:

-Dün bana ne söylediğini unuttun mu? Artık her zaman, her şeyde, aynı ve tek kişiymiş gibi eşit ve beraber olacağımızı söylemiştin. Suvankul tırpanını bir yana attı, koşup yanıma geldi, kucaklayıp beni havaya kaldırdı. Bir yandan beni öpüyor, bir yandan konuşuyordu:

-Bundan sonra her yerde beraber olacağız, tek vücut olacağız, canım benim, küçük boz torgayım, sevgilim...

Beni kollarında taşıyor, boztorgayım diyor, daha birçok tuhaf isimler veriyordu bana. Ben ise, kollarım onun boynunda, ayaklarımı sallaya sallaya gülüyordum. Gerçekten gülünç buluyordum bunu. Çünkü yalnız çocuklara boztorgay derler. Ama yine de onun ağzından bunları duymak çok güzeldi.

Dağın ardında güneş başını kaldırmış, ilk ışınlarını salmaya başlamıştı. Suvankul beni usulca yere bıraktı, omuzlarımı tuttu ve şöyle seslendi güneşe:

-Ey Güneş, bak, bu benim karımdır! Ne kadar güzel değil mi? Yüzgörümlüğü olsun diye ışınlarını gönder, sıcaklığını, aydınlığını ver!..

Böyle konuşurken ciddi olup olmadığını bilmiyorum ama, birden hüngür hüngür ağlamaya başladım. Yüreğimi dolduran mutluluk dalgalarına dayanamamıştım.

O günü hatırlayınca hala ağlarım ve niçin ağladığımı bilmem. Ne kadar da aptalım değil mi? Ama o ilk ağladığım zaman döktüğüm yaşlar başkaydı. İnsan o yaşları hayatında ancak bir defa döker.

Hayatınız hayallerimizdeki gibi oldu mu?

-Evet oldu. Suvankul ve ben bu hayatın çatısını kendi ellerimizle kurduk, kendi temiz ellerimizle yoğurduk bu hayatı. Yaz demedik, kış demedik, elimizden çapa, orak ve yabayı düşürmedik. Kan-ter içinde kalarak çalıştık. Çektiğimiz zahmetin ölçüsü yoktu doğrusu. Artık yeni bir çağ da başlıyordu. Kendimize ev yaptık, sağılacak koyunlarımız oldu... Kısacası biz de insan gibi yaşamaya başladık. Hayatımızın en güzel olayı, ard arda üç çocuğumuzun dünyaya gelmesidir. Sağlıklı idiler, su damlaları gibi birbirlerine benziyorlardı. Bugün ise, onların doğumunu düşündükçe yüreğim sızlıyor. Koyun gibi, her onsekiz ayda bir çocuk dünyaya getirmeye ne gerek vardı? Başkaları gibi çocuklarımı üç dört sene arayla doğursaydım ya! Belki o zaman o işler gelmezdi başıma. Hiç doğurmasam da olurdu. Ah yavrularım ah! Acılarınıza

dayanamadığım için böyle konuşuyorum, saçmalıyorum. Bir anayım ben, bir ana...

Buraya ilk defa hep birlikte geldikleri günü sık sık hatırlarım. Suvankul'un traktör sürmeye başladığı ilk gündü. Sonbahar ve kış boyunca çayın öte yakasındaki Zareçye'de traktör ve motor kursuna katılmıştı. O günlerde biz henüz traktörün ne menem şey olduğunu pek bilmiyorduk. Zareçye uzakça olduğu için Suvankul bazen hava iyice karardıktan sonra geç vakitlerde gelirdi. Buna kızar, üzülür ve çıkışırdım:

-Hayatını zehir edecek kadar çok çalışmana ne gerek var? Sen bir ekip başısın, bu yetmez mi?

O her zamanki güleçliğiyle cevap verirdi:

-Endişe etme Tolgonay, biraz sabret, hele bir ilkbahar gelsin, bak nasıl hak vereceksin bana... Biraz sabret...

Aslında onu suçlamıyor, bunları kızgınlıktan söylemiyordum. Ne var ki üç çocuklu bir evin bütün işlerini yapmak, bu arada kolhozdaki işi de aksatmamak hiç de kolay gelmiyordu bana. Ama Suvankul'a bakınca hemen sakinleşirdim: O, uzak yoldan üşümüş, iyice yorulmuş ve acıkmış olarak gelirdi. Onu böyle görünce söylediklerime pişman olur, üzülür, her şeyi bağışlayan insanların edasıyla mırıldanırdım:

-Hadi, hadi, ocağın yanına otur da yemeğini ye, çoktan soğumuştur

bile.

Suvankul'un boş şeylerin peşinde olmadığını bilmiyor değildim. Bütün köyde akşam kurslarına katılacak kadar okuması-yazması olan bir tek adam bile yoktu. O yüzden de Suvankul ortaya atılıp bir öneride bulunmuştu: Ben kurslara katılmak istiyorum, okumayı ve yazmayı öğrenmek de istiyorum, ama bunun için benim yerime ekipbaşılığa başka birini atamalısınız.

Söylemesi kolaydı, ama işe başladıktan sonra çekmediği sıkıntı kalmadı. O heyecanlı günleri de sık sık hatırlarım: Okuma yazmayı babalarına çocuklar öğretiyordu. Kasım ve Maysalbek, gündüz okula gidip öğrencilik, akşam eve dönünce babalarına öğretmenlik yapıyorlardı. O yıllarda masa filan yoktu bizim evlerde. Suvankul yere yüzükoyun yatarak bir deftere harfleri yazmaya çalışır, üç çocuk onun başına çöker, hepsi de söyleyecek bir şey bulurdu: Baba, kalemi daha dik tutmalısın; bak, satır ne kadar çarpık oldu... Elin de titriyor, rahat ol... bak, şöyle yazmalısın, defteri de şöyle tutmalısın... Çocuklar bazen kendi aralarında tartışır, herbiri bu işi en iyi bilenin kendisi olduğunu iddia ederdi. Başka zaman olsa Suvankul çocukları azarlayıp sustururdu ama, şimdi onları gerçek öğretmenler gibi saygıyla dinliyordu. Bir tek kelime yazmak onu perişan ediyor, yorgun düşürüyordu. Alnından yüzünden ter akıyor, sanki yazı yazmıyor da, koca koca buğday demetlerini sırtlanıp batöze taşıyordu. Onların hepsini başbaşa vermiş, defterin ya da alfabenin üzerine eğilmiş, büyücülük yapar gibi görünce gülmekten kendimi alamıyordum:

-Rahat bırakın babanızı! diye bağırırdım çocuklara. Yoksa onu bir molla mı yapacaksınız? Suvankul, sen de bir taşla iki kuş vurmaya kalkışma: Ya molla ol, ya traktör sürücüsü.

Suvankul kızardı. Bana bakmadan başını sallar, üzüntüyle iç çeker:

-Yapma Allah aşkına, biz burda okuma-yazma öğrenmek gibi ciddi bir iş yapıyoruz, sen ise alay ediyorsun! derdi.

Kısacası o işler hem karışık, hem pek eğlenceliydi. Ne kadar güç olursa olsun, sonunda Suvankul başardı, amacına ulaştı. İlkbaharın ilk günlerinden biriydi. Karlar henüz erimiş, havalar güzelleşmeye başlamıştı. Birden, köyün giriş yolunda, zincirleme patlamaları andıran ama patlama da denmez büyük bir gürültü işittik. O tarafta bulunan bir at sürüsü ürktü. Atlar geriye dönüp dört nala kaçışmaya başladılar. Ben de sokağa attım kendimi. Bahçelerin ötesinden köye doğru kocaman, kapkara bir traktör geliyordu dumanlar saça saça. Oldukça da hızlı geliyordu. Köyün her yanından çıkıp gelen kimisi atlı, kimisi yaya bir kalabalık da traktörün iki yanında ve gerisinde bağrışa çağrışa gelmekteydiler. İtişip kakışıyor, bir panayırdaymış gibi neşe içinde koşuşuyorlardı. Ben o kalabalıkta, önce, traktörün üzerinde, babalarının yanındaki üç oğlumu gördüm. Birbirlerine sıkıca tutunmuş, dimdik duruyorlardı. Traktörün yanında koşuşan öbür çocuklar da sevinç çığlıkları atıyor, şapkalarını havaya fırlatıyor, ıslık çalıyorlardı. O ne büyük mutluluk, o ne büyük gururdu çocuklarım için!. Ciddiydiler. Gözlerinde; yüzlerinde zafer ışıltısıyla dönen

kahramanlar gibiydiler. Nasıl da bir anda değişmişti afacanlar! O gün traktörle geleceğini bildikleri babalarını karşılamak için erkenden kalkmışlar, ama nereye gittiklerini bana belli bile etmemişlerdi. Belki gitmelerine izin vermem diye söylememişler bana... Onları traktörün üzerinde öyle ayakta durur görünce, düşerler, başlarına bir kaza gelir diye korktum ve bağırmaya başladım:

-Kasım, Maysalbek, Caynak! Düşeceksiniz, inin oradan!

Motorun sesi benim sesimi bastırıyor, kimse ne dediğimi anlamıyordu. Ama Suvankul anladı ne demek istediğimi ve bana bakıp gülümsedi, korkma, bir şey olmaz der gibi bir de baş işareti yaptı. Traktörü gururla sürüyor ve pek mutlu görünüyordu. Birden bire gençleşivermişti sanki. Aslında o zamanlar hala genç, kara bıyıklı bir yiğit idi. O anda birden farkettim ki oğullarımın üçü de babalarına çok benziyorlar. Sanki dört kardeş idiler. Hele büyükleri, yani Kasım ve Maysalbek'i babalarından ayırmak güçtü doğrusu: Babaları gibi boylu ve çeviktiler. Koyu kızıl bakıra çalan elmacık kemikleri de pek belirgindi. Küçük oğlum Caynak'a gelince, o daha çok bana benziyordu: Daha açık tenli, kara gözlü, yumuşak bakışlı.

Traktör, köyün içinden durmadan geçti, öbür baştan çıkıp tarlalara girdi. Hepimiz traktörün tarlayı nasıl süreceğini, toprağı nasıl yaracağını merak ediyorduk. Traktörün gerisindeki üç soklu büyük saban yere yapıştı, üç keskin demir toprağa kolayca saplandı, dişlediği toprağı kesek kesek ve bir tay yelesi gibi yana düşürerek, derince bir iz bırakıp ilerledi. Herkes hayran olmuş, coşkular içinde o ize baka

baka yürüyor, birbirini itip geçiyordu. Atlı olanlar atlarını kırbaçladı, yaya olanlar nefes nefese koşmaya devam etti. Neden bilmem, ben herkesten ayrı kalmış, herkesin beni geçip gitmesine aldırmamış, olduğum yerde yapayalnız bulmuştum kendimi. Kımıldamadan duruyor, ileriye doğru bir adım atamıyordum. Traktör gittikçe uzaklaşıyor, ben gücümü yitirmiş halde, onu gözlerimle takip ediyordum. Yine de o anda dünyanın en mutlu insanı ben olduğumu söyleyebilirim. Ama beni en çok sevindiren, mutlu eden şeyin ne olduğunu bilmiyordum:

Suvankul'un köye ilk traktörü getirmiş olması mı, o gün çocuklarımızın nasıl büyümüş olduklarını, babalarına nasıl da çok benzediklerini görmek mi? Yaşlı gözlerle onları uzaktan izliyor ve mırıldanıyordum: Hep böyle bir arada, babanızın yanında olun sevgili evlatlarım! Onun gibi sağlıklı, becerikli olun, başka bir şey dilemiyorum...

Benim analık yıllarımın en güzel yılıdır o yıl. Ellerim hala güçlüydü ve çalışmayı seviyordum. İnsanın eli-ayağı tutuyorsa, sağlığı yerindeyse, çalışmaktan daha iyi ne vardır onun için?

Zaman su gibi aktı, oğullarım, aynı yıl dikilmiş kavak fidanları gibi büyüyüp geliştiler. Sonra, herbiri kendi yolunu seçti: Kasım, babasının izinden giderek onun gibi traktör sürücüsü oldu ve daha sonra biçer-döver kullanmasını öğrendi. Bir yaz boyu, dağın eteğinde bulunan Kayındı kolhozuna gidip geldi. Bunun için çayı aştı, düzde yürüdü, yokuşu tırmandı. İşte orada öğrendi biçer-döver kullanmasını. Bir yıl

sonra da biçer-döver ustası diplomasını aldı.

Bir ana için bütün çocukları birdir, hepsini aynı duygu ve şefkatle karnında ve kucağında büyütmüş, beslemiştir. Ama yine de, bana öyle geliyor ki, Maysalbek için bir zaafım vardı galiba. Onunla pek gururlanırdım. Belki bu, bizden sık sık ayrı kalmasından, onu özlememden dolayıdır. Çabuk palazlanıp yuvayı ilk terkeden bir yavru kuş idi o. Aile ocağından erken ayrıldı. Okulun daha ilk sıralarından itibaren iyi bir öğrenci oldu. Okumayı çok sever, her zaman kitaplara dalıp giderdi. Onun en çok sevdiği şey, ona en değerli ödül kitaptı. Köy okulunu bitirdikten sonra öğrenimini sürdürmek için kente gitti. Çünkü Maysalbek öğretmen olmak istiyordu.

En küçük oğlum Caynak'a gelince, o, her bakımdan hem çok güzel, hem çok iyi bir çocuktu. Yalnız, keyif kaçıran bir durumu vardı: Evde pek durmazdı. Kolhozda, Komsomol (Gençlik Kolu) başkanı seçilmişti. Bu yüzden toplantıdan toplantıya, klüpten klübe koşar, duvar gazetesinin yazılarıyla meşgul olur, bütün işleri izler, bir dakikası boş kalmazdı. Bazen onun gece gündüz eve uğramayışına kızar, çıkışırdım:

-Bana bak zıp zıp çekirge! derdim, madem ki aile sevgin bu kadar az, akordiyonunu, yastığını al, tasını tarağını topla, kolhozdaki bürona git, nasıl olsa her yer bir senin için, ne anaya ihtiyacın var ne babaya!

Suvankul oğlunun savunmasını hemen üstlenirdi. Ama konuşmak için benim susmamı, biraz yatışmamı bekler, sonra hiçbir şey olmamış

gibi konuşurdu:

-Ana, ana, kendini üzmene, sinirlerini bozmana hiç gerek yok. Bırak toplum hayatını, insanlarla beraber yaşamayı öğrensin. Eğer gerçekten bir serseri gibi amaçsız, sorunsuz yaşarsa, herkesten önce ben yapışırım yakasına...

Bu arada Suvankul eski işine dönmüş yine ekip başı olmuştu. Traktör sürücülüğü gençlere kalmıştı artık. Bundan kısa bir süre sonra aile için çok önemli bir olay yaşadık. Bu, Kasım'ın evlenmesiydi. Onun evlenmesiyle ilk gelin, evimizin eşiğinden içeri adım atmış oluyordu. Nasıl tanıştıklarını, bu evliliğe nasıl karar verdiklerini hiç sormadım. Herhalde Kasım'ın yaz boyu Zareçye köyünde biçer-döver sürücüsü olarak çalıştığı günlerde karşılaşmış, birbirlerini sevmişlerdi. Adı Aliman olan gelinimiz dağ köyü Kayındı'dan gelmişti. Yanık tenli, körpecik bir dağlıydı Aliman. Bu kadar güzel, saygılı ve hamarat bir gelinim olduğu için başlangıçta onu beğenmekle yetindim. Sonra iyice sevdim ve bağlandım. Herhalde gizliden gizli bir kız çocuğumun olması için dua ettiğim ve Aliman'ın gelişini de bu arzumun karşılanması gibi gördüğüm için onu öz kızım yerine koydum. Üstelik gelinim çok zeki, çalışkan ve billur gibi duru-temiz idi. Evet, dedim ya, öz kızım gibi sevdim onu.

Genellikle aynı evde oturan gelin kaynana pek geçinemezler, ama bu konuda ben şanslıydım doğrusu. Evde onun gibi bir gelin olması gerçek bir mutluluk idi. Yeri gelmişken, benim anladığım gerçek mutluluğun da bir raslantı sonucu olmadığını, yaz yağmuru gibi birden bire başımıza

düşmediğini söylemeliyim. Gerçek mutluluk, yavaş yavaş, azar azar gelir ve bu bizim hayata bakış açımızla, çevremizle, çevremizdekilere karşı davranışımızla doğrudan doğruya ilgili ve orantılıdır. Mutluluk, birbirini tamamlayan ufak tefek şeylerin birikmesinden doğuyor.

Aliman'ın bize gelin geldiği yılı unutamam. O yaz başaklar erken olgunlaştı, yakınımızdaki çay vaktinden önce taştı. Hasadı kaldırmamızdan birkaç gün sonra dağlara sellerce yağmur yağdı...

Doruklardaki karların o sağnaklarda şeker gibi eriyip aktığını uzaktan bile farkediyorduk. Sel suları yataklarından taşıp çağıl çağıl çağladı, sarı dalgalar ve beyaz köpüklerle uğul uğul aktı, tepelerden söküp sürüklediği toprukları, omçaları yükseklerden aşağılara savurup parça parça etti. Hele ilk gece, sel sularının yarın dibine çarparak çıkardığı çatırdılar, uğultular, şafak sökünceye kadar devam etti. Sabahleyin bir de baktık ki, dere yatağındaki adacıkları sihirli bir el gece boyu silip süpürmüş, yok etmiş. Her yer su... su... yine su.

Ama, o sellerce yağmurdan sonra hava iyice açtı, ısındı ve işte o zaman başladı buğdaylar gelişip olgunlaşmaya. Sapların altı yeşil, tepelerindeki başaklar dolgundu ve altın rengini alıyorlardı... O yaz, altın başaklı tarlaların ucu bucağı görünmüyordu. Henüz hasat başlamamıştı ama, biçerdöverlere yol açmak için tarlaların kıyılarında bazı yerleri orakla, tırpanla biçmiştik. Bu biçme işinde Aliman'la ben yanyana idik, aynı hızla ilerliyorduk. Bazı kadınlar bana takılıyor, hatta beni ayıplıyorlardı:

-Gelininle yarışacağına evinde oturup keyfine baksana! İnsan bu yaşta daha ağır başlı ve kendisine saygılı olmalı!..

Ben hiç de onlar gibi düşünmüyordum. Evde tembel tembel oturmanın özsaygı ile ne ilgisi vardı? Ben çalışmadan durabilecek bir insan değildim ve ekin biçmeyi de çok seviyordum...

Söylenenlere aldırmadan gelinimle birlikte çalışmaya devam ettik. İşte o günlerde ben, asla unutamayacağım bir şeye tanık oldum. Tarlanın kenarında, buğday sapları arasında, özellikle o yaz pek güzel açmış beyaz, pembe renkli; iri yapraklı gülhatmi çiçekleri vardı. Ekinleri biçerken onlar da devriliyordu önümüzde. Aliman işte bu çiçeklerden koca bir demet toplamıştı. Bunları, bana göstermemeye çalışarak bir yere götürüyordu. Onu gizli bakışlarla izledim ve gördüm ki koşup gittiği yer biçerdöverin durduğu yerdi. Biçerdöverin yanına geldi, çiçek demetini usulca sürücü basamağına bıraktı ve yine koşa koşa döndü. Biçerdöver çalışmaya hazırdı, bugün yarın tarlalara dalacaktı. Ama o sırada hiç kimse yoktu orada. Kasım bir yerlere gitmiş olmalıydı.

Hiçbir şeyi görmemiş, anlamamış gibi davrandım. Utanıp sıkılmasını istemiyordum. Hala pek utangaç idi. Hiçbir şeyi belli etmedim ama içten içe pek sevindim, gururlandım: Gelinim oğlumu gerçekten seviyordu.

Çok iyi, çok iyi, sağ olasın sevgili gelinim, sağ olasın diyordum içimden. Onun o günkü hali bugün bile gözümün önünde: Başında bir

al yazma, üzerinde beyaz bir entari, kucağında koca bir demet gülhatmi, yanakları al al, gözleri sevinçten ışıl ışıl... Ah gençlik ne güzel şey!. Ah benim unutulmaz küçük gelinim! Küçük kız çocukları gibi çiçekleri çok severdi, bayılırdı onlara. İlkbaharda, karlar henüz tamamen erimeden, kardelenler çıkardı. Ve Aliman, sevgili güzel gelinim, bunları toplar getirirdi. Ah Aliman! Ah canım gelinim!..

Ertesi gün iş başladı. Hasadın ilk günü her yıl bir bayram gibi geçer. Hasadın ilk gününde ben kederli bir insan hiç görmedim. Kimse bayram olduğunu, bayram sevinci yaşadığını söylemez ama herkes bunu gönül dolusu duyar, hareketleriyle, sesiyle, bakışlarıyla belli eder. Arabaların tangırtısından, dingillerin şangırtısından, besli atların oynaşarak ama biraz hırçın koşmalarından da anlarsınız bunu. İşin doğrusu ilk gün hiç kimse kendini işe tam olarak vermez. Herkes birbirine takılır, türlü şakalar yapar. O sabah da öyle bir gündü. Uğul uğul bir kalabalık doldurmuştu tarlaları. Neşeli, alaylı, çın çın sesler bir uçtan bir uca yayılıyor, yankılanıyordu. Biçme işini orakla yapan biz kadınların bulunduğu yer, şamatası, neşesi en çok olan yerdi. Çünkü hemen hemen bütün genç kadınlar, genç kızlar buradaydı.

Kısacası bizim ekip tatlı belalardan oluşuyordu. Bu çılgınlar ekibinin şamatası kabarıp taştığı bir sırada, Kasım, kendisine M.T.S. (Kolhoz Makine Tamir atölyesi.) tarafından ödül olarak verilen bisikletiyle oradan geçmez mi! Bizim delifişekler hemen yolunu kestiler:

-Sürücü efendi, in bakalım o bisikletten, biz orakçıları selamlamadan nasıl geçermişsin buradan!

Biçerdöver sürüyorsun diye mi böbürleniyorsun? Haydi bakalım, orakçıları selamla, karını da tabii!..

Kasım'ın çevresini sardılar, çemberi iyice daralttılar ve yerlere kadar eğilerek Aliman'ı selamlamasını, af dilemesini istediler. Kasım, bu durumdan kurtulmak için elinden geleni yapmaya hazırdı:

-Sizden özür dilerim güzel orakçılar, dedi, bir hata ettim, bağışlayın. Bundan sonra sizi ta bir kilometre uzaktan geçsem bile selamlayacağım...

Ama bu kadarla kurtulamadı delişmenlerin elinden.

-Pekala, dediler, şimdi de bizi birer birer bisikletine bindireceksin, şehir kızları gibi saçımız havada dalgalansın, rüzgarın uğultusu kulaklarımızı doldursun!

Böyle dediler ve itişip kakışarak, birbirlerini geçmeye çalışarak bisiklete doğru koştular. Bu kadarla kalsa iyi, ama bir yandan yaygarayı basarken bir yandan da orasını burasını tutarak çekiştiriyor, çimdikliyor, bisikletin arkasına biniyorlardı.

Kasım da gülmekten katılıyor ve selenin üzerinde zor duruyordu:

-Tamam, haydi yeter artık, bırakın beni küçük şeytanlar! dedi.

Yine de kurtulamıyordu... Biri inince öteki atlıyordu bisiklete.

Sonunda Kasım gerçekten kızdı:

-Vallahi delirmişsiniz, kudurmuşsunuz siz! Sapların üzerinden çiyler çoktan uçup gitti, hemen biçer-döveri sürmeliyim. Bakın şu yaptığınıza! Siz buraya çalışmaya mı geldiniz, eğlenmeye mi? Hadi, bırakın yakamı artık!

Yaa, ne kadar gülmüş, ne kadar eğlenmiştik o gün! Gökyüzü masmavi, güneş pırıl pırıldı.

Sonunda işe koyulduk. Oraklar çakmak çakmak parlamaya, güneş yakmaya başladı. Bozkırı ağustosböceklerinin cırlak sesleri doldurdu. Bu durum başlangıçta biraz sıkıcıdır, ama bir defa çevrenizin ve seslerin temposuna girdiniz mi her şey çok iyi olur. Ben bütün gün neşeliydim. Sabahleyin olduğu gibi akşam üzeri de mutlu ve iyimserdim. İçim huzur doluydu. Gözümün gördüğü, kulaklarımın duyduğu ve bütün varlığımla hissettiğim her şey benim için, benim mutluluğum içinmiş gibiydi. Tanrım! O ne tatlı huzur, o ne büyük mutluluktu! Böyle zamanda, dalga dalga altın başaklar arasında bir atlının geçişini seyretmek de çok zevkli olurdu. İşte, başaklar arasında bir atlı ilerliyordu. Suvankul mu acaba? Ah, ah! Sallanan orakların ışılamasını görmek, biçilen ve devrilen sapların hışırtısını, çalışanların konuşmalarını ve şen kahkahalarını duymak ne büyük huzur ve mutluluk veriyordu insana! Hele Kasım'ın biçerdöverle yakınımızdan geçmesi motor sesinin bütün öteki sesleri boğması da ayrı bir sevinçti benim için. Kasım, biçerdöver regülatörünün yanında duruyor, avucunun içini biçilip ayıklanan ve depoya dolan buğdaya götürüyor,

bir avuç buğday alıp yüzüne yaklaştırıyor ve kokluyordu. Bunu yaparken, bana öyle gelirdi ki, sütlü, olgun buğdayın sarhoş edici sıcak kokusunu da çekiyordu içine. Biçerdöver bizim karşımıza gelince bir an durdu, motorlar sustu ve Kasım, sanki bir dağın tepesindeymiş gibi yüksek sesle bağırdı:

-Hey atlı! Çabuk ol, önümü kapatıp beni geciktirme!

O sırada Aliman ayran testisinin bulunduğu yere koşuyordu:

-Ona soğuk ayran vereceğim, dedi.

Ayran testisini kapmış, şimdi biçerdövere doğru koşuyordu. Gençti, tığ gibi ve çevikti. Üzerinde beyaz entarisi, başında al yazması vardı yine. Biçerdöverin geride bıraktığı samanları atlaya atlaya koşuyordu. Sanki ellerinde taşıdığı testide ayran değil aşk iksiri vardı. Gencecik bir gelinin kocasına duyduğu sevgiyle dolu mutluluk testisiydi. O gidiş, o koşuş da, bir aşk temposundan başka bir şey değildi. Bütün varlığı, bütün davranışlarıyla o, aşkı terennüm ediyordu. Ee, o durumda ben de pek tabii Suvankul'u hatırladım. Ah Suvankul'a da soğuk ayran verebilseydik! diye geçirdim aklımdan. Aynı anda, belki görürüm diye sağa sola baktım. Göremedim elbet. Hasat başladıktan sonra ekip başını yakalamak, onunla bir yerde durup bir dakika konuşmak mümkün değildir. Atına atlar ve tarlaların bir ucundan öbür ucuna koşturur durur, işten başını kaşıyacak vakit bulamaz.

Akşam yemeğinde bize yılın ilk ürününden yapılan ekmeği

getirmişlerdi. Ama o gün biçtiğimiz buğdaydan yapılmamıştı o ekmek. Bir hafta kadar önce, tarlanın kenarından, topluca hasada başladığımız güne yetiştirmek için bir miktar buğday biçmiş, öğütmüştük. İşte o unun ekmeğiydi. Hayatımda pek çok yıl, hasadın ilk gününde ilk üründen yapılan ekmeği yedim. Her defasında ilk lokmayı ağzıma götürürken bir ibadeti, kutsal bir görevi yerine getirme gibi duygulanmışımdır. Bu ekmek, iyi kabarmamış bir hamurdan yapıldığı için kaskatı olsa da, bize eşsiz gibi gelirdi.

Bu kara ekmeğin hafif şekerli bir tadı, çok güzel bir kokusu vardı: Güneş kokusu, taze saman kokusu ve duman kokusu karışmıştır hamuruna. Karınları iyice acıkmış orakçılar kamp yerine gelip arkın yanındaki otların üzerine uzandıkları zaman güneş bir ucundan batmaya başlamıştı, ama uzaklarda kızıl ışıkları buğdayları parlatıyordu. Uzun ve oldukça aydınlık bir gece geçireceğimiz de belliydi. Çadırımızın yanındaki otların üzerine oturduk ve toplantıyı orada yaptık.

Suvankul henüz gelmemişti ama nerdeyse gelir, daha fazla gecikmezdi. Caynak ise, her zaman olduğu gibi yine yoktu. Ağabeyinin bisikletine binmiş, ilan tahtasına bazı ilanlar, bildiriler yapıştırıyor olmalıydı.
Aliman büyük yaygıyı yere serdi, üzerine alasulu elmaları, çörekleri yerleştirdi, kaselere kuvası(Malt, cavdar unu ve şekerden yapılan ekşi bir içecek.) doldurdu. Kasım, arkta ellerini yıkadıktan sonra yaygının kenarına çöktü ve ağır ağır çörekleri dilimlemeye başladı.

-Aa, ekmek daha sıcacık, anne, buyur, yeni ürünün ilk ekmeğini önce sen tat.

Ekmeği aldım, duamı okudum ve ilk lokmamı ısırdım. Bambaşka, bilinmeyen bir tadı ve kokusu vardı vardı bu ekmeğin. Sürücülerin ellerinden, taze buğdaylardan, kızgın demirden, mazottan gelen ya da bunların karışımı olan bir kokuydu bu... Sonra ikinci, üçüncü lokmaları da aldım, onlarda da mazot kokusu vardı. Ama yine de, o güne kadar öyle lezzetli ekmek yemediğimi söyleyebilirim. Bu, emekçi oğlumun nasırlı ellerinden çıkan ekmekti. Tarlayı süren, buğdayı yetiştiren, hasadı kaldıran, tarlada çalışan insanlarımızın, halkımızın ekmeğiydi. Kutsal ekmek! Oğlumla övünüyor, çok büyük bir gurur duyuyordum. Ama bunu kimse bilmiyordu. İşte o anda anladım ki, bir ananın mutluluğu, milletin mutluluğundan doğuyor, aynı kökten olan ağacın dalları gibi bir kökten geliyor. Kaderi de onun kaderiyle bir oluyor. Çektiğim bütün acılara, hayatın bana indirdiği korkunç darbelere rağmen bugün de bu düşüncedeyim. Ne olursa olsun, milletim yaşıyor, ben de yaşıyorum...

O akşam Suvankul pek geç geldi. İşleri başından aşkın idi... Sonra hava iyice karardı. Gençler, dereye inen bayırda ateş yaktılar, yır söyleyip eğlenmeye başladılar. O kadar sesin arasında oğlum Caynak'ın sesini hemen tanıdım. Akordeon çalıyor, yanındakileri coşturuyor, yır da söylüyordu. Onun güzel sesini dinlerken, içimden Çal oğlum çal, gençliğinde gönlünce eğlen... diyordum, yır insanların içini temizler ve onları birbirlerine yaklaştırır. İleride bir gün, bir yırı duyduğun zaman bu yaz gecesini ve bu gece seninle yır söyleyenleri hatırlayacaksın...

O gece bir defa daha çocuklarımı düşünmeye daldım. Herhalde çocuklarını düşünmek bir anaya özgü vazgeçilmez bir şeydir. Kasım artık yetişmiş, ayrı bir aile, bağımsız bir aile kuracak hale gelmişti ve ben bunun için Tanrı'ya şükrediyordum. Gelecek baharda Aliman'la ikisi bizden ayrılacak, inşaatına başladıkları kendi evlerine taşınmış olacaklardı. Sonra çocukları olacaktı, torunlarım... Kasım'dan yana hiçbir endişem yoktu. O da tıpkı babası gibi çalışmayı severdi ve durup dinlenmeden çalışırdı. Bu karanlık gecede bile, bitmeden kalan yeri biçmek için biçerdöverinin başına dönmüştü. Traktör ve biçerdöver kendi farlarının ışığında gündüzmüş gibi kolayca hareket ederlerdi. Aliman da o saatlerde onu yalnız bırakmazdı. Hasat zamanında bir dakikalık beraberliğin bile değeri eşsizdi.

Maysalbek'i düşünürken içim yandı. Geçen hafta ondan bir mektup almıştık. Bu yaz tatilinde bizimle beraber olamayacağını, köye gelemeyeceğini yazıyordu. Onu, kendi yaşındaki bir grup çocukla Isık-Göl tarafında bir yerde izci kampına göndereceklermiş. Orada staj da yapacakmış. Elden ne gelir? Madem ki mesleğini seçmişti ve seviyordu, biz de onun yokluğuna katlanacaktık. Nerede olduğu değil, sağlıklı olması önemli diye, düşünüyordum.

Önce de söylediğim gibi Suvankul geç gelmişti. Yemeğini alelacele yedi ve sonra birlikte evimizin yolunu tuttuk. Ev işlerinin çoğunu sabaha bırakmıştım. Komşumuz Ayşe'ye de akşam bizim hayvanlara bir göz atmasını rica etmiştim. Komşumuz Ayşe sık sık hastalanırdı. Bir günü kolhozda geçse iki günü evde geçerdi. Bir kadın hastalığıydı onunkisi, böbrekleri pek ağrıyordu. İşte bu yüzden oğlu küçük

Bektaş'la evinde yalnız kalırdı...

Biz eve yaklaştığımızda gece karanlığı iyice çökmüş, hafif ve serin bir yel esmeye başlamıştı. Ama ay da doğmuş, şavkını başaklara indirmişti. Atla geliyorduk. Üzengiler kenger yapraklarına çarptıkça ılık ve acı bir koku yayılıyordu havaya. Yine kokusundan anlıyorduk ki beyaz ballı baharlar da çiçeklenmişti. Bu geceye ben pek aşina, pek alışık idim. İçten bir yakınlığımız vardı onunla. Yine de yüreğime bir sıkıntı geliyordu ara sıra. Ben atın terkisine koyduğum bir yastığın üzerinde Suvankul'un belinden tutarak oturuyordum. Suvankul öne oturmamı söylerdi ama böylesi daha hoşuma giderdi. Suvan pek yorgundu. O zorlu günden sonra konuşacak hali bile kalmamıştı. Ara sıra yorgunluktan başı düşüyor, sonra silkinip kendine geliyor, topuklarıyla hayvanın karnına dokunarak onu hızlandırıyordu. Bütün bunlar hoşuma giden şeylerdi. Onun at üstünde otururken kamburlaşan sırtına bakıyor, sevgi ve acımayla başımı dayıyor ve içimden konuşuyordum onunla: Evet, evet her gün biraz daha ihtiyarlıyoruz Suvan, her gün biraz daha çöküyoruz. Vakit durmaz ki! Ama boş yere geçirmiyoruz vaktimizi. Önemli olan da budur... Daha dün denecek kadar yakın bir geçmişte biz de birer delikanlıydık... Ne de çabuk geçiyor zaman. Hayat dediğimiz şey çok ilginç ve bizim şimdilerde ondan vazgeçmeye hiç niyetimiz yok.

Yapılacak çok işimiz var daha ve ben seninle uzun bir ömür geçirmek istiyorum...

Yanağımı Suvankul'un sırtından çekip doğruldum. Başımı kaldırıp

gökyüzüne bir an baktım ve o anda yüreğimde bir sıkıntı duyar gibi oldum: Yukarıda, ta yükseklerde, ışıl ışıl yıldızların arasında, ufuklara kadar uzanan Samanyolu'nu gördüm. Samanyolu saman gibi, gümüş gibi parlıyordu. O yolu daha önce gördüğüm zamanki düşünceler geçti yine aklımdan: Bir çiftçi, son hasatta koca bir kucak saman almış, döke saça geçmişti oralardan. Altın renkli saplar, samanlar, hafif yelde titreşir gibiydiler. O sap-samanın arasında döküntü başak ve taneler de farkediliyordu. Allahım! diye hayranlığımı, şaşkınlığımı belirttim. Birden bire hatırlamıştım: Beraber olduğumuz ilk geceyi, aşkımızı, gençliğimizi ve hayal ettiğim o dev orakçıyı. Haa, o günkü isteğimiz olmuş, hayal gerçekleşmişti. Bu toprak, bu su, bizimdi artık. Tarlayı sürmüş, ekmiş, tınazı savurup buğdayı kaldırmıştık. Evet, evet isteğimiz gerçekleşmişti. Gelecek günlerin daha ne yenilikler getireceğini, yeni bir çağın başlayacağını o zamanlar bilemezdik elbet. Ama işte, bir insanın dünyadaki hayali çağın bütün umutlarıyla özdeşleşmiş, o umutlar gerçekleşmiş ve adalet gelmişti. Kafamdan bu düşünceler geçerken, hareketsiz ve sessiz duruyordum eyerin terkisinde. Suvankul başını arkaya çevirip:

-Uyuyor musun Tolgonay, dedi, çok yoruldun değil mi? Ama geldik artık. Ben de çok yorgunum. Kısa bir süre sustuktan sonra devam etti:

-Şu yeni açılan yoldan gidelim mi?

-Olur.

Aslında yeni yol henüz açılmış değildi. Köyün kıyısında yeni bir

mahalle kurulacaktı. Bu mahallenin arsaları belirlenmiş, yeni evlenen gençlere dağıtılmıştı.

Bazı arsalara temel atılmış ama inşaat yarım kalmıştı. Kasım ve Aliman için de bir arsa ayrılmıştı bu yeni mahallede. Bizim o mahalleyi görmek, oraların ne durumda olduğunu anlamak isteğimiz de bundandı. Hasat zamanında insanın kendisi için ayıracağı zaman hiç olmaz. Onun için Kasım, Aliman ve Caynak, ilkbahar gelir gelmez kerpiç dökmüş ve kurumaya bırakmışlardı. Temelleri de kazmış ve geçen hafta dereden, kum, çakıl getirmişlerdi. İyi ki sel baskınından önce yapabilmişlerdi o işleri. Avlunun ortasına büyükçe bir tepe gibi yığılmıştı taşlar. Suvankul çocukların yaptığı işten memnun kaldı:

-Görünüşe göre işler fena değil, yeteri kadar taş var. Hasattan sonra duvarları çıkar, üstüne çatıyı kondururuz, gerisini ilkbahara bırakır ve yavaş yavaş tamamlarız. Çünkü kışa kadar bitiremeyiz nasıl olsa... Haklı mıyım Tolgonay? Sen ne dersin?

-Haklısın, önemli olan önce duvarları çıkmaktır, gerisi için vaktimiz olacak.

O sırada Caynak'ı hatırladım ve güldüm. Sebebini de anlattım Suvankul'a:

-Sabırsızın tekidir bizim Caynak. Toplantılardan birinde, yeni mahalledeki yeni yola Komsomol Yolu adını vermişler. Aliman da ona takılıyor. Nasreddin Hoca gibi sen de daha çocuk doğmadan

adını koyuyorsun diyor. Önce evleneceksin, sonra bir ev kuracaksın, yolunu belirleyecek ve ondan sonra bir ad vereceksin... Caynak da Senin bu işlere aklın ermez diye tersliyor onu.

Suvankul başını salladı, gülümsedi:

-Sabırsızın biri olduğu doğru. Ama yeni yola Komsomol adını vermeleri çok anlamlı. Çünkü orada ne varsa gençler için ve gençler tarafından yapıldı. Nüfusumuz yıldan yıla artıyor. Artık köye sığmaz olduk. Yeni yol bir yapılsın, oğlumuzun haklı olduğunu sen de kabul edeceksin.

Biz böyle konuşurken, o gecenin bütün gecelerin en kötüsü, en uğursuzu olacağını nereden bilebilirdik!

Bölüm 3

-Kaldır başını Tolgonay, topla kendini.

-Zaten başka ne yapabilirim ki sevgili toprağım, kendimi toplamaya çalışacağım elbet... Sen o günü hatırlıyor musun?

-Hatırlıyorum... Ben hiçbir şeyi unutmam Tolgonay. Bu dünya var olalıdan beri, bütün çağların, bütün yüzyılların izlerini taşıyorum ben. Tarih kitaplara sığmaz. Ve senin hayatın Tolgonay, o da benimledir. Yüreğimin içindedir. Anlat Tolgonay, seni dinliyorum, bugün senin günün.

Bölüm 4

Ertesi sabah güneş doğmadan işe koyulduk. O gün, çaya inen yamaçlardaki buğdayları biçecektik. Bizim biçeceğimiz bu yere biçerdöver giremiyordu, oysa başaklar iyice kurumuştu. Kıyıdaki başaklar her zaman erken olgunlaşır. Biçme işine girişmek için ikişer ikişer sıra tutmuştuk ki, çayın ta ötesinde dört nala gelen bir atlı göründü. Köyden hızla çıkmış, çalılara sazlara aldırmadan, gerisinde bir toz bulutu bırakarak bize doğru uçuyordu. Ardından bir kovalayan vardı sanki. Çayın kenarına gelince, bir geçit, bir köprü aramak için sağa sola bakmadı, hiç duraklamadan dosdoğru suya sürdü atını. Biz, başımızı ona çevirmiş, şaşkın şaşkın bakıyorduk: Acelesi neydi? Niçin iki kilometre kadar aşağı inip köprüden geçmemişti? Bir Rus delikanlısıydı o atlı. Hiç yavaşlatmadan doru atını suya sürerken nefesimizi tutarak seyrettik. İntihar mı etmek istiyordu bu adam? Sellerin çağıl çağıl aktığı, derelerin ırmakların taştığı o günlerde böyle gür akan bir çayın şakası mı olurdu? Böyle zamanlarda o çay değil bir atı, bir deveyi bile aparırdı da, geriye bir parçacık eti kemiği kalmazdı. Bir ağızdan adama bağırmaya başladık:

-Heyy! Nereye gidiyorsun? Dur... Bekle!.. Sesimizi duydu, kolunu kaldırıp bir şeyler anlatmaya çalıştı ama, çayın uğultusundan başka bir ses duymuyorduk.

Hiçbir şey anlamamıştık. Genç adam, atını kırbaçlayıp taşkın akan suyun içine sürdü. Hemen sonra atla beraber sulara gömüldü. Akıntı

arasında atla binicisinin başları bir görünüp bir kayboluyordu. Hayvan kulaklarını kısmış, burun deliklerini yukarı kıvırmış, başını kaldırmıştı. Binicisi de onun boynuna abanmış, sımsıkı yapıştığı yelesini bırakmıyordu. Bir ara başındaki kasketi sulara karıştı ve döne döne ondan uzaklaştı. Biz, bayır aşağı deli gibi koşmaya başladık. Akıntı atlıyı aşağılara doğru sürüklüyor, bizim taraftan kıyıya çıkmasına engel oluyordu. Ama o genç adam, atın başını akıntıya çevirmiş, iyi idare etmiş, epece aşağıda, ta değirmenin yanında, çayın bizim tarafımızda olan yakasından karaya çıkabilmişti. Hepimiz rahat bir nefes aldık. Bazılar genç adamı övüyor, cesur çocuk doğrusu diyorlardı. İçimizden biri, delikanlının bu davranışı asla sebepsiz olamaz, yanına gidip niçin böyle yaptığını öğrenelim dedi. Bir başkası suratını asarak yüksek sesle bağırdı:

-Sarhoşun, sersemin biri işte! Böyle saçmalıklar yapıyor, siz de peşinden, koşup alkışlıyorsunuz!

Bu sözlerden sonra herkes sustu, sakinleşti. Şimdi yine işe girişmek gerekiyordu. Öyle ya, dedim, aklı başında bir insanın yapacağı şey mi onun yaptığı, sarhoş olmayan biri hayatını böle tehlikeye atar mı hiç!

Kasım'ın biçerdöveri de değirmen yakınında çalışıyordu. Biçerdöverin motoru birden sustu ve kendisi de olduğu yerde doğruldu. Herhalde bir kayış yerinden çıkmış ya da bir zincir kopmuştur diye düşündüm. Uzun süre çalışan bir makinede nasıl bir arıza olacağı bilinmezdi ki. Aliman bana yakın bir yerde ekin

biçiyordu. Birden korkunç bir çığlık attı ve bağırdı:

-Ana! Ana!

Yerimden sıçradım. Aliman az ötemde duruyordu şimdi: Yüzü sapsarı, gözleri korkulu, orak elinden düşmüş...

-Ne var Aliman? Bir yılan mı gördün yoksa? dedim.
Yanına koştum. Konuşamıyordu. Korkudan faltaşı gibi açılan gözlerle baktığı yöne ben de baktım ve nefesim tutuldu. Buğday tarlasının her tarafından koşup gelen adamlar biçerdöverin yanında bağrışıyorlardı. Daha gelenler de çoktu. Atlı yaya herkes, buğdayları da çiğneyerek oraya doğru koşuyordu. Arabayı sürenler, ayakta durarak dehliyorlardı atlarını.

-Ana, bir şey oldu, çok önemli bir şey! dedi Aliman ve o da koşmaya başladı.

Bu arada hiç de iyi olmayan kelimeler geldi kulağıma:

-Herhalde biri biçerdöverin önüne düşmüş, kendini bıçaklara kaptırmış olmalı!..

Orakçılar da koşmaya başladı Aliman'ın peşinden.

Allahım, sen koru bizi, sen koru! diye dua ediyor, ellerimi havaya kaldırarak koşuyordum. Bir arktan atlayıp geçerken boylu boyumca

arkın içine düştüm, tekrar kalktım ve koştum. Ben de buğdayları çiğneye çiğneye koşuyordum. Bağırıp beni beklemelerini söylemek istiyordum ama sesim çıkmıyordu.

Sonunda biçerdöverin çevresinde kaynaşan kalabalığa ben de karıştım. Hala hiçbir şey anlamıyordum. Kalabalığı yara yara ilerlemeye devam ettim. Açılın, bırakın geçeyim diyordum önüme gelenleri iterek. Açılıp bana yol verdiler. İşte o sırada Aliman'la Kasım'ı gördüm biçerdöverin başında. Titreyen kollarımı, el yordamıyla yürüyen bir kör gibi oğluma uzattım. Kasım da öne atılıp beni tuttu:

-Savaş çıktı ana, savaş! dedi.

Sesi uzaklardan, derinlerden geliyordu sanki.

-Savaş mı? Savaş ha?

-Evet ana, savaş başladı.

Ben bu savaş sözüne hala gerçek anlamını veremiyordum.

-Ne demek savaş çıktı? Niye savaş olsun ki? Savaş ha?

Sonra bu korkunç kelimenin anlamı daha belirgin, daha anlaşılır olmaya başladı kafamda. Bu sarsıcı haber, bu beklenmedik olay karşısında çaresizdim. Sessizce ağlamaya başladım. Gözyaşlarım

ipince bir dere gibi akıyordu yüzümde. Bu halimi gören öteki kadınlar da bağrışıp çağrışmaya, ağlayıp yakınmaya başladılar.

Kalabalıktan gür bir erkek sesi duyuldu:

-Susun! Herkes sussun!

Herkes sustu. Belki bu adam `savaş çıktı' haberinin doğru olmadığını söyleyecekti. Ama bu umut boşa çıktı. Adam başka bir şey söylemedi, kimse bir şey söylemedi. Şimdi o büyük bozkırda öylesine bir sessizlik vardı ki çayın şarıltısı bile çok net duyuluyordu. Kalabalıktan biri derin bir iç çekti ve bir şeyler söyleyecekmiş gibi kımıldadı. Herkes nefesini tutup ona kulak verdi ama o da bir şey söyleyemedi. O büyük sessizlik koca bozkırı bir kere daha yutmuştu. Sessiz bozkır ve kavurucu sıcak bir sivrisinek vızıltısı olarak kalmıştı kulaklarımızda...

Kasım, çevresini saran köylülere baktı ve kendi kendine konuşur gibi mırıldandı;

-Şimdi, her şeyden önce hasat işini bitirmeliyiz, acele etmezsek kış geliverir ve başaklar kar altında kalır.

Bir süre sustu sonra sert bir hareketle başını çevirdi, biçerdöverdeki yardımcısına emretti:

-Ne dikilip duruyorsun orada, çalıştır motorları! Hey siz, niye öyle

bakıyorsunuz? Hasadı kaldırmazsak karnınızı doyurmak için otlamak zorunda kalırsınız. Hadi bakalım, iş başına!

Kalabalık kımıldadı, açılıp dağılmaya başladı. İşte tam o sırada gördüm o Rus delikanlısını. Atını yularından tutmuş, ayakta duruyordu. Kendisi tepeden tırnağa ıpıslak, atı ise çamurdan kapkara olmuştu. Orakçılar açılıp dağılınca ulak da kendine gelmiş gibiydi. Kızıl saçlı başını hafifçe kaldırdı, atının kolanını sıkmaya başladı. Onun gencecik; ancak benim Caynak'ın yaşında olduğunu da anladım. Yalnız omuzları biraz daha geniş ve boyu uzundu. Lüle saçları alnına yapışmıştı. Dudaklarında ve yüzünde hala kanlı çizikler vardı. Çocuksu gözlerinde ise öyle bir acı vardı ki bu acıların hemen o sabah onu erkekleştirdiğini, çocukluktan çıkarıp olgunlaştırdığını da anladım. Delikanlı derin bir iç çekti ve atına atladı. Sonra, köyümüz çocuklarından birine:

-Arkadaş, dedi, hemen at koşturup başkarmanın yanına git, ekip başlarını da gör, bölge merkezindeki toplantıya katılmalarını söyle onlara. Benim hemen gitmem gerekiyor, iki kolhoza daha ulaştıracağım haberi.

Bundan sonra genç ulak, atını sürmek için dizgini gevşetti. Ama, başkarma ve ekip başlarına haber ulaştırmasını istediği genç ona seslendi:

-Dur biraz, senin kasketin sulara karışıp gitti, benimkini al, bugün hava çok sıcak, başına güneş vurabilir.

Genç ulakın ardından uzunca bir süre bakakaldık. Onu bir kuş gibi uçuran doru atının toynakları, kuru toprağı çekiç gibi dövüyordu. Az sonra genç ulak, kendi atının çıkardığı toz bulutunun ilerisinde görünmez oldu. Biz hala yol kenarında bekleşiyorduk derin düşüncelere dalmış olarak. Biçerdöver ve traktör sesleri birden havayı doldurunca silkinip kendimize geldik ve birbirlerimizin gözlerine baktık.

İşte o anda bizim için bir başka hayat, savaş yılları başlamıştı... Henüz top-tüfek sesleri duymuyorduk ama kendi yüreklerimizin çarpıntısı ve adamlarımızın bağrışmaları çıkmıyordu kulaklarımızdan. Ben, hayatım boyunca öyle sıcak, öyle kavurucu bir yaz görmedim. Bir taşa tükürecek olsanız, tükürüğünüz anında buharlaşıp yok oluyordu. Üç-dört gün içinde bütün başaklar olgunlaşıp çatır çatır kurudu.

Altın başaklar ufuklara kadar uzanıyor, biçilmelerini bekliyorlardı. O ne bereketti Allahım! Hasadı bir an önce kaldıralım diye acele ederken ne kadar da zarar verdik tarlalara! Başakları çiğniyor, yol boyunca sapları döke saça taşıyorduk. Öyle acele ediyorduk ki, biçtiğimiz ekinleri demet demet bağlamaya vakit kalınıyor, bunları dirgenle toplayıp yüklüyorduk arabalara. Sonra da arabaları hızla sürerek ve yine döküp saçarak batözlerin bulunduğu yere götürüyorduk. O ziyankarlığı görmek yüreğimi kabartıyordu. Ama her gün bundan da beter olaylara tanık oluyorduk: Köyümüzden her gün birkaç erkek bayraklarla cepheye uğurlanıyor, bu yüzden kalanların işi artıyor ve

durup dinlenmeden çalışıyorlardı. Öğlenleyin kızgın güneş altında da durmuyorduk. Tarlada çalışanlar olsun, harmanlarda, batözlerde çalışanlar olsun, bir dakika durup dinlenmeyi bile haram etmişlerdi kendilerine. Cepheye gidenlerden dolayı adamlar ne kadar azalırsa, kalanların yapacağı işler de o kadar çoğalıyordu.

Kasım, zavallı oğlum, insanüstü bir çaba ile bütün bu işleri tek başına bitirecekti sanki. Oysa günler çabuk çabuk geçiyor ve işler bitmiyordu. Ama o, çılgınlar gibiydi, kendinden geçmişti.

Biçerdöverini durup dinlenmeden çalıştırıyor, çalıştırıyordu. Gece demeden, gündüz demeden bir tarlayı bitirip öbürüne geçerek, iz yanında iz bırakıp biçerek, boğucu sıcak ve toz altında, bir uçtan bir uca gidiyor, geliyor... gidiyor, geliyordu... O günlerde biçerdöverin kumanda kollarını hiç bırakmadı. Günboyu biçerdöverin platformunda, boğucu, kavurucu rüzgar altında ayakta duruyor, atmaca bakışını ufukta kızıl şafaktan ayırmıyordu. O kızıllığın ardında da biçilmeyi bekleyen buğday tarlaları vardı. Oğlumun saçı sakalına karışmış, avurtları çökmüş, güneşten iyice yanmış yüzüne bakarken yüreğin kan ağlıyordu. Kafesinden çıkacaktı sanki yüreğim.

Çalışmaktan ölecek yavrum, kızgın güneşin altında yıkılıp kalacak! diyordum kendi kendime. Yine de ona biraz dinlenmesini söyleyemiyordum. Bakışlarındaki öfkeden çok iyi anlıyordum ki sonuna kadar dayanacak, işinin başından son dakikaya kadar hiç ayrılmayacaktı.

Ee, o son dakika da geldi bir gün.

O gün Aliman koşa koşa biçerdöverin yanına gitmişti. Döndüğü zaman beti benzi atmış, başı öne düşmüştü:

-Onu da çağırdılar, yol kağıdını aldı!

-Ne zaman?

-Az önce köyden bir haberci getirdi.

Bunun er-geç olacağını biliyordum. Yine de dizlerimin bağı çözüldü de olduğum yere çöküverdim. Orağı bir yana bırakıvermişim. Kollarım ellerim titriyor, bir sızı dalgası kaplıyordu vücudumu. Titreyen dudaklarımı güçlükle kontrole çalışarak:

-Daha ne duruyor öyleyse, gelsin hazırlık yapalım! dedim.

-Şey, dedi, akşam gelirim dedi. Ben eve döneceğim, siz de babama haber verirsiniz. Bugün Caynak da hiç görünmedi, nerede acaba?

-Git kızım, git, biraz hamur yoğur, ben de gecikmem gelirim...

Böyle dedim ama çöktüğüm yerden kalkamıyordum bir türlü. Uzunca bir süre oturdum orada. Başımdan kayıp düşen başörtümü alacak gücü bile bulamıyordum kendimde. Yere bakınırken, uzun bir sıra yapmış karıncaları gördüm. Buldukları taneleri sapların, çöplerin

arasından kaldırıp götürmek için çok zorlanıyor, yine de hiç durmadan çalışıyorlardı. Hemen yanlarında oturan insanın kendilerininkinden daha büyük dertlere gömülmüş olduğunu bilemezlerdi elbet. Bu insan da en az onlar kadar telaşlıydı ve o anda bu küçük işçilere imreniyordu... Telaşlanacak ne vardı bu karıncalar için, rahat rahat çalışsaydılar ya! Ama, savaş olmasaydı ben onlara imrenecek miydim? Böyle düşününce biraz utandım.

O sırada bir at arabasıyla Caynak da çıkageldi. Komsomolun öbür üyeleriyle bir konvoy oluşturmuş, arabayla buğday taşıyorlardı istasyona. Herhalde haberi duymuş, benim yanıma onun için gelmişti. Arabadan atladı, yerden başörtümü alıp başımı örttü:

-Eve gidelim ana, dedi ve kalkmama yardım etti.

Yola koyulduk ve yolda hiç konuşmadık. Şu son günlerde Caynak tanınmayacak kadar değişmiş, ağır başlı, ciddi bir adam olmuştu. Onda gördüğüm bu değişim, savaş haberini getiren Rus gencini hatırlattı bana. Caynak'ın çocuk gözlerinde de öfkeli bir ışıltı vardı şimdi. Tıpkı onun gibi o da çocukluk çağına veda ediyor, bir yetişkin oluyordu. Aslında o günlerde çocukluğa veda eden gençler çoktu. Caynak'ı düşünürken Maysalbek'ten de uzun zamandan beri haber alamadığımız hatırladım: Ne olmuştu Maysalbek'e? Yoksa onu da mı çağırmışlardı askere? Niçin mektup yazmıyordu? İki satırlık bir mektup yazamaz mıydı? Aile ocağından ayrılmış, ana babayı unutmuş ve galiba şehir hayatı aklını başından almış, yüreğini katılaştırmış olmalı. Hem şimdi okumanın zamanı mı? En iyisi eve dönmesi.

Uzaklarda ne işi var?

Arabada otururken bu üzücü düşüncelere dalmıştım. Sonra Caynak'a sordum:

-Sen sık sık tren istasyonuna gidiyorsun Caynak, söylenenleri duymuşsundur... Ne diyorlar, savaş yakında bitecek miymiş?

-Hayır ana, yakında bitmeyecek, işimiz de hiç kolay olmayacak. Düşman bizi epey hırpalıyor ve topraklarımızda ilerliyor. Onları bir durdursak ve orada bir darbe indirsek, bundan sonra ilerleyen biz oluruz...

Sustu. Atları dehledi, sonra tekrar bana dönerek:

-Korkuyor musun ana? dedi. Çok korkuyorsun değil mi? O kadar korkmana gerek yok anacığım. Üzülme sen, düşünme bunları. Göreceksin yakında her şey yoluna girecek.

İşte, benim aptal oğlum bu sözlerle beni avutabileceğini sanıyordu. Bana acıyordu elbet. Düşünmeden edebilir miydim? Gözlerimi kapayabilir, kulaklarımı tıkayabilir, ama düşünmeden edemezdim. Eve gelince Aliman'ı iki gözü iki çeşme ağlar bulduk. Hamur yoğurmayı da unutmuştu. Biraz kızdım ona: Ne yani! Herkes askere gidecek, senin kocan kalacak mı sanıyordun? Öyle kendini koyvermek olmaz. Şimdiden böylesine yıkılırsan, bundan sonraki güçlüklere nasıl karşı koyarsın diye çıkışmak istedim. Ama kendimi tuttum ve onu

azarlamadım. Gençliğine acıyordum. Doğru mu yaptım, yanlış mı, bilemiyorum. Daha ilk günden katı gerçeklerle yüzleşmesi, kendini koyvermek yerine direncini arttırması, sonraki günlerde karşılaşacağı acılara karşı koymasını kolaylaştırırdı. Ama bir şey söyleyemedim işte.

Kasım akşam üzeri geldi. Aliman onu avlu kapısında görür görmez, tutuşturmaya çalıştığı odunları bırakıp, gözyaşları içinde kocasının boynuna sarıldı:

-Sensiz kalamam, senden ayrılamam, sensiz yaşayamam ben!. diyordu.

Kasım işten döndüğü için üstü başı toz, toprak, mazot ve yağ içindeydi. Karısının kollarını usulca omuzlarından ayırdı:

-Bir dakika Aliman, bir dakika. Gördüğün gibi yağ ve kir içindeyim. Bana bir sabun ve havlu verirsen gidip arkta yıkanacağım.
Aliman dönüp geldi, bana bir göz attı, ne demek istediğini anladım ve bir boş kova verdim ona:

-Sen de git, bir kova su getir, dedim.

Gittiler ve epeyce geç döndüler. Ay iyice yükselmişti. Ben evde biraz Caynak'ın da yardımıyla işleri bitirmeye çalışıyordum. Suvankul gece yarısına doğru gelebildi. Geldiği ana kadar Nerde kaldı, nerelere gitti? diye sorup durmuştum kendi kendime. Meğer hava kararmadan,

dağın arkaçlarında yılkıda bulunan doru atımızı almaya gitmiş. Onu henüz küçük bir tay iken büyük oğlumuz Kasım'a traktör sürücüsü olduğu için ödül olarak almıştık. Çok alımlı, çok hızlı, tırnakları büyük, toynakları güçlü, ayakları sekili... Yürüdüğü zaman bastığı yeri sarsıyor gibi, pek muntazam dövüyordu toprağı. O alımlı çalımlı gidişiyle bu atımız köye ün salmıştı. Hatta kızlar onun için türkü bile yakmışlardı:

Rahvan atın geçtiğini duyunca

Görmek için koşar yola çıkarım.

Babamız, oğlumuzun bize veda edip gitmesinden önce, bu rahvan doruya binip bir iki gün gezmesini istiyordu...

Sabahleyin şafak sökerken sevk yerine ulaşmak için köyden ayrıldık. Kasım ve babası kendi atlarına, Aliman ve ben de Caynak'ın briskasına (arabasına) binmiştik. Büyük seferberlik başlamış olsa da köylerinde hala pek çok erkek vardı. Ana yola bir göz attığım zaman ucu bucağı olmayan kafileler gördüm. O upuzun, kapkara kalabalığın bir ucu hiç görünmüyor, öbür ucu da Büyük Boğaz'ın oralarda gözden kayboluyordu. Her köyden, her mezradan akın akın geliyordu insanlar: Atla, öküzle, arabayla, yaya olarak...

Sevkiyatın yapılacağı ilçe merkezinde ise bir ana-baba günü yaşanıyordu. İnsanlardan ve onları getiren bineklerden oluşan kalabalıktan, adım atacak yer bulunamıyordu. Küçük çocuklar,

kadınlar, yaşlılar askere gidecek yiğidin çevresinden ayrılmıyor, ondan bir karış uzakta kalmak istemiyorlardı. Bazıları ağlıyordu, bazıları da zilzurna sarhoştu. Boşuna dememişler: Halk bir denizdir, derin yeri de vardır, sığ yeri de... diye. Burada, cepheye uğurlayan ya da uğurlananlar arasında, gerçekten cesur, açık yürekli yiğitler de vardı. Bunlar kaygılarını hiç belli etmiyor, herkesle şakalaşıyor, dans edip şarkı söyleyerek başkalarının üzüntülerini gidermeye çalışıyorlardı. Kırgız türküleri, sonra Rus şarkıları, daha sonra da hepsi birden Katyaşayı söylediler. Bu şarkıyı ben o gün, işte orada duyup öğrenmiştim.

Askerlik şubesinin avlusu büyüktü ama çağrılanların hepsini buraya sığdırmak imkansızdı. Bu yüzden onları ilçenin ana yoluna büyük sıralar halinde dizdiler ve yüksek sesle yoklama yaptılar. Yoklama başlayınca büyük kalabalık sustu, nefesini tutup can kulağıyla dinledi. Ben gözlerimi cephe yolcularına çevirdim ve o anda yakıcı bir yumru boğazımı tıkadı. Bunların hepsi de gencecik, sağlıklı yiğitlerdi. Dolu dolu yaşama ve çalışma çağındaydı hepsi... Adları okunanlar burada! diye bağırıyordu yüksek sesle ve aynı anda başlarını bize doğru çevirip bir göz atıyorlardı...

Suvankulov Kasım! adını duyunca ürperdim, gözlerimi sanki yakıcı bir yel yaladı geçti. Elimi şimdi daha sıkı tutan Aliman da Ana! diye fısıldamaktan kendini alamadı. Elden ne gelirdi ki. Bu ayrılığın onun için korkunç bir şey olduğunu biliyordum ama, savaş yüzünden ve bütün milletin isteğiyle oluyordu bu, kimse karşı gelemezdi. Ah Aliman, benim küçük gelinim, bunun savaştan dolayı,

vatan savunması için kaçınılmaz olduğunu anlıyordu elbet, ama kocasını çok seviyordu. Kocasını onun kadar seven bir başka kadın tanımadım ben.

Gençlerin ancak yirmi dört saat sonra gideceklerini öğrendik. Kasım bizi köye dönmeye razı etti. Orada kalıp üşümek, yorgun düşmek, perişan olmaktansa, eve gitmemizi, hareket etmeden önce at koşturup kendisinin bize mutlaka uğrayacağını söyledi. Köyümüzün ana yol üzerinde olması da bir şans sayılırdı. Suvankul'un atını Aliman'a verdik ve biz de bir arabaya doluştuk. Caynak ilçede kalmıştı.

Cepheye gidecek gençleri briska ile istasyona taşıyacaktı.
Gece, bomboş evimize döndükten sonra, o ana kadar güçlükle tutabildiğim göz pınarlarımın kapaklarını sonuna kadar açıverdim. Suvankul semavere su koydu, çok demli bir çay yaptı, yanıma oturup bunu içmemi isterken şunları söyledi:

-Bak Tolgonay, sen ve ben kim idik? Halkımız sayesinde büyüyüp adam olmadık mı? Öyleyse iyi ve kara günlerde beraber olacağız, mutluluğu da, felaketi de paylaşmasını bileceğiz. Her şey yolundayken biz de halimizden memnunduk, şimdi bir felaketle karşı karşıya isek, herkes kendi başının çaresine baksın diyemeyiz ya. Bu, hiç de dürüst bir şey olmaz. Ama, asıl yarın kendini tutmalısın. Aliman'ın umutsuzluğa düşmesi başka bir şey. O, bizim hayatta gördüklerimizi görmedi, edindiklerimizi edinemedi daha. Sen bir anasın, o ise körpecik bir gelin. Şunu da unutma: Eğer savaş uzarsa, belki beni bile çağırırlar cepheye. Maysalbek'in askerlik çağı da pek uzak değil.

Gerekiyorsa hepimiz birden gideceğiz. Bunlara da hazırlıklı olmalısın...

Ertesi gün öğleden sonra askerler büyük bir kafile halinde harekete geçmişler. Kasım ve Aliman atlarını dört nala kaldırıp en öne çıkmışlar. Kasım, yakınlarıyla vedalaşmak için eve uğrama izni almış. Onun için koşturup geldiler. Aliman'ın gözleri ağlamaktan şişmiş, mosmor olmuştu. Yol boyunca ağlamıştı besbelli. Kasım, her ne kadar kendini tutmuş olsa da bu zorlu sınav onu da perişan etmişti. Ne maksatla bilmiyorum ama Kasım bize, biçerdöver ve traktör sürücülerinin hasat sonuna kadar askere sevklerinin durdurulacağını da söyledi. Bunu belki perperişan olan Aliman'ı yatıştırmak, umutlandırmak için, belki de bu söylentiye gerçekten inandığı için söylemiş olmalı. Uğurlamak için tren istasyonuna kadar gelmememizi de rica etti bizden. Aliman'a ve bize çok acıdığı belliydi. Yine bunun için olacak `sürücüler dönsün' emri vaktinde yetişirse, hemen o gün dönüp gelebilirmiş köye...

Şimdi çok iyi anlıyorum ki bunu, Aliman'ı ve bizi düşündüğü için söylüyormuş. Çünkü tren istasyonuna gitmek için bütün gün yol yürümek zorundaydık. Bunu elbette yapardık, ama dönüşte nasıl dayanırdık? Eve gelinceye kadar göz pınarlarımız kururdu ağlamaktan. Ama o anda ona inanmıştım. Hani, ne derler: İnsanın canı çıkmadıkça umudu da yok olmazmış. Onu ana yola kadar uğurlamak için çıktığımız zaman ben de bu umuda kaptırmıştım kendimi.

Yolda giderken Kasım, birlikte çalıştığı bütün arkadaşlarıyla vedalaştı. Biçerdöverde ve buğday taşıma işinde çalışanlar koşup gelmişlerdi. Biçerdöver yakınlardaydı. Motoru rolantide çalıştırılıp bırakılmıştı.

Savaşa giden demircinin önce örsü ve çekiciyle vedalaştığını söylerler. Benim Kasım da kendine göre bir zanaatçı sayılırdı. Yardımcılarıyla, köydeşleriyle konuştuktan sonra yola bir göz attı. Atlı, arabalı asker adayı kafilesi, önlerinde kızıl bayrak dönemece giriyorlardı. Atının dizginini uzatarak:

-Baba, şunu tutar mısın biraz? dedi.

Atı babasının yanına bırakarak biçerdöverin yanına giden Kasım, o koca makinenin çevresinde her tarafına baka baka dolaştı. Sonra birden platforma çıktı ve sürücüye:

-Haydi Aşıkul, tam gaz sür! dedi. Tıpkı geçen gün yaptığımız gibi. Motorlar birden patladı, biçerdöver gürledi, demir tırmık döndü ve kesilen sapları kaldırıp ayıklama haznesine attı. Buğdaylar depoya dolarken saplar saman olup savruldu... Kasım yüzünü yakıcı rüzgara çevirmişti. Omuzlarını dik tutuyor, gülümsüyordu. Her şeyi unutmuş gibiydi o anda. Bağıra bağıra traktör sürücüsüne bir şeyler söylüyor, o da ona aynı şekilde cevap veriyordu. Sonra başlarını sallıyorlardı. Tarlanın ucuna varınca döndüler ve devam ettiler biçmeye...

Biçerdöver, o koca tarlanın içinde bir tarla kuşu gibi uçuyordu. Biz

de bir an için cepheyi, savaşı unuttuk. Herkesin yüzü gülüyordu şimdi. Ama en neşeli ve gururlu olanımız Aliman idi. Gülümsüyor ve gelmekte olan biçerdövere doğru yavaş yavaş ilerliyordu. Karşı karşıya geldikleri zaman biçerdöver durdu. İşte o zaman gülen yüzler yine karardı, dondu. Çünkü, komşumuz Ayşe'nin onüç yaşındaki oğlu, saman toplayıcı olarak durduğu yerden fırladı, Kasım'ın boynuna sarıldı ve gözyaşları içinde öpmeye başladı. Ben, dudaklarımı kanatırcasına ısırdım. Olanca sesimle bağırmak istiyordum ama Suvankul'un sözlerini hatırlayarak kendimi tutabildim. Kasım, küçük Baktaş'ı kucaklayıp havaya kaldırdı, onu yanaklarından öptü sonra usulca sürücü yerine çıkarıp oturttu ve aşağı indi. Biz Kasım'ı yine ortamıza aldık. Orada sürücüler ve yardımcılarıyla bir kere daha vedalaştı. Sonra yola baktı. Büyük kafile bizim durduğumuz yerin hizasına geliyordu. Artık daha fazla gecikemezdi.

Kasım'dan burada ayrılacaktık, ama o ayağını üzengiye atıp atına biniyordu ki zavallı gelinim Aliman, kadın erkek yaşlıların bulunmasına aldırmadan, bir çığlık atarak kocasının omuzlarına asıldı. Sarsılıyordu, beti benzi sapsarıydı, yalnız gözleri parlıyordu. Onu zorla Kasım'dan ayırdık. Bir kere daha kurtuldu elimizden. Biz çekiyorduk, o kaçıp kurtuluyor, Kasım'ın koluna yapışıyor, bir çocuk gibi üzengiye basmasına engel oluyor ve yalvarıyordu:

-Dur, bir dakika, sadece bir dakika daha kal!. Kasım onu öperek yatıştırmaya çalışıyordu:

-Ağlama Aliman, ağlama, göreceksin, hemen yarın dönüp geleceğim

istasyondan, inan bana... Suvankul gelinine yaklaştı:

-Hadi Aliman, yola kadar uğurla kocanı. Biz burada vedalaşacağız, burada ayrılacağız. Onu geciktirmek istemiyoruz.

Suvankul bu defa oğlunun elini tuttu:

-Gözlerimin içine bak oğlum.

Birbirlerinin gözlerinin içine baktılar.

-Anladın mı? dedi Suvankul.

-Anladım baba, dedi Kasım.

-Hadi şimdi git, Allah'a emanet ol.

Suvankul atına bindi, tırısa kaldırarak ardına bakmadan gitti. Kasım benimle vedalaşırken:

-Maysalbek'ten mektup alırsanız bana adresini bildirin, dedi.

Kasım'la Aliman atın gemini tutarak anayola doğru yürüdüler. Gözlerimi onlardan ayıramıyordum. Kafile uzaklaşıyordu. Aliman, Kasım atına bindikten sonra, üzengiyi tutarak bir süre daha yürüdü. Sonra Kasım eğilip onu öptü ve atını dörtnala sürerek uzaklaştı oradan. Zavallı gelinim, atın kaldırdığı tozun içinde kaybolarak

koşuyor, ona yetişmeye çalışıyordu. Yanına gittim ve onu eve getirdim.

Ertesi gün akşam üzeri Caynak tren istasyonundan döndü. Rahvan doru, eyersiz olarak briskanın arkasına bağlanmıştı.

Bölüm 5

Uzaklarda savaş bütün şiddetiyle sürüyor, kan gövdeyi götürüyordu. Biz ise burada işimizle savaşıyorduk? Kasım'ın tahmini de doğru çıkmıştı. Bütün çabalarımıza rağmen biçmeyi bitiremediğimiz ekinler, biçip de batözde tanelerini ayıklayamadığımız başaklar kar altında kaldı. Bazı yerlerde kar patatesleri de örtmüştü. Ekin işinden göz açamadığımız için patatesleri sökecek zamanımız olmamıştı. Kalan erkekler de hergün birer ikişer cepheye gönderiliyordu. Sabahtan akşama kadar kolhozda geçiyordu günümüz. Konuştuğumuz tek konu da savaş idi. Ne oluyordu, ne olacaktı? Şimdi her evde herkesin dört gözle beklediği kişi postacıydı.

Kasım'ın gidişinden bir hafta sonra Maysalbek'ten bir mektup aldık. Bu onun bize yazdığı ilk mektuptu. Askerlik şubesinden kendisini ve sınıf arkadaşlarının çağrıldığını, ama şimdilik cepheye değil, şehre gideceklerini yazıyor, bizimle tek tek vedalaşamadığı için üzülmememizi istiyordu.

Geleceğin ne getireceğini kimse bilemezdi ve şimdi olanları düşünüp üzülmenin de hiçbir yararı yoktu. Önemli olan sonunda zaferi

kazanmaktı. İkinci mektubunu Novosibirisk'ten atmıştı. Burada, Yedek Subay Okulunda kurs görüyorlarmış. Bize bir de fotoğrafını göndermişti. Bu resmi çerçeveletip duvara astık. Biraz sararmış olsa da, hala duruyor yerinde. Güzel bir resim doğrusu. Asker üniforması ona çok yakışmış. Gür saçları arkaya doğru taralı, gözlerinde belli belirsiz bir huzur, bir dalgınlık var. Onu rüyalarımda hep bu resimdeki gibi görüyorum. Aliman Maysalbek'i sadece bir defa; nikah kıyıldığı gün görmüştü. Ona ağabeyinin evlenmesi dolayısıyla bir günlük izin vermişlerdi.

Aliman bu resme dikkatle bakarak:

-Ana, bu bizim Maysalbek çok yakışıklı bir çocuk. Buraya geldiğimde taptaze bir gelin olduğum için ona dikkatle bakamadım, bu yüzden de iyi göremedim. Ama bu resim her şeyi anlatıyor. Buraya gelse, kendisine layık okumuş, güzel bir kızla onu eversek? Ne iyi olurdu değil mi ana?

Onu başımla onaylıyor, o güzel günlerin gelmesi için dua ediyor, dalıp gidiyordum.

Kışın ortalarına kadar biraz sakindim. Oğullarımdan mektup alıyor, sağ olduklarını öğrenip şükrediyordum. O günler de Kasım'dan bir mektup gelmişti. Bu mektubunda cepheye hareket ettiklerini bildiriyordu. Bunu okuyunca bütün bedenimi bir korku sardı, kalbim ise duracakmış gibi oldu. Bu yetmiyormuş gibi, aynı günlerde Suvankul'u da sık sık çağırmaya başladılar askerlik şubesine. Adam

azlığı yüzünden, yazı-çizi işlerinde olsun, komisyonlarda ya da türlü denetim işlerinde olsun, çok görev veriyorlardı ona. Oraya gidip gelmeler sırasında kolhozdaki işler birikiyor, o da onların üstesinden gelebilmek için durup dinlenmeden çalışıyordu. Kolhozdaki işi önemliydi ve bundan dolayı onu askere çağırmayacaklarına inanıyordum. Başkarması, ekip başı olmayan bir kolhoz, eli ayağı olmayan insana benzerdi. Ama, çok yanılmışım. Onu da çağırdılar! Harmanda, karlar altında kalan başakları kurtarmaya, taneleri çıkarmaya çalışırken aldım kara haberi. Haberi duyar duymaz dirgenimi samana sapladım, buz gibi olmuş sapını tutarak başımı yasladım ve hiçbir şey düşünemeden öylece donakaldım bir süre. Bundan sonra ne yapardık, nasıl yaşardık biz? İki oğlum cephedeydi, işte şimdi kocam da gidecekti...

Suvankul geldi. Hiçbir şey söylemeden atından indi, sonra bana iyice sokularak:

-Hadi Tolgonay eve gidelim, benim için öte-beri hazırlayacağız, dedi.

Yolda rahat rahat konuşalım diye beni atına bindirdi, kendisi ise yanında yürümeye başladı. Ama konuşamıyorduk, aramıza yerleşen dev bir sessizlik konuşmamıza engel oluyordu sanki. Oysa birbirinize söyleyeceğimiz şeyler öyle çoktu ki... Ağzımızı açamıyordu, bir tek kelime söylemek için sonsuz bir çaba göstermemiz gerekiyordu. Ben atın üzerinde, o yaya, öylece ilerliyorduk. Kara bulutlar gökyüzünü kaplamıştı. Sarı Vadi'den soğuk kuzey rüzgarı kopmuş geliyordu.

Yağışı haber veren bu rüzgarla devedikenleri bükülüp hışırdıyor, bir kar fırtınasının kopması yakın görünüyordu. Çevreme bir göz attım: Ufuklarca uzanan tarlalar ıpıssızdı ve insana kasvet veriyordu. Ne bir insan karaltısı, ne kımıltı ne de ses vardı. Hava soğuk ve bulanıktı.

Yanımda yürüyen Suvankul sigara üstüne sigara yakıyordu. Bir ara elimi tuttu ve konuşabildi:

-Üşüdün mü Tolgonay, elin buz gibi?

Cevap vermedim. O bir şeyler söylemeye çalıştı, ama yine sustu. Belki kafasından geçenleri söyleyecekti bana, düşüncelerini paylaşacaktı. Belki şöyle diyecekti: Görüyorsun ya Tolgonay, çocuklarımın ardından ben de gidiyorum. Kaderim ne olacak? Döner miyim, dönmez miyim bilemem. Eğer dönmemesiye gideceksem, bu seninle son görüşmemiz olacak. Ne yapalım, kader böyleymiş... Ama seninle çok yıllar geçirdik. Karşılıklı sevgi ve anlayış içinde geçti evliliğimiz. Eğer birbirimizi kıracak davranışlarımız olmuşsa; unutalım bunları. Birbirimizi can ve gönülden bağışlayalım. Hiç kimse kendi yazgısını bilemez...

Aslında bunlar benim düşüncemdi, onun neler söylemek istediğini bilemiyordum. Dönüp dönüp yüzüme bakıyor, dudaklarını ısırıyor ve sonra yine sessizliğe gömülüyordu. Birden, onun kara bıyıklarında, ilk defa, isyan etmiş gibi ağaran, gümüş rengini alan bir kıl gördüm.
Bu tarlada Suvankul'a ilk karşılaştığımız günleri de hatırlıyordum.

Sonra tam yirmi iki yıl onu terimizle suladığımızı, bir yandan çocuklarımızı büyütürken, öte yandan kan ter içinde kalarak tohum ektiğimizi...

Bütün hayatım gözlerimin önünde canlanıverdi. Böyle bir beraberlikten sonra bizi ayıracaklarını, hele bir daha hiç görüşmemesiye ayıracaklarını, hiç bilemez, hiç düşünemezdim. Yine hatırlıyorum: Hasadın ilk gününde, yine atla ve yine bu yoldan dönmüştük köyümüze.

Köyün kenarından yapımı yarım kalan mahalleyi ve yeni yolu da görmüştüm. Aliman ve Kasım'ın evlerini yapacağımız arsadaki taş ve kerpiçleri de. İşte şimdi de görüyorum onları. İçim hüzünle doldu. Hıçkırıklar içinde atın boynuna abandım. Öylece giderken, ağladım... ağladım...

Yanımda sessizce ve sabırla ilerleyen Suvankul:

-Ağla Tolgonay, ağla, dedi. Dök içini. Burada kimsecikler yok. Ama bundan sonra başkalarının önünde gözyaşlarını gösterme. Çünkü sen baybişesin, evin reisi. Aliman ve Caynak'ın anasısın. Bu kadar da değil, artık kolhozda benim yerime sen ekipbaşı olacaksın. Bu görevi verebilecekleri senden başka kimse yok.

Bu sözlerden sonra ağlamam daha da arttı, gözyaşlarım çeşme gibi aktı.

-Yerin dibine batsın ekipbaşılık! Bunun sırası mı şimdi! Hiçbir şey istemiyorum ben. Bu sözleri duymak da istemiyorum.
Ama daha o akşam çağırdılar beni kolhoz idare merkezine. Yeni başkarmamız Usanbay, cepheden geri gönderilen bir yaralı, Suvankul ve birkaç ihtiyar oradaydılar. Usanbay hemen konuya girdi:

-Bak Tolgonay teyze, istesen de istemesen de yapacaksın bu işi. Hemen yarın bir erkek gibi kemerini sıkacak, ekipbaşının atına atlayacaksın. Bu arada bizim topraklarımızı, sularımızı, köylülerimizi senden iyi bilen, senden iyi tanıyan hiç kimse yok. Sana güveniyoruz, çünkü en iyi ekipbaşımız da sana güveniyor. Ne yazık ki onu, yüreğimiz kan ağlayarak bugün cepheye uğurlayacağız.
Elimizden hiçbir şey gelmiyor. Hemen yarından itibaren işe dört elle sarılmalısın Tolgonay teyze.

Köyün yaşlıları da bazı öğütlerde bulundular. Kısacası sonunda beni razı ettiler. Hem onları nasıl reddedebilirdim ki? Ne günlerde, hangi şartlarda yaşadığımızı çok iyi biliyordum. Hem bunu benden, sevgili kocam da istiyordu, belki son isteği olacaktı bu.

O gece Suvankul yatıp uyuyamadı. İş konusunda birçok öğütlerde, uyarılarda bulundu: İşe, tohumlukları hazırlamakla başla, dedi. Yük ve çekim hayvanlarını dinlendir. Pullukları, pulluk soklarını, tapanlama, tırmıklama araçlarını tamir ettirmelisin. Çok çocuklu aileleri, özellikle de yaşlıları gözetmelisin... Şunları şöyle şöyle... bunları böyle böyle yapmalısın...

Ah benim iyi yürekli, her şeyi düşünen sevgili eşim, can yoldaşım...
O gece fırtına sabaha kadar dinmedi. Rüzgar bacada durmadan uğuldadı.

Nihayet, anayola kadar uğurlanmak sırası Suvankul'a da gelmişti. O, kendi yaşındakilerle birlikte Caynak'ın briskasına bindi. O fırtınalı günde hareket ettiler ve az sonra da tipiden görünmez oldular. Tanrım, O ne müthiş bir soğuktu! Ustura gibi kesiyordu insanın suratını. Yavaş yavaş eve doğru yürüyordum. Hıçkırıklar içinde, her dakika dönüp arkama baka baka, eve geldim.

O günden itibaren, başkarmanın dediği gibi, kuşağımı sımsıkı bağladım, atıma atladım ve ekipbaşı görevime başladım. Ekipbaşılık bugün de çok güç bir iş ama işe yeni başladığım zamanlar bin beterdi. Köyde hiç sağlam adam kalmamıştı. Kalanların hepsi ya sakat, ya hasta idiler. Kadınlara, genç kızlara, çocuklara, çok yaşlılara düşüyordu bütün işler: Ürün olarak tarladan ne kaldırırsak hepsini orduya gönderiyorduk. Araç, gereç bakımdan da acınacak haldeydik: Tekerleksiz arabalar, kopuk hamutlar, çürük iplerle dikilmiş ya da yapılmış koşumlar... Demir dövmek için kömür de bulamıyorduk artık. Demirci atölyesinin ocağını yakmak için yaz sıcağında kuruyup kalmış dikenleri, çalıları toplamaya başladık.

Hayat çok zordu, eskisine hiç benzemiyordu. Açlık, her kapıya gelip dayanmıştı. Bütün bunlara rağmen son gücümüzle tarlayı işlemekten, olabildiğince ürün devşirmekten geri kalmadık. Kimilerini tatlı sözle, kimilerini

sert çıkışlarla yola getirdik. Bu yüzden kaç defa kaç kişiyle saç saça baş başa kapışacak hale geldim!. Öyle günlerde belli oluyordu insanın iyisi ve kötüsü. Ben yine de her zaman köyümüz insanlarını yerlere kadar eğilerek selamlamaya hazırım. Çünkü, dağılmadılar, her şeye rağmen dayanışmayı bırakmadılar ve gerçek birliği gösterdiler. O günün kadınları bugünün nineleri, çocukları ise anne-baba oldular.

Herhalde bu çocuklar o günleri unutmuşlardır, ama ben onları ne zaman görsem, o günlerdeki durumları canlanıyor gözümde: Aç, çıplak, perişan... Kolhozda canla başla çalışmaları, tarifsiz acılar ve gözyaşları içinde zaferi bekleyişleri... Ama o halleriyle ne işler başardıklarını kendileri bilmezler. Nice güçlüklerle boğuşmak durumunda kalmış, nice ağırlıkların altında belim bükülmüş olsa da, o günlerde onlara ekipbaşı olmaktan hiç şikayet etmiyor, bundan gurur duyuyorum.

Her zaman şafakla beraber ayakta, kolhozun avlusunda olurdum. Sonra bütün gün at üstünde dolaşırdım: Bozkırdan vadilere, vadilerden dağlara, her yere giderdim. Akşamları geç saatlere kadar kolhozun idare odasında kalırdım. Böylece, günün nasıl akıp geçtiğini anlayamazdım bile. Belki kendimi böylesine işe vermek kurtarmıştır beni. Gün geldi, her şey canlarına tak ettiği için, bana küfür mü etmediler, imiğime mi yapışmadılar, işi mi terketmediler... İşte bütün bunlar için de kimseye dargın değilim. Böyle güç durumlarda Caynak'ın ve Aliman'ın üzerine biraz daha fazla yük biniyor, yapılamayan işleri de onlara veriyordum. Evlatlarım, gece gündüz durup dinlenmeden çalıştılar. Yakınlarımı, canlarımı böylesine

zora soktuğuma, dayanılmaz işlere sürdüğüm için de pişman değilim. Böyle yapmasam, acılara, korkulara dayanamaz, ezilirdik: Evin üç erkeği cephedeydi. Bunları düşünmeden edemiyorduk. İki aydan beri Kasım'dan mektup gelmiyordu. Bu yüzden Aliman'la göz göze gelmekten kaçınıyor, bu konunun açılmasından, Kasım'a ne oldu? diye ağzımdan bir laf kaçırmaktan korkuyordum. Havadan sudan, günlük işlerden söz ediyorduk hep. Sözde Kasım'ı andıracak hiçbir imada bulunmamaya çalışıyorduk.

Bir kış sabahı, demirhaneye gitmek, nallanacak kolhoz atları için yardım etmek üzere evden çıktım. Ne göreyim? Başkarma Usanbay, atını bana doğru dörtnala koşturmuyor mu! Elinde avuç içi kadar bir kağıt olduğunu da görüyordum. Yanıma gelip durdu, bu kağıdı bana uzattı, Acele telgrafın var dedi. Telgraf!

Nefesim kesilecekti nerdeyse. Demirhaneden çekiç sesleri geliyordu kulağıma, ama çekiçler örse değil de benim göğsüme göğsüme iniyordu sanki. Herhalde limon gibi sararmış olmalıyım.

-Neyin var Tolgonay teyze? dedi başkarma. Korkma, telgraf Maysalbek'ten geliyor. Novosibirisk'ten çekilmiş. Gel hadi, korkma, al telgrafını, dedi ve eyerden eğilip kağıdı bana verdi:

-Hemen tren istasyonuna git, oğlun oradan geçecek ve geçerken seni görmek istiyor. Senin için bir araba koşmalarını, atlar için arabaya ot ve yulaf koymalarını emrettim. Daha ne duruyorsun Tolgonay teyze, eve gidip biraz hazırlık yapmayacak mısın?

Tepeden tırnağa mutluluğa gömülmüş gibiydim. Sevinç ve heyecandan uçacaktım nerdeyse. Ne yapacağımı bilemeden demirci dükkanına girdim. Demirci ve nalbantlar:

-Hadi şef, hadi! dediler. Bu işleri sensiz de yaparız biz. Geç kalma, istasyona git sen...

Eve doğru koştum. Kafam karmakarışıktı. Ama bir şeyi iyi anlamıştım: Maysalbek tren istasyonuna gelmemi istiyordu... Beni görmek istiyordu! Koştum, ter içinde kaldım. Bir yandan da sayıklar gibi konuşuyordum:

-Ne istiyor canım evladım? Beni görmek istiyor. Seni görmek için bin kilometre koşarım ben! Kanatlanırım da gelirim!.. Ah analar... analar... Oğlumun istasyondan nereye gideceğini soramamıştım kendime.

Eve geldim ve ona yol yemeği hazırlamaya başladım. Hamur aşı yaptım, et kızarttım. Herhalde yanında arkadaşları da vardı, onlara da verecekti bu yiyeceklerden. Onun için bol bol pişirdim her şeyi. Sonra hepsini heybeye doldurdum.

Aynı gün Aliman'la birlikte istasyon yolunu tuttuk. Önce istasyona Caynak'la gitmek istemiştim, ama Caynak kabul etmedi:

-Olmaz ana, dedi, sen Aliman'la git, ben işlerin başında kalayım, böylesi hem daha iyi, hem daha doğru olur.

Daha sonra küçük oğluma hak verdim. O henüz çocuktu ama, hiç de aptal değildi. O son günlerde Aliman'ın ne bunalımlar geçirdiğini, ne acılar ve korkular yaşadığını görüp anlıyordu... O sırada Aliman ot anbarındaydı. Oraya koşup sevindirici haberi ona kendisi verdi. Ah, ah... Gelinimin heyecanını görmeliydiniz. Son zamanlarda onu hiç bu kadar sevindiren bir şey olmadı. Mutluluktan uçacaktı nerdeyse. Gözleri ışıl ışıl, yanakları al al olmuştu. Benden daha çok sabırsızlanıyor ve beni sıkıştırıyordu:

-Hadi anacığım, işte kürkün, işte yün şalın, çabuk giyin, gidelim hemen...

Giderken yerinde duramıyordu:

-Daha hızlı! Daha hızlı! diye bağırıyordu sürücüye. Bununla da yetinmiyor, arabacının elinden dizginleri kaparak atları dehliyor, kamçıyı şaklatıyordu.

Araba kalınlaşan ve katılaşan kar üzerinde hızlı gidiyor, atlar keyifle tırısa kalkıyor, tekerleklerin sağır edici takırtıları yeni yağlanmış dingillerde boğuluyordu. Yol boyunca kar yağışı devam etti. Düzenli, güzel yağıyordu. Ama hava soğudu, hafif don yapmaya başladı. Aliman'ın üstü başı kar taneleriyle süslenmiş, öyle güzel görünüyordu ki... Başının üzerinde kalınca bir kar örtüsü oluştu. Şalını, savruk saç

örgülerini, yakasını örtüyordu bu kar. Teni buğday rengindeydi, yanakları gül gibi al al olmuştu. Kömür gözleri ışıl ışıl parlıyor, beyaz dişleri daha parlak görünüyordu. Her şeyiyle cıvıl cıvıldı. Gencecik bir kadına her şey, kar bile çok yakışıyor, yaraşıyor. Yol boyunca hep konuştu. Neler söylüyordu neler... Ana, diyordu. Maysalbek trenden inince benim kim olduğumu sakın söyleme, bakalım tanıyabilecek mi?

Az sonra bu fikrinden vazgeçiyor, Maysalbek'e arkadan yavaşça sokulacağını, elleriyle gözlerini kapatacağını, kim olduğunu soracağını söylüyordu. Ne derdi Maysalbek? Herhalde biraz korkardı ve bu aptalca şakayı yapanın kim olduğunu sorardı... Aklından geçenleri yüksek sesle söylüyor, sonra da bu düşüncelerine katıla katıla gülüyordu. Ah Aliman! Güzel gelinim, sevgili küçük gelinim! Onun böyle davranmasının, böyle düşünmesinin sebebini bilmediğimi mi sanıyordu? Zaten kendini ele vermekte de gecikmedi. Birden gülmeyi bıraktı ve hafif sesle mırıldandı:

-Maysalbek Kasım'a çok benziyor... İkiz gibi benziyorlar birbirlerine değil mi?

Ben işitmezlikten geldim. Şimdi yine susuyordu. Besbelli gizli düşüncelerine dalıp gitmişti. Az sonra genç sürücünün elinden dizginleri yine kaptı. Aydaa! Aydaaa! diye atları dörtnala kaldırdı. İstasyona geldiğimiz zaman akşam olmuştu. Araba durur durmaz ikimiz birden atladık, demiryoluna doğru koşmaya başladık. Sanki Maysalbek'de tam o sırada gelecekmiş gibi... Ama, ortalıkta kimsecikler yoktu. Sağa, sola, her tarafa baktık. Sonra, üzüntüler

içinde, iki öksüz gibi kalakaldık. Ne yapacağımızı, nereye gideceğimizi bilemiyorduk. Rayların, traverslerin arasından dondurucu bir karayel koşuyordu. Büyük gıcırtılar ve takırtılar çıkararak manevra yapan bir lokomotif, üzerleri kırağı kaplı, tekerlekleri donup raylara yapışmış vagonları yerlerinden söküp ileri geri götürüyordu. Rüzgar elektrik tellerinde uğul uğuldu.

Biz o güne kadar istasyona tren beklemeye, tren karşılamaya hiç gitmemiştik. İlgili memurlara sorup bilgi almak da gelmiyordu aklımıza... Bu sırada bir siren sesi işittik, hemen ardından bir trenin istasyona girmekte olduğunu gördük:

-Ana, geliyor! İşte geliyor! diye bağırdı Aliman. Bütün vücudum tiril tiril titredi. Bir korku, bir kuşku düştü yüreğime... Tren hızla yaklaştı, lokomotif bizim önümüzden ve karları savura savura geçti, az sonra durdu. Biz katar boyunca koşmaya başladık. Vagonlar tıklım tıklım doluydu. Kadınlar, çocuklar ve pek çok da asker vardı. Kimdi bu askerler? Nereden gelip nereye gidiyorlardı? Hemen her vagonun önünde durup soruyorduk:

-Suvankul ov Maysalbek var mı? Allah aşkına söyleyin, Suvankul ov Maysalbek bu trende mi? Bazıları bilmediklerini söylediler, bazıları cevap bile vermedi. Bazıları da alaylı alaylı güldüler yüzümüze.

Biz vagondan vagona koşarken tren hareket etti. Bu istasyonda sadece üç dakika durmuştu. Sanki elimizdeki kuşu kaçırmış gibi

olduğumuz yerde kalakaldık. İşte o sırada, sırtında siyah bir gocuk, ayaklarında keçe çizme bulunan yaşlı bir Rus demiryolcu bize yaklaştı. Aslında trenin gelişi sırasında da farketmiştim onu. Bize kimi beklediğimizi sordu. Ona uzun uzun anlattık, sonra da Maysalbek'ten gelen telgrafı gösterdik. Gözlüğünü takıp, dudaklarını kımıldata kımıldata, ama sessiz, telgrafı okudu ve şöyle dedi:

-Oğlunuz askeri katarlardan biriyle gelecek, ama hangi katarla geleceğini ve buradan hangi saatte geçeceğini bilemem. Eğer bir gecikme olmazsa, bu gece veya yarın erken saatlerde bir askeri tren geçecek. Belki geçmiştir de, bilemem. Hergün geçiyor bu trenler. O yandan bu yana, bu yandan o yana durmadan geçip gidiyorlar. Ekspres trenler bunlar...

Tam bir hayal kırıklığına uğramıştık. Tarifsiz üzüntüler içindeydik.

-Ah bu savaş! Bu savaş! diye iç çekti demiryolcu. Bu savaş her şeyi alt üst etti. Neyse, rüzgarın altında dikilip durmayın, bekleme salonuna gidin. Orada oturur, beklersiniz, tren geçerken de çıkıp bakarsınız. Başka yapabileceğiniz bir şey yok. Bekleme salonunda bankların üzerine uzanmış on kadar insan vardı. Hayat onları yoldan yola, istasyondan istasyona atmış ve sanki çile dolduruyorlardı. Galiba alışkındılar bu hayata. Orada kendi evlerindeymiş gibi rahat hareket ediyorlardı. Birkaçı mışıl mışıl uyuyor, ötekiler sigara içip sohbet ediyorlardı. Bir köşede iki kişi madeni bardaklarla çok sıcak bir şey içiyorlardı. Üfleye üfleye içmelerinden belliydi içtikleri suyun çok sıcak olduğu. Bir adam da gitarının tellerine hafif hafif dokunuyor,

kısık bir sesle şarkı mırıldanıyordu.

Şişesi kırık ve kirli bir gaz lambası tüte tüte yanıyor ve cılız bir ışık veriyordu. Gölgeli tarafa bir göz attık ve orada bir bankın uç tarafına henüz oturmuştuk ki bir trenin gelmekte olduğunu duyup fırladık dışarıya. Rüzgar kürkümüzün eteklerini, kol ve yakalarını savuruyordu. Bir yük treniydi gelen. Vagonlarda ne asker görünüyordu ne sivil. Biz yine de vagondan vagona koşarak bağırmaya başladık:

-Suvankulov Maysalbek var mı?

-Suvankulov Maysalbek trende mi?

Bize hiç karşılık veren olmadı. Çaresiz, yine bekleme salonuna döndük. Orada bulunanların hepsi şimdi horul horul uyuyorlardı. Aliman:

-Ana, sen biraz uzan, dinlen, dedi... ben gelen trenleri gözlerim. Başımı gelinimin omuzuna yasladım, sözde biraz kestirmek istedim, ama ne gezer! Uyumam mümkün değildi... Trenin yaklaştığını yalnız kulağımızla değil, yüreğimizle, zihnimizle algılıyor, kilometrelerce uzakta olsa da yer sarsıntısını ayaklarımızın altında hissediyor, döşeme belli belirsiz sarsıldığı bir sırada fırlayıp çıkıyorduk dışarı. Trenin hangi yönden geldiğine bakmıyorduk bile.

Heybeyi kaptığımız gibi yol kenarında buluyorduk kendimizi.

Trenler geldi geçti, Maysalbek hiç birinde yoktu... Tam gece yarısında yer bir kere daha sarsıldı, biz bir kere daha dışarı fırladık. Karşılıklı olarak iki tren birden giriyordu istasyona. İki yönden gelen keskin düdük sesleri doldurdu kulaklarımızı. İki yol arasında şaşıp kalmıştık. Her iki tren kulakları sağır eden gıcırtılarla ve sirenlerle, yavaşlamak şöyle dursun, hızlarını daha da arttırarak geçip gittiler. Vagon tekerlekleri gurul guruldu. Rüzgar uğulduyor, bizi kar çevrintisiyle kuşatıyor ve sanki vagonların altına çekmek istiyordu.

-Ana, ana! diye bağırdı Aliman. Beni fener direğine doğru çekerek sımsıkı kucakladı ve hiç bırakmadı.

Ben, yıldırım hızıyla geçen pencerelerden gözümü ayıramıyordum. Eğer Maysalbek oradaysa ve ben görmeden geçip giderse, diye, yüreğim hop inip hop kalkıyordu. Raylar, kaçan tekerleklerin altında inim inim inliyor, oğlum için kaygılar altında ezilen yüreğimi de inim inim inletiyordu. Ve trenler, arkalarında oluşan kar çevrintilerini de çekip götürerek geçtiler. Biz uzunca bir süre fener direğine tutunarak öylece kaldık.

Şafak vaktine kadar bir dakika oturamadık. Gelip geçen trenler boyunca bir sağa, bir sola koştuk durduk. Tam güneş doğarken ve fırtınanın ansızın dindiği bir sırada, çok tuhaf bir tren geldi istasyona: Vagonların yanları yanmış, çatıları delik deşik olmuş, kapıları uçmuş!... Katar boyunca tek canlı görünmüyor. Bütün vagonlarda bir ölü sessizliği, bir yanık kokusu var. Kömür haline gelmiş döşemelerin, erimiş boruların, kavrulmuş boyaların kokusu... Dün bizimle konuşan

demiryolcu, elinde bir fenerle bu trene yaklaşırken Aliman sordu:

-Ne biçim tren bu? Ne olmuş bu trene?

-Bombalanmış, düşman bombalamış, diye fısıldadı demiryolcu.

-Peki nereye götürüyorlar bu vagonları?

-Tamir atölyesine, tamir edecekler.

Onların konuşmasını dinlerken, o bombardıman sırasında bu vagonlarda bulunanların canhıraş seslerini duyar gibi oluyordum: Duman ve alevler arasında bağrışanları, ayaklarını kollarını yitirenleri, kulakları sağır, gözleri kör kalanları, acılar içinde kıvrananları ve nihayet canlarını yitirenleri... Ama bu bombalar, uzaktaki savaşın buralara kadar uzanmış bir yankısıydı sadece... Ya cephede, asıl savaşın olduğu yerlerde neler oluyordu, neler?

Yanık vagonlardan oluşan o katar istasyonda uzun bir süre kaldı. Sonra, melankolik bir gıcırtıyla yerinden kımıldadı ve bilemeyceğim bir yöne doğru hareket etti.

Yüreğim kaygılarla dolu olarak, giden trenin ardından bakakaldım: Maysalbek de oraya, bu trenin bombalandığı yere gidecekti. Ya Kasım? Ya Suvankul? Mektubunda Riazan yakınında olduğunu yazıyordu. Bu şehir cepheye pek uzak değildi galiba... Ortalık aydınlandı. Artık bizim de dönmemiz gerekiyordu. Atların yiyeceği

bitmiş, bir tutam ot kalmamıştı. Ama ya Maysalbek geçmemişse, bundan sonra geçecek trenlerden birindeyse? Onu, yüreğimiz ağzımıza gelerek bunca saat bekledikten sonra görmeden nasıl gidebilirdik? Bu soru ikimizin de aklından çıkmıyor, dönmeyi hiç istemiyorduk.

Dün olduğu gibi hava yine rüzgarlı ve soğuktu. Buraya boşuna Rüzgarların Kervansarayı dememişler! Birden bire gökyüzünü kaplayan bulutlar dağılıverdi, güneş bütün parlaklığıyla çıktı ortaya. Ah, ah! Bulutların ardından çıkıveren şu güneş gibi oğlum da gözümün önünde parlayıverse, bir kerecik, sadece bir kerecik görünüverse!. diyordum içimden.

Tam bu sırada uzaklardan bir tren sesi duyduk. Doğudan geliyordu. İki uzun ve keskin düdük sesiyle iyice yaklaştığını belli etti. Ayaklarımızın altındaki toprak bir kere daha sarsıldı, raylar bir kere daha homurdandı. Ard arda koşulmuş iki lokomotif, buhar ve duman püskürterek büyük bir uğultu ile geçtiler. Tekerleklerden kıvılcım saçılıyor, ocaktan kor olmuş kömürler dökülüyordu. Bu iki lokomotifin ardından üstü açık vagonlar görüldü.

Bu vagonlara yüklenmiş tank ve topların üzerleri branda beziyle örtülüydü, aralarında da ağır kürklerine bürünmüş tüfekli askerler nöbet tutuyordu. Sonra, kapalı vagonların aralık kapılarından askerleri gördük. Vagonlar hızlı hızlı geçiyor ve her vagonla birlikte yine hızlı hızlı kaputlar, yüzler görünüp kayboluyor, eksik heceli bir şarkı kelimesi, bir balalayka ve akordeon sesi duyuluyordu. Onlara

bakmaktan bulunduğumuz yeri unutmuştuk. Bu sırada, elinde sarıkırmızı bayraklar tutan bir adam koşup yanımıza geldi ve ağzını kulağıma dayayarak bağırdı:

-Tren durmayacak! Durmayacak! Çekilin rayların üzerinden, başka tren geçecek bu yoldan, çekilin! Böyle dedi ve bizi kenara doğru itti. İşte tam bu anda, hemen yakınımızda bir ses, bütün sesleri bastırarak kulağıma çarptı:

-Anaaa!... Alimaaaaan!...

Allahım! Allahım! Maysalbek idi bu! Tam yanımızdan hızla geçiyordu. Kapı penceresinden beline kadar dışarı sarkmış, bir eliyle kapıya tutunuyor, öbür eliyle asker şapkasını sallıyordu. Bağıra bağıra bir şeyler söylüyor, bize veda ediyordu. Ben sadece Maysalbeek! Maysalbeek! diye olanca sesimle bağırdığımı hatırlıyorum. Ama, o çok kısa zamanda, oğlumu şaşılacak kadar net bir şekilde görebilmiştim. Rüzgar saçlarını karıştırmış, kaputunun yakasını kanat gibi sallıyordu. Yüzünde ve gözlerinde hem sevinç vardı hem keder, hem acıma vardı hem de veda bakışları! Onu gözümden hiç ayırmadan koşmaya başladım. Trenin son vagonu büyük bir uğultu ve takırtıyla beni geçip gittikten sonra da traverslerin üzerinde koşmaya devam ettim. Sonra... sonra düşüp kaldım. Yolun üzerinde inim inim inliyor, ağlıyordum. Oğlum savaş meydanına gidiyordu ve ben onu, donmuş rayları kucaklayarak, sıkarak uğurluyor, veda ediyordum!

Tekerleklerin rayları döverken çıkardıkları takırtılar gittikçe uzaklaştı ve sonra duyulmaz oldu. Ben, bunca yıl sonra hala, zaman zaman o trenin o gürültü ile geçişini duyar gibi olurum, vagon tekerleklerinin çıkardığı o takırtılar kulaklarımda yankılanır durur.

Aliman, düşüp kaldığım yere geldiği zaman kendi gözyaşlarında boğulmuş gibiydi. Eğilip beni kaldırmak istedi ama kaldıramadı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyor, elleri kolları tiril tiril titriyor ve beni kaldıracak gücü bulamıyordu kendinde. O sırada, o istasyonun kadın makasçısı da geldi. Bir Rus idi. O da bana, tıpkı Aliman gibi ana! ana! diyor, beni kucaklıyor ve benimle birlikte ağlıyordu. Sonunda ikisi güçlerini birleştirip beni kaldırabildiler, raylardan uzaklaştırdılar. İstasyona doğru yürürken Aliman bana bir asker şapkası uzattı:

-Al ana, al bunu. Maysalbek sana bıraktı.

Ben onun bulunduğu vagonun peşinden koşarken elinde salladığı şapkasını bana attığını böylece öğrenmiş oldum.

Dönüş yolunda arabada otururken, o şapkayı kalbimin üstüne sımsıkı bastırdım ve hiç unutmadım. O şapka hala bende, evimizin duvarında asılı duruyor.

Haki renkli, kulaklıklı; bildiğimiz asker şapkalarından biri:
Alnın biraz yukarısına rastlayan yerinde bir yıldız var. Bazen o şapkayı ellerime alır, yüzüme sürerim ve oğlumun kokusunu bulurum onda.

Bölüm 6

-Söyle bana toprak ana, oğlunu bir kerecik, bir anlık görebilmek için böyle tarifsiz acılara gömülen bir ana nerede, ne zaman görülmüştür?

-Ben görmedim, duymadım Tolgonay. Zaten dünya dünya olalı böyle bir savaş da görmedi.

-Bari ben, oğlunun yolunu böyle gözleyen anaların sonuncusu olsam... Allah hiç kimseye demir rayları kucaklatmasın, hiç kimsenin başını traverslere vurdurtmasın.

-Köyüne döndüğün zaman ta uzaklardan oğlunla görüşemediğini herkes anlamıştır. Betin benzin sapsarıydı. Gözlerin uzun bir hastalıktan kalkmış gibi göz çukurlarına iyice gömülmüştü.

-Keşki bir ay yataktan kalkmamış bir hasta olsaydım da, o hale bu yüzden düşseydim!

-Zavallı Tolgonay, iyi hatırlıyorum, o yıl saçların bembeyaz olmuştu. Oysa eskiden ne güzel kara saçların vardı! Saç örgülerin ne kadar sık, ne kadar ağırdı! O yıl pek sessiz, pek ağır başlı idin. Buraya gelir, dudaklarını sıkar ve hiçbir şey söylemeden giderdin. Ama ben seni anlıyor, gün geçtikçe her şeyin daha zor, dayanılmaz hale geldiğini gözlerine bakıp görüyordum.

-Evet toprak ana, insan istemeden düşüyor o hallere. Bari o dayanılmaz acıları çeken yalnız ben olsaydım, başkaları çekmeseydi! diyorum. Ama, savaşın kanlı pençesini boğazına geçirmediği bir tek aile, bir tek insan yok! Hele o kara haberi, ölüm haberini bildiren o kağıtlar yok mu, insanı canevinden vuruyor, öfke ve kin bakışlarını donuklaştırırken, yüreğini parça parça ediyordu. Bir günde iki-üç kara haber birden geliyordu köye. İki-üç haneden birden hıçkırıklar, kargışlar, yürek paralayan ağıtlar yükseliyordu. İşte öyle zamanlarda, o kara günlerde, ekipbaşı olduğum için bugün gurur duyuyorum.

Kendi felaketimi, kendi acılarımı, halkın acılarıyla bir tutup, acıyı, açlığı, dondurucu soğukları paylaşıyordum köydeşlerimle. Ben bunun için dayanabildim, bunun için ayakta kalabildim. Başkaları için de dayanmam gerekiyordu. Öyle olmasa, çoktan eriyip gider, çiğnenip gider, toza toprağa karışmış olurdum. Bir savaşın haklısı, galibi olabilmek için, sonuna kadar savaşmak ve yenmekten başka çare olmadığını ben işte o zamanlar anladım. Ya savaşacak, yenecektik, ya da ölecektik! İşte, sevgili toprağım, seni rahatsız etmemek için buraya binek atımla gelir, acılarımla acılandırmamak için seni sessizce selamlar ve yine sessizce dönüp giderdim...

Bölüm 7

Haftalar, aylar sonra bir gün Kasım'dan mektup geldi. Bu mektubu kaptığım gibi atıma atladım, yola bakmadan, dere tepe demeden dört nala sürdüm. Aliman ve Caynak tarlaya gübre atıyorlardı. Ta uzaktan bağırdım onlara:

-Süyüncü!(Sevinçli haber, sevince, müjde.) Süyüncü!' iyi haber!

O büyük sevinci onlara bir an önce duyurmamak, onlarla paylaşmamak olacak şey mi! Kasım'dan bir satır mektup; bir satırlık haber almayalı iki ay olmuştu.

Mektubunda iki defa Moskova savaşına katıldığını ve her iki çarpışmadan yara almadan çıktığını yazıyordu. Almanları püskürttüklerini, onlara iyi bir sille vurduklarını, bundan sonra da alaylarının geriye gönderildiğini bildiriyordu.

Aliman'ın nasıl sevindiğini görmeliydiniz. Arabadan atlamış, koşarak Caynak'ı geçmişti:

-Ah anam, dudağına acı değmesin, ağzın bal olsun! diyordu. Titreyen eliyle mektubu aldı, mutluluktan uçuyor, kendinden geçiyor ve okuyamıyordu. Durmadan:

-Yaşıyor! Yaşıyor! diyordu sadece.

Tarlada çalışan öbür kadınlar da gelmiş, onu ortalarına almışlardı.

-Hadi Aliman, oku şu mektubu, kocan ne yazıyor öğrenelim, belki bizim çocuklardan da bir haber vardır...

-Okuyacağım canlarım, şimdi okuyacağım, diyor, ama bir satır bile

okuyamıyordu.

Sonunda Caynak dayanamadı:

-Ver şunu, dedi, yüksek sesle okuyalım ki herkes duysun. Ve mektubu yüksek sesle okudu.

Aliman yere çömelmiş, avuç avuç karları alnını; yüzüne sürüyordu. Caynak mektubu okuduktan sonra o da ayağa kalktı. Yüzünde eriyen karları silmeyi unutmuştu. Çıtır, çıtır, parıl parıl bir mutluluk vardı yüzünde.

-Şimdi... şimdi iş başına! dedi yavaş sesle ve karların üzerinde ağır ağır yürümeye başladı. Yürürken yavaş yavaş çevresine de bakıyordu. Dalgındı. Ne düşünüyordu o dakikalarda? Belki, elinde testi, anızlı tarlada kocasına doğru koştuğu anları... Belki, Kasım'ın biçerdöver başında veda edişini. Herhalde Aliman o dakikalarda, kendisi için pek değerli ve unutulmaz olayları tekrar anıyor, tekrar yaşıyordu. Bir bakıyorsunuz gözlerinde mutluluk parıltısı, bir de bakıyorsunuz hüzün var...

Anayola doğru uzun uzun baktı. Herhalde Kasım'ı götüren atın gidişini, toynaklarının yeri dövüşünü ve kendisinin Kasım'ın peşinden koşmasını hatırlıyor, tekrar yaşıyordu o anları. Caynak da geliyordu onunla ve ona takılmaktan geri kalmıyordu:

-Hey, havalarda uçuyorsun, hele in bakalım biraz, aklını başına

topla! Anladın değil mi? Artık bütün köy seninle alay edecek. Ha ha ha! Bir mektubu okuyamamak ne demek? Bak görürsün sen, Kasım'a bir mektup yazacağım, karını okula gönderdim, okumayı öğrenecek diyeceğim...

Aliman da güya ona çok kızarak orasına burasına vurmaya başladı. Sonra, şen şakrak, birbirlerini kovalayarak arabaya doğru koştular. Ben de ağır ağır yürürken düşünüyordum: Ancak benim oğullarım gibi yiğitler halkı düşmandan koruyabilirdi. Tek sağ olsunlar... Sağ olsunlar ve zaferle dönsünler. Ondan sonrası kolaydı, bir deri bir kemik kalsak bile her engeli aşar, her güçlüğün üstesinden gelirdik. Önemli olan sağ kalmak. Ama, zafer de gecikmesin artık, çabuk gelsin! Çabuk gelsin! Elbette yalnız benim dileğim değildi bu.

Bütün halkın amacı, umudu, hayali bu idi. Bu yüzden de ben, her fedakarlığa, her güçlüğe katlanmaya hazırdım. En küçük oğlum Caynak daha onsekizini bile doldurmadan cepheye gönderildiği zaman bile dişimi sıktım, dilimi tuttum ve acılarımı içime attım.
Kış sonuna doğru askerlik şubesine sık sık çağrılmış, kendi yaşındaki gençlerle birlikte yat-kalk ve silah kullanma talimleri yapmıştı. Zaten bu talimler adet olmuş ve buna hepimiz alışmıştık. Bir endişe duymuyordum.

Eğitim görüyor, manevra yapıyorlardı: Yat! Kalk!.. Sağa bak, sola bak! gibi onbeş günlük bir talimden sonra dönüp geliyorlardı. Bir defasında, gidişinin ikinci gününde döndü. Buna çok şaştım:

-Niye bu kadar çabuk bıraktılar, umarım bir daha hiç çağırmazlar, dedim.

-Bırakmadılar ana, yarın yine gideceğim, dedi Caynak. Bu defa biraz daha fazla talim görecek, daha fazla kalacağız orada. Bu yüzden de evde bir gün kalmamıza izin verdiler, merak edilecek bir şey yok.

Ona inandım. Şüphelenmek aklıma bile gelmedi. Caynak o gün bir tuhaf davranıyordu. Çıkacağı uzun bir yolculuğa hazırlanıyordu sanki. Öğleden evvel, elinde çekiç ve çivilerle avluda, ahırda, ambarda dolaştı durdu. Gevşeyen çivilere bir çekiç vuruyor, düşen çivilerin yerine yenisini çakıyor, tamir edilecek kapı pencere arıyordu. Daha sonra, koca bir yığın yakacak odun hazırladığını, arka avludaki gübreliği temizlediğini, ambarın damına attığımız otları kurutmak için aktardığını farkettim... Akşam üzeri eve geldiğimde, avluyu iyice temizlediğini, at yemliğini onardığını gördüm.

O yemliğe de ihtiyacımız vardı. Babamız evdeyken bir atın her zaman el altında, emrinde bulunmasını isterdi...

-A evladım, bütün bu işlerin hepsini birden yapmana ne gerek var, o onarımları yapman için yazın bol bol vaktin olacak, demiştim.

Bana, eli değmişken, vakti de varken yapmak istediğini, sonra belki vakit bulamayacağını söylemişti. O bu cevabı verdiği zaman da uyanmamış, bir şey anlayamamıştım.

Sadece Komsolomdaki işlerinin çokluğu gelmişti aklıma. Gerçek sebebi ancak gitmesinden sonra öğrendik. Bize bir mektup yazmış ve bunu istasyondan bir arkadaşı ile göndermişti! Tanrım! Bu ne çocukluk, bu ne maskaralık! Ah yavrum ah! mektup yazmak iyi de, veda etmeden gitmek olur mu hiç? O haberi duyduğum zaman aklımı yitirecek olsam bile, gideceğini bana söylemeliydin. Konuşamadan, veda edemeden gittiği için bizden çok çok özür diliyordu. Böylesinin daha kolay, acıları uzatmaktansa her şeyin bir çırpıda bitivermesinin daha iyi olacağını düşünüyormuş.

Daha az acı çekesiniz, olayı bir anda öğrenip kararımdan dolayı bana hak veresiniz istedim diyordu. Ne bileyim, belki o haklıdır. Elbette acı haberi yüzüme söylemek onun için pek güç bir şeydi. Belki seller gibi gözyaşı dökerek ağlayacaktım. Belki yalvararak onu caydırmaya çalışacağımdan korkuyordu...

Yıllar sonra bugün, onu çoktan yitirmiş olsam da, tıpkı bizi besleyen Toprak Ana ile olduğu gibi, onunla da konuşmaya devam ediyorum:

Caynak, sevgili yavrum, dinle beni! Sakın pişmanlık duyup üzülme, sana kırılmış değilim. Seni daha o anda affetmiştim Caynak, sevgili oğlum, küçük kulunum, cabağım benim. Niçin bize veda etmeden gittiğini, beni yalnız bıraktığını, gençliğini ve geleceğini feda ettiğini anlamadım mı sanıyorsun? Sen cesur, atılgan bir yiğit idin. İnsanları çok sevdiğini birçokları bilmezdi. Sen, bizim çektiklerimiz, sıkıntılarımız karşısında soğukkanlılığını koruyamadın ve gittin. İnsanların insan olarak kalmalarıydı senin en büyük dileğin. Savaşın

onları insanlıktan çıkarmamalarını, ruhlarından iyilik ve acıma duygusunu çıkarıp atmamasını istiyordun. Sen hep böyle olmaya çalıştın. Bu dünyadan insanlar göçüp gider ama yaptıkları iyi şeyler kalır. Senin güzel davranışın da unutulmayacaktır. Seni yıllar önce yitirdik. Kayıplar arasında saydılar seni. Bize paraşütçü olduğunu, üç defa düşman hatlarının gerisine indiğini yazmıştın. Ve bir gün, bindokuz yüz kırk dört yılının karanlık bir gecesinde, arkadaşlarınla birlikte, partizanlara yardım için düşman hatlarının gerisine bir defa daha inmişsin. İşte o günden beri senden hiç haber alınamadı... Bir serseri kurşuna mı hedef oldun, düşmana esir mi düştün, bir bataklıkta mı boğuldun?.. Kimse bir şey bilmiyor.
Eğer hayatta olsaydın, çok dolaylı da olsa, söylentisi ya da gölgesi bile olsa, şu son yıllarda bir haber alırdık, diyorum.

Evet, Caynak, seni işte böyle ansızın yitirdik. Onsekiz yaşında bir yiğit idin cepheye gittiğinde ve senin hatıran insanların belleğinde şimdi belli belirsiz. Ama ben seni olduğun gibi her şeyinle, her davranışınla hatırlıyorum. Cepheye gittiğin günü, beni çok sevdiğin ve acıdığın için haber vermeden gidişini ve o günkü görünümünü en ince ayrıntısına kadar hatırlıyorum. Bir gün tren istasyonunda sırtındaki gocuğu çıkarıp küçük bir çocuğa verişin de gitmiyor gözlerimin önünden. İstasyonda, bir ana ve dört çocuktan oluşan bir sığınmacı aile görmüştün. O çocukların büyüğü çıplak denecek kadar ince giyimliydi ve çok üşüyordu. Hiç düşünmeden sırtındaki gocuğu çıkarıp verdin o çocuğa. Sonra kendin, incecik ceketinle, soğuktan dişlerin takır takır vurarak dönmüştün eve. O soğukta, gocuğunu verdiğin o çocuk, belki bugün bir yetişkindir ve

zaman zaman seni o günkü halinde hatırlıyordur. Onun bugünkü yaşı, senin o zamanki yaşından çok daha ilerde. Ama sen ona örnek oldun, öğreten oldun. İyilik, yola düşen, yoldan toplanan bir şey değildir. Tesadüfen ele geçen bir şey değildir. İnsan iyiliği ancak başka bir insandan öğrenir.

Ama konuşmak neye yarar. Kelimeler, dövünmeler, yitirileni geri getirmiyor. Bu savaşta ne kadar çok insan öldü! Eğer savaş olmasaydı benim sevgili Caynak'ım da bugün hayatta olacaktı. Yakışıklı, iyi yürekli bir insan olarak...

Ah yavrum, hayatın oniki çiçeğinden bir tekini bile koparmamış, koklamamış olman ne kadar acı! Sen, yaşamaya henüz başlamıştın, hangi kızı sevdiğini bile bilmiyorum... Bugün yüreğinde parlayan, son umut ışığıdır. Yakında o da sönecek ama, yine de ben her şeyi... her şeyi hatırlıyorum, bu arada o ihtiyarın beni görmek için tarlaya geldiği o uğursuz günü de çok iyi hatırlıyorum. İlkbaharın ilk günlerindeydik. Kardelenler henüz solmamışlardı. Tarlaları yeni yeni tapanlamaya başlamıştık. Sarı Vadi'den ılık bir yel esiyordu. Sonbaharda sürdüğümüz toprak kurumaya, otlar ise güneşin can veren ışınlarıyla yeşermeye başlamıştı.

O gün de tarla sürüyorduk. Ben at üstündeydim ve traktörün ardından giderek toprak kokusunu çekiyordum içime. Bir yandan da uzun zamandan beri Suvankul'dan ve Kasım'dan mektup gelmediğini düşünüyor ve üzülüyordum.

O sırada aksakallardan birinin bana doğru yaklaştığını gördüm. Atını pek yavaş sürdüğüne göre, acil olmayan bir iş için geliyor olmalıydı.

Ona:

-Hoşgeldin ve tam zamanında geldin aksakal, dedim, dua et de işimiz uz gitsin, düz gitsin.

Aksakal atın üzerinde ellerini havaya açtı, duasını okudu ve sakalını sıvazladı:

-Çiftçilerin koruyucusu Diykan Ana yardımcımız olsun, bereketli hasat olsun, taşan sular gibi bol bir ürün alalım...

Sonra bana geliş sebebini söyledi:

-Tolgonay, ilçe merkezinden bir görevli senin büroya kadar gelmeni rica ediyor, bunu haber vermeye geldim.

-Pekala aksakal, gidelim öyleyse.

Öbür çalışanların yanına sokuldum ve akşama doğru gelip yapılan işleri göreceğimi söyledim onlara. Sonra da aksakalla birlikte köyün yolunu tuttuk. Şeflerden birinin beni çağırması pek olağandı. Hele ekim başlarında bu tür çağırmalar ve görüşmeler çok olurdu. Bu yüzden hiç merak etmemiş, şaşırmamıştım. Havadan sudan söz ederek ağır ağır ilerliyorduk. Bu konuşma sırasında bizim aksakal lafı evirip

çevirip bana getirdi ve şöyle dedi:

-Bu korkunç yıllarda halkımıza hizmet için at sırtından inmeden canla başla çalıştığın için sana minnettarız. Bir kadın olsan da sen bizim hepimizin başısın. Bu eyeri bırakma, eyerine de işine de sımsıkı sarıl. Başına bir şey gelseydi hep birden desteklerdik seni. Çünkü sen bizdensin ve bizimsin. Elbette hayat senin için hiç de kolay geçmiyor, bunu hepimiz biliyoruz. Bir insanın kaderi, dağdaki patika gibidir: Bazen çıkar, bazen iner, bazen de dibi görünmeyen bir uçurumun başına gelip durur. İnsan tek başına böyle bir yolda ilerleyemez, ama birleşenler, birbirine omuz verenler her engeli aşarlar...
Bizim alt-üst olan hayatımız için de aynı şeyi söyleyebiliriz...
Köye iyice yaklaşmıştık ki bizim avlunun yakınında bir kalabalık gördüm. Sanki bir toplantı vardı orada. Değirmenin arkasında da sadece başlarını görebildiğim insanlar vardı. Nedendir bilmem, insanların orada toplanmalarına da bir önem ve anlam veremedim. O sırada aksakal birden atımın gemini tuttu ve hiç yüzüme bakmadan:

-İn attan Tolgonay, attan inmen ve yayan gitmen gerekiyor, dedi.

İşte o zaman şaşkın şaşkın aksakalın yüzüne baktım. Aksakal atından indi ve aynı sözleri tekrarladı bana:

-Attan inmen, yürümen gerekiyor Tolgonay. Hala neler olup bittiğini anlamasam da, birden yüreğime kor düştü. Attan yavaşça indim ve o sırada Aliman'ı farkettim. Üç kadın ve o, bizim eve

gidiyorlardı.

O gün kadınlar arkları temizleme işine gittikleri için Aliman'ın çapası hala omuzundaydı. O üç kadından biri onun omuzundan çapayı alınca bir anda her şeyi anladım.

Yol boyunca kükredim, uludum, hıçkırdım...

-Ne oluyor? Söyle Allah aşkına, ne var?

Komşumuz Ayşe'nin evinde toplanmış olan kadınlar sesimi duyunca koşup çıktılar. Hiçbir şey söylemeden yanıma geldiler ve koluma girip:

-Metin ol Tolgonay, tut kendini, aslanlarımızı yitirdik... Şahinlerimizi yitirdik... Suvankul ve Kasım er meydanında, şeref meydanında öldüler.

Aynı anda Aliman'ın çığlıkları ve bütün kadınların ağıtları doldurdu havayı:

-Bağrım oyyy! Ciğerim oyyy! Ah kardeşlerim, yüreğim oyyy!
Sonra birden sağır oldum. Sesim de kısıldı. Herhalde çok bağırdığım içindi bu. Önümdeki yol dalgalanıyor, ağaçlar devriliyor, evler yıkılıyordu. O korkunç sessizlik içinde, bazen gökyüzünde bulutların hortum hortum birbirine girdiklerini, bazen de herkesin ağzı yüzü oynadığı halde seslerinin hiç çıkmadığını görüyordum. O arada

çırpınıyor, ellerimi tutan başka ellerden kurtulmaya çalışıyordum. Ama ne ellerimi tutanların kimler olduğunu biliyordum ne de avlu kapısında toplanmış o kalabalığı görebiliyordum. Yalnız Aliman görünüyordu gözüme. Acımasız bir netlik içinde bütün çaresizliğini, korkunç yüzünü görüyordum onun. Yüzü çok korkunçtu, tırnaklanmıştı ve sızım sızım kan akıyordu.

Saçları karmakarışık, entarisi parça parça idi. Kadınlar onu ancak ellerini arkadan kavuşturarak zaptedebiliyorlardı. Bütün gücüyle onlardan kurtulmak, bana doğru atılmak için çırpınıyordu zavallı. Ağzından, yürek parçalayan, kulak delen bir sesle bağırdığını anlıyordum ama, hiçbir şey işitmiyordum.

Sağırdım! Ben de beni tutanlardan kurtulmak için çırpınıyordum ve o anda bir tek isteğim vardı: Koşmak, son hızımla, son gücümle onun yardımına koşmak. Ama, birbirimize ulaşıncaya kadar sanki ebediyet kadar uzun bir zaman geçti. Aliman nihayet kollarını boynuma doladığında onun boğuk ve yürek parçalayan sesini işittim.

-Anam! Anam! İkimiz de dul kaldık! Zavallı dullarız biz...
Güneşimiz söndü, artık hep karanlık olacak, hep karanlık!...
Evet, dul kalmıştık. Kaynana ve gelin ikimiz de dul idik şimdi.
Hıçkıra hıçkıra yeri göğü inletiyor, birbirimizin yanaklarını ateş gibi gözyaşlarımızla ıslatıyorduk... Ama bizim doya doya ağlamaya bile vaktimiz yoktu. Ölüm haberini alışımızın yedinci gününde, kolhozda çalışanlar bir kere daha toplandılar bizim evde.

Yitirdiklerimizi bir kere daha rahmetle andılar ve sonunda bize şöyle dediler:

-Yitirdiklerimiz için bütün bir yıl yas tutsak yine azdır. Onları hep hatırlayalım, asla unutmayalım, ama geride kalanların yaşamak için yiyeceğe ihtiyaçları olduğunu da unutmayalım. Dua edelim ki Maysalbek ve Caynak muratlarına ersinler (O günlerde Caynak'tan hemen hemen her hafta mektup alıyorduk) ve savaştan zaferle dönsünler.

Size gelince, artık işbaşı yapmanıza izin veriyoruz. Şimdi ekme ekme zamanıdır ve toprak beklemez. Bütün gücünüzü toplayın, bütün acınızı, hıncınızı yumruğunuza verin ve orada tutun. Hep bizim yanımızda olun, biz de öcümüzü böyle alalım.

Aliman'la başbaşa kısa bir konuşma yaptıktan sonra onlara aynı fikirde olduğumuzu söyledik. Sabahleyin işe gitmek için hazırlığımızı yaparken başkarma Usanbay bize iki kağıt getirdi. Bunlar, iyi saklamamız gereken ölüm belgeleriymiş. Kasım'ın kağıdı onbeş gün önce gelmiş kolhoza. Onun, Moskova savunmasında Orekhovko köyünde vurulup öldüğü yazılıydı. Bu haberi tam bize duyuracakları sırada Suvankul'un ölüm haberi de gelmiş. O, büyük Eletz saldırısı sırasında ölmüş. İki ölüm haberini aynı gün bildirmeyi daha uygun bulmuşlar.

Ben yeniden kuşağımı sıkıca bağladım, atıma atladım ve görevime devam etmek için yola koyuldum. Eğer ben ağlayıp sızlamaya, kara

talihime kargışlar yağdırmaya başlasaydım, kolumu kımıldatmak istemeseydim, Aliman'ın hali nice olurdu? O neler yapmazdı? Zaten umutsuzluğun eşiğinde çırpınıp duruyordu ve ben de onun için endişe ediyordum. Benim acım onunkinden elbette daha az değildi. Ben aynı anda hem eşimi, hem oğlumu kaybetmiştim. Ama benim durumum onunkinden farklıydı.

İyi yıllar, kötü yıllar görmüştük ama, Suvankul'la birlikte geçirdiğimiz uzunca bir hayatımız da olmuştu. Çektiğimiz sıkıntıların karşılığı olan mutluluğu da yaşamıştık. Çocuklarımız, üzüntüyü de sevinci de paylaştığımız bir ailemiz olmuştu. Savaş olmasaydı, ömrümüzün sonuna kadar beraber olacaktık. Ya Aliman ve Kasım'ın neleri olmuştu ki? Neleri olacaksa gelecekte olacaktı. Onların hayatı gelecekte, tamamen hayallerinde idi. Savaşın keskin baltası kendilerini de yıkmıştı, umutlarını da.

Elbette zamanla Aliman'ın yarası da kabuk bağlayacaktı. Dünya erkeksiz kalacak değildi ya, belki başka birini sevebilir, yeni umut kapıları açılabilirdi. Kocaları savaşta ölen genç dulların bazıları da savaştan sonra evlenmişlerdi. Şimdi onlar yalnız değiller. Birer eş ve anne oldular. Çoğu mutlu. Ama herkesin kanı, herkesin canı bir değil ki. Bazıları uğradıkları felaketi pek çabuk unutarak yeni bir yola girmekte hiç tereddüt etmediler. Bazıları ise geçmişten kopamadı, kopma gücünü kendinde bulamadı ve umutsuzca çırpınıp durdu olduğu yerde. Aliman işte bu sonunculardan idi. Olanları unutamıyor, yazgısını kabul edemiyordu. Bana gelince, bağışlanmaz bir hata işlediğimi

söyleyebilirim: Zayıf olduğum için acıma hissimi yenemedim.
Mevsim ilkbahardı. Bizim ekip arkları açıyordu. Bir gün işimizi güneş batmadan oldukça erken bir saatte bitirdik ve herkes evine döndü. Ben öbür işlerin ne durumda olduğunu gidip görmeliydim ve onun için Aliman'a eve dönmesini, beni beklememesini söyledim.

İşçi kulübeleri pek uzak değildi. Ben yanlarına vardığımda onlar akşam yemeklerini yemeğe başlamışlardı. Onlarla biraz işten-güçten söz ettik. Yanlarından ayrılıp atıma bineceğim sırada Aliman'ı gördüm. Demek ki eve gitmemiş. Tek başına nadasın içinde dolanıyor ve lale topluyordu. Ah, ah! Çiçekleri ne de çok severdi Aliman!
Ah benim talihsiz gelinim! On kadar iri saplı lale vardı elinde. Herhalde bunları eve götürmek için toplamıştı. Ellerinde bu çiçeklerle görünce alnımdan boncuk boncuk ter aktı: Onu, ellerinde gülhatmileriyle sabah izinden ve aynı yürüyüşle gittiği o günde olduğu gibi görüyordum yine. Yalnız o zaman başörtüsü kırmızı, ellerindeki çiçekler beyazdı. Şimdi ise başörtüsü kara, ellerindeki çiçekler kırmızı... O zamanki haliyle şimdiki hali arasında görünüşte tek fark bu idi.

Ama kimbilir yüreğinde ne acılar vardı. Giderken bir ara başını kaldırıp etrafına göz attı, sonra yine hüzün dolu bir bakışla elindeki çiçekleri seyre daldı. Kime vereceğim bu çiçekleri? diyormuş gibi geldi bana. Derken, bütün vücuduyla titremeye başladı, başını yere iyice eğdi, çiçeklerin yapraklarını kopardı, saplarıyla yeri kazar gibi dövdü. Neden sonra sakinleşip başını elleri arasına aldığı zaman omuz başları hala inip inip kalkıyordu. Onu

rahatsız etmemek için bir kulübenin kuytusundan seyrediyor, `varsın ağlasın, biraz açılır' diye düşünüyordum. Ama o birden fırlayıp kalktı, tarlaların içinden anayola doğru koşmaya başladı. İşte o zaman korkuya kapıldım, hemen atıma atlayıp düştüm peşine. Kara entarisiyle kırmızı çiçekli nadasın içinde onu öyle koşup uzaklaşırken görmek beni çok korkutmuştu doğrusu.
Ardından bağırdım:

-Aliman! Dur! Nereye gidiyorsun, neyin var senin?

Dur, Aliman dur!

Ama beni dinlemiyordu.

Rahvan atın kocasını ondan ayırıp götürdüğü yolun başına gelince durdu ve ona yetiştim.

-Ana! Sakın bana bir şey söyleme! Bir şey söyleme!
diyordu bana.

Atın gemini çektim, o zaman Aliman koşup geldi, atın yelesini tuttu, başını bacağımın üzerine dayayıp hüngür hüngür ağladı...
Susuyordum, ona ne diyebilirdim ki? Neden sonra başını kaldırdı. Gözyaşları tozla karışıp çamurlaşmış, yüzüne bulanmıştı. Hıçkırıklar arasında konuştu benimle:

-Bak ana, güneş nasıl pırıl pırıl... Gökyüzü masmavi, bozkır çiçek

kaplı... Kasım artık gelmeyecek değil mi? Hiç gelmeyecek?..

-Evet kızım, hiç gelmeyecek, dedim. Aliman derin bir iç çekti.

-Beni bağışla ana, dedi yavaş bir sesle, uzaklara, ta uzaklara koşmak, onun gibi ölmek istedim. Kendimi tutamadım. Ona hiçbir şey söylemeden ağlamaya başladım. Ama, bilge bir insan, anlayışlı bir insan olabilseydim ona apaçık şöyle demem gerekirdi: Küçük bir çocuk musun sen? Kocasını yitiren yalnız sen misin? Nice nice gelinler dul kaldı. Her şeye göğüs germesini, dayanmasını bilmelisin artık. Şu sözlerimi ne kadar saçma bulursan bul, yine de söyleyeceğim:

Kasım'ı unutmak zorundasın kızım, unut onu. Geçmiş bir daha hiç geri gelmez. Bir gün sevebileceğin başka bir adam bulursun. Eğer kendini böyle bırakıverirsen senin için çok daha kötü olur. Kendini umutsuzluk ve üzüntü içinde bırakmaya hakkın yok, daha gençsin ve hayatını yaşamak zorundasın...

Ona bu tek ve katı gerçeği söylememiş olmama bugün nasıl üzülüyor, nasıl pişman oluyorum bilemezsiniz. Daha sonraki zamanlarda bu sözler kaç defa dilimin ucuna kadar geldi ama yine söyleyemedim. Hangi görünmez güç bunları söylememe engel oluyordu bilemiyorum. Aliman da bu sözleri dinlemek istemezdi zaten. Demiri nasıl tavında dövmek gerekiyorsa, çekiç darbelerini nasıl soğutmadan indirmek gerekiyorsa, her kelimeyi de öyle tam zamanında söylemek gerekiyordu. O anı geçirince söz soğuyor,

katılaşıyor, insanın yüreğine taş gibi oturuyor ve bu ağırlığı kaldırıp atmak hiç de kolay olmuyordu. Yıllar sonra bugün böyle konuşmak kolay, ama o zamanlar günün çalkantıları ve tasaları içinde, ülkemizi kasıp kavuran ve herkesi büyük sıkıntılar içinde bırakan o kıtlık zamanlarında, her şeyi apaçık görebilmek için düşünmeye vaktim yoktu. Bütün umutlar, bütün düşünceler bir tek amaçta birleşiyordu: Bir an önce zafer kazanılsın, hele savaş bitsin, sonrası kolay... Şu savaş bir bitsin... diyordum kendi kendime, her şey normale döner, her iş düzelir. Ama yazık ki öyle olmadı...

Bölüm 8

-Toprak Ana! Toprak Ana! Söyle bana, Suvankul gibi, Kasım gibi evlatlarına kıyarlar da dağlar niçin göçüp yerin dibine batmaz? O iki can, baba-oğul, bu toprağın öz çocukları, soylu çocuklarıydı. Bilinmeyen eski çağlardan beri bu toprakları yoğuran, işleyen insanlardı. Dünyayı besleyen, sulayan onlardır. Savaş çıkınca bu toprakları savunmak için asker olup ön safta çarpışan onlardır. Savaş olmasaydı. Suvankul ve Kasım neler neler yapacaktı bir düşün. Onların emeklerinin ürünü olan nimetlerden nice nice insan yararlanacaktı.

Nice tarlalar ekilecek, nice nice buğday üretilecekti. Onlar da başkalarının çalışmasından, üretmesinden ödüllerini bin kat olarak alacaklar, yaşamanın sevincini, mutluluğunu tadacaklardı. Söyle bana Toprak Ana, gerçeği söyle: İnsanlar savaşmadan yaşayamazlar mı?

-Çok güç bir soru sordun Tolgonay. Nice nice milletler savaş sonunda yok olup gittiler, nice nice şehirler yanıp kül oldu ve toprak olarak üzerimde insan ayağının izini görmek için yüzyıllarca beklediğim çağlar oldu. İnsanlar ne zaman bir savaş başlatacak olsa, onlara şöyle diyordum: Durun! Kan dökmeyin!. Şimdi de tekrar ediyorum: Ey dağların, denizlerin öbür tarafındaki insanlar, siz ki mavi göğün altında yaşıyorsunuz, savaş neyinize gerek? Ben toprağım, bana bakın! Ben herbiriniz için aynıyım ve siz de benim gözümde eşitsiniz. Benim için önemli olan sizin sözleriniz değildir. Ben sizin dostluğunuza muhtacım, çalışmanıza, beni işlemenize! Saban izine bir çekirdek, bir tohum tanesi atın, size yüz katını vereyim, küçük bir fidan dikin kocaman bir çınar vereyim! Evler kurun, temel olayım!

Üreyin, çoğalın, hepinize güzel bir barınak olayım! Derinim, yükseğim, büyüğüm, ucum bucağım da yok... Hepinize yeterim ben... ... Sen de bana insanlar savaşmadan yaşayamaz mı diyorsun Tolgonay. Bu bana bağlı değil ki. Siz insanlara, niyetinize, irade ve bilgeliğine bağlı.

-Sevgili Toprak Ana, savaş, en çalışkan evlatları, en usta sanatçıları öldürüyor. İşte bunun için ben hayatım boyunca bu cinayetlerden, bu katliamdan nefret ettim, savaşa karşı geldim. İnsanlar savaş yolunu kapatabilirler ve bunu yapmak zorundadırlar diyorum.

-Savaş olunca benim acı çekmediğimi mi sanıyorsun Tolgonay? Çok, çok acı çekiyorum savaşlarda. Ölen köylülerin güçlü kollarını

özlüyorum hep. Tohum eken evlatlarımı yitirmiş olduğum için hep ağlıyorum.

Onlar hiç gelmeyecek: Suvankul, Kasım, Caynak ve ölen bütün öteki askerler hiç gelmeyecek. Ben, işlenmeden, ekilmeden bekledikçe, ya da yetiştirdiğim buğdaylar toplanmadan oldukları yerde kaldıkları zamanlar, o gelmeyenleri çağırırım: Nerdesiniz çiftçilerim? Nerelerdesiniz? Haydi, kalkın gelin, yardım edin bana! Boğuluyorum, ölüyorum evlatlarım... Yetişin, kurtarın beni! derim. Ah, ah Suvankul çapasını kavrayıp gelebilse, Kasım biçerdöveriyle, Caynak arabasıyla çıkagelselerdi!... Ama sesime ses vermiyorlar...

-Bu güzel sözlerin için sana teşekkür ederim Toprak Ana. Biliyorum, sen de onlar için üzülüyor, onları hasretle anıyorsun. Tıpkı benim gibi onlar için gözyaşı döküyorsun. Sağol toprak ana, sağ ol!

Bölüm 9

Savaşın üçüncü ve dördüncü yılları bize hem büyük sevinçler, hem büyük acılar getirdi. Ordumuz düşmanı adım adım gerilettiği, topraklarımızdan sürüp çıkardığı için yüreğimize bir bayram sevinci, zafer sevinci doluyordu. Öte yandan, günlük hayatımızda karşılaştığımız güçlükler dayanılmaz boyutlara ulaştı. Sonbahardan itibaren her şey kötüye gidiyordu. Tarlalardan biçerdöver döküntüsü, orak artığı başakları topladık, bahçelerden var yok bütün patatesleri söküp çıkardık ama kışın ortasında açlık başladı, ilkbaharda

ve sıcak yaz günlerinde korkunç bir hal aldı. Bazıları bitki köklerini çiğneyerek, birkaç damla sütle rengini değiştirdikleri suyu içerek açlıklarını gidermeye ve ayakta kalmaya çalıştılar. Aliman ve ben, eteğimize yapışan çocuklarımız olmadığı için bütün gün çalışıyorduk. Çocuklarımız olsaydı daha iyi olur muydu? Nüfusu kalabalık ailelere gittiğimiz zaman; karınları balon gibi şişmiş, benizleri sapsarı, kolları ipince ve bir lokma ekmek umarak sessizce bakan çocukları görünce yüreğimiz parçalanıyordu. Eğer bana o zamanlar Haydi, sen de cepheye git ve öl, o zaman savaş bitecek ve çocuklar da aç kalmayacak deselerdi, hiç tereddüt etmeden giderdim cephede ölmeye. Böylesine acıkmış çocukların o bakışlarını bir daha görmezdim. Bir gün bu düşüncemi Aliman'a söyledim. Yüzüme baktı ve şöyle dedi:

-Ben de aynı şeyi yapardım ana? İşin en korkunç yanı çocukların niçin aç kaldıklarını, niçin yiyecek bulamadıklarını anlayamaması... Yetişkinler hiç olmazsa açlığın sebebini biliyor ve bunun bir gün son bulacağını düşünerek avunuyorlar, ama çocuklar bilmiyor ve anlamıyor. Babaları dönünceye kadar biz çocuklara yiyecek bulup vermek zorundayız. Sana ve bana düşen görev bu anacığım. Yoksa bizim yaşamamıza da gerek kalmaz...

Savaş her şeyi, kimsenin gözünün yaşına bakmadan yutup yok ediyordu: Hayatı, işi, hürriyeti, hatta çocukların bir kaşık çorbasını yalayıp yutuyor, en küçük bir buğday tanesini bile doymak bilmeyen midesine indiriyordu. Ama, saklamaya ne

gerek var, savaşla hiçbir şeyi paylaşmak istemeyen, yalnız kendilerini düşünen insanlar da az değildi. Bunların yaptıkları kötülüklerden biz de payımızı aldık.

İyice yorgun, dalgın olduğum bir gündü. Sanırım kışın ortasındaydık, yo hayır, hatırladım, kışın son günleriydi, ama geceleri pencere camları hala buz tutuyordu. Kaç saat geçti bilmiyorum, evin camına vurulduğu zaman herkes derin uykudaydı. Camı kıracak kadar hızlı vuruyorlardı.

-Tolgonay, uyan! Kalk Tolgonay! diyordu bir ses.

Aliman ve ben korkuyla fırladık yataklarımızdan.

-Ana! diye fısıldadı Aliman karanlık odada. Sesinde bir korku vardı ama, bir mucize bekleyen insanın heyecanı da vardı. Ah o umut! O hiç sönmeyen ama gerçekleşmeyen korkunç umut! Benim yüreğim de kaygı ve umut karışımı bir heyecanla doldu. Bizimkilerden biri mi dönmüştü yoksa?

Gidip yüzümü pencereye yapıştırdım:

-Kim o? Ne istiyorsun?

-Tolgonay, çabuk gel, önemli! Atları çaldılar! Atları çaldılar!
Aliman gaz lambasını yakarken ben çizmelerimi ayaklarıma çektim, gocuğumu giydim ve dışarıya çıktım.

Kolhozun ahırına doğru koştuk. Epeyce kalabalık toplanmıştı, başkarma da oradaydı. Hırsızlar üç at çalmışlardı ve bunların arasında bizim benekli rahvan atımız da vardı. Ben onu kolhoza vermiştim. Çalınan atlar bizim ekibin en iyi atlarıydı. Onları sabana koşacaktık ve buna hazırlıyorduk. At bakıcısı ot almak için anbara gitmiş. Otu alıp ahıra gelince içerisini zifiri karanlıkta bulmuş. Feneri rüzgarın söndürdüğünü sanmış. Hiç bir şeyden şüphelenmeden feneri yakmış ve işte o zaman görmüş ki ahırın üç bölmesi bomboş, atlar yok!

O günlerde bir kolhozun saban çekecek üç at kaybetmesi demek, bugünkü değerlendirme ile on traktör kaybetmesi demekti. Biraz daha düşünürsek, cephedeki her askerden bir dilim ekmek almak gibi bir şeydi.

Atlarımızı hemen eyerledik, bazıları tüfeklerini aldılar ve hırsızları aramaya çıktık. Eğer onları yakalasaydık, yemin ederim ki hiç acımayacak, hakkettikleri cezayı verecektik!

Köyden çıktıktan sonra küçük gruplar halinde değişik yönlere saptık. Ben, cins bir taya binmiştim. Çevikti, hızlıydı ve deh! deyince uçuyordu. Gemini gevşetince kısa bir zamanda anayolu geçti ve dağlara doğru ilerledik. Bizim gruptan iki atlı daha geliyordu peşimden. Bir ara dönüp baktım ki yok olmuşlar. Başka yöne mi dönmüşlerdi yoksa ben mi yolumu şaşırmıştım. Ay ışığı pek zayıftı ve yirmi adım ileride her şey karanlığa gömülüyordu. Fazla üzerinde

durmadım, zaten o sırada hırsızları yakalamaktan başka bir şey düşünmüyordum. Öyle öfke ve sıkıntı verici bir olaydı ki, bindiğim atın beni nereye götürdüğünü bile düşünemiyor, anlayamıyordum. At derin bir yarın başına gelip birden durdu. Orası dağların eteğiydi. Ay, dorukların üzerinde yavaş yavaş ilerliyor, yıldızlar pek cılız görünüyorlardı. En ufak bir ışık, bir parıltı yoktu çevrede.

Alçaklarda hafif bir rüzgar çalıların kuru yapraklarını hışırdatarak ve yeri yalayarak esiyordu. Oralarda bulunan eski ve yarı kerpiç bir mezarın üzerine baykuşlar tünemişti. Biraz dolaşıp pek dik olmayan bir yerden dere yatağına kadar indim. Oralarda da bir ses duyulmuyor, bir şey görünmüyordu. Yalnız, ürken bir tilki sazlıkların arasından fırlayıp çıktı. Ay ışığında gümüş gibi parlıyordu. Başka hiçbir şey yoktu çevrede.

Atın başını köye doğru çevirdim ve dere boyunca ilerledim. Giderken bazı olayları, bazı söylentileri hatırladım: Bizim köyden Cenşenkul adında biri askerden kaçmış, kendisi gibi kaçak iki arkadaşıyla birlikte Sarı Vadi'ye gelmişler. Orada orman içinde saklanıyorlarmış. Herkesin başı dertte, herkes can derdinde iken bir insan kendi canını nasıl kurtarabilirdi? Birileri savaşta çarpışıp canlarını feda ederken, başka birilerinin de yan gelip yatmaları mı gerekirdi?

Bir insanın bu kadar alçalabileceğini aklım almıyordu... Böyle düşünüyordum ama, birden irkildim. Herkesin birbirini bir elin parmakları kadar yakından tanıdığı bir köyde at hırsızlığına kim

cesaret edebilirdi? Hem bir at, hele üç at, yakanın arkasına iliştireceğin bir iğne değildi ki! Demek ki hırsızlar dışarıdan gelmişlerdi. Herhalde şu sıralarda, kurtlar gibi, bozkıra ya da dağlara doğru kaçıyorlardı. Eğer Cenşenkul gerçekten bir asker kaçağı ise idamını kendi eliyle imzalamış demekti. Hem sonra, onun kaçak olduğuna dair kesin kanıt da yoktu, bugüne kadar onu bir gören olmamıştı. Kesin kanıt olmadan hırsızlıkla suçlayamazdık.
Bu üç at, iki soklu, iki bıçaklı bir sabana koşulacaktı.
Daha genç atların hepsini gözden geçirdikten sonra, bu üç atı istemeyerek bir takım yapmıştık. Öbür sabanların herbiri için dörder tay ayırmıştık. Taylara yazık olacaktı ama başka çaremiz yoktu.

Ekim zamanı geldi ve başka her şeyi unuttuk! Hırsızları da, cenneti de, cehennemi de, kaderimizi de... Sanırım o bahar, hayatımın en güç, en sıkıntılı geçen baharı oldu. Bunda kolhoz çalışanlarının hiçbir suçu, kusuru yok.

Herkes istekle çalıştı, elinden geleni yaptı. Ama karınları aç olunca iş yapacak güçleri kalmıyordu ki. Artık, bir günde yapılacak bir işi ancak bir haftada bitirebiliyorduk. Bu yüzden ekim işini zamanında yapmak mümkün olmuyordu. İşin çok kötü bir yanı daha vardı: Kolhozda ekilecek tohum kalmamıştı. Bir dene bile bırakmadan tohumlukları toplamıştık, tohum anbarlarını tamtakır etmiştik, bir gram yemeklik bırakmamak pahasına bizim ekibin ekim planını gerçekleştirebilmiştik. Ama nasıl?

O ekim günlerinde neler yaptığımız, nasıl yaşadığımız anlatılır gibi değil. Aklımı fikrimi başımdan alan bir çalışma, bir yaşama oldu o. Günlük çalışmalarımızın bedeli olan yiyeceği alamıyorduk. O güne kadar bizi kıt kanaat besleyecek buğday ve erzak sandığında bir avuç yiyecek bile kalmamıştı. Ne yapacaktık? Başımızı alıp yollara düşemez, hiçbir yere gidemezdik. Belki sonbahara kadar dayanır, kışın ayakta kalmaya çalışırdık, ya sonra? İlkbahar gelecekti. Bu aç, güçsüz insanlardan bir kat fazla iş, bir kat fazla gayret isteyecektik! Çalışmamak ise olacak şey değildi.

Gece gündüz kafamda planlar geliştiriyordum. Sonunda bir karara vardım: Anıza bırakılan küçük bir tarlayı da sürüp ekmek ve ürünü aileler arasında paylaştırmak.

Bu konuda başkarmanın fikrini aldım, sonra ilçe merkezine kadar giderek, kolhoz planını uyguladığımızı, şimdi de kendi imkanlarımızla, kendimiz için karnımızı doyuracak ürünü almak, açlıktan kırılan ailelere yiyecek bulmak için, bir anızı ekmek istediğimi anlattım.

Dinleyenlerden biri masadan başını kaldırıp bağırdı:

-Stalin'in kolhozlar için koyduğu kurala ihanet ediyorsun! Ben de patladım:

-Canı cehenneme o kuralın! Biz açlıktan kırılırsak sizi kim

besleyecek?

-Peki, söylediğini yaparsan seni nereye sürerler biliyor musun?

-Biliyorum, düşündüğün bu ise hiç canını sıkma sen. Ama şunu da unutma, cephedeki asker için buğdayı kim ekecek?

Mırıldanmalar, tartışmalar oldu. Konuyu bölge merkezine danışmaya karar verdiler. Kısacası sonunda benim önerimi kabul ettiler ama, altını çizerek sorumluluk tamamen sana ait demeyi de unutmadılar. Benim içim mesele sorumlulukta değil, tohum bulmakta idi. Tohum olarak ne varsa ekilmiş, bütün kolhozda bir avuç tohumluk kalmamıştı. Nerden tohum bulurum diye gün boyu, geceler boyu kafa yordum. Sonra ekibimin genç yaşlı bütün çalışanları ile aile toplantısı diyebileceğim bir toplantı yaptım.

-Bu işin üstesinden nasıl geleceğimizi iyi düşünelim, dedim onlara. Bugüne kadar ektiğimiz tarlalardan kaldıracağımız ürünlerden elimize bir şey geçmeyecek, bunu böylece bilin. Ürünün hepsi cepheye ayrılacak, az bir şey kalırsa o da tohumluk olacak. Ama şimdi biraz tohum bulursak onu kendimiz için ekebileceğiz, sonunda kalabalık ailelere, ihtiyarlara, yetimlere yiyecek yardımı yapabileceğiz. Eğer bana güveniyorsanız ben de bütün sorumluluğu üzerime alırım. Şimdi öyle bir durumdayız ki söylediğim tarlayı ekmek için herkes en kıymetli hazinesini vermek zorundadır: Heybelerin, çuvalların dibinde kalan birkaç avuç buğdayını herkes verecektir. Bana kızmayın, küçücük ve hiç doyurmayan lokmalarımızı daha da küçülteceğiz, belki

açlıktan karnımız kazınacak ama hasat zamanına kadar süt içerek ayakta kalabiliriz. O zaman, bir vermişsek yüz alacağız. Hadi, son bir gayret daha dostlarım, sıkın dişinizi! Kendiniz için, çocuklarınız için bu fedakarlığı, bu kahramanlığı gösterin. Bir ana olarak söylüyorum ki hiç pişman olmayacaksınız. Ekim mevsimi geçmeden bana yardım edin...

Toplantıda herkes bana hak vermiş, destek vermişti, ya da ben öyle anladım. Ama bu kararı uygulamaya geçince kolaylık görmek şöyle dursun korkunç bir mücadele başladı. Benim için en güç olanı, çok çocuklu aile analarının sokakta bas bas bağırarak her şeye lanet okumaları idi: Savaşa da, yaşadıkları hayata da, çocuklara da, kolhoza da, bana da lanet okuyorlardı. Her şeye rağmen, yürekleri parça parça olsa da, hemen hemen hepsi varını yoğunu verdi: Kimisi on kilo, kimisi bir avuç.

Biliyordum, görüyordum ki son yiyeceklerini veriyorlardı ve ben de tereddüt etmeden alıyordum. Hepsini alıyor, avuç avuç çuvallara dolduruyordum. Arabayla ev ev bütün köyü dolaştım... Yalvardım, yakardım, bağırıp çağırdım ve ellerinde ne varsa aldım. Bu çok zor işi yaparken bir tek düşünce bana teselli veriyordu: Sonbaharda hasadı kaldırdığımız zaman, bir avuç buğday verenlerin en az yirmi kilo buğday alacak olmaları.

O günlerde sevgili komşum Ayşe'ye nasıl davrandığım da hiç aklımdan çıkmıyor. Ayşe hastalıklı bir kadındı. Kocası Camanbay savaştan önce ölmüş ve o da genç yaşta dul kalmıştı. Akrabası yoktu,

hastaydı ve biricik oğlu Bektaş'la oturuyordu. Ağrılardan kıvranmadığı zamanlarda kolhoza ya da sebze bahçesine gider, çalışırdı. Bir ineği de vardı. Oğlunu büyütüyor, kıt kanaat geçinip gidiyordu. Bektaş, henüz çocuk olmasına rağmen çalışmaya başlamıştı ve çalışkan, iyi bir insan olacağı anlaşılıyordu... O gün tohumluk buğdayı Bektaş'ın kullandığı araba ile topluyordum. Onların evi önüne gelince Bektaş'a sordum:

-Bektaş, sizde de biraz buğday var mı?

-Çok az, pek az bir şey...dedi çocuk.

-Hadi, git getir onu.

-Yoo Tolgonay teyze, lütfen siz kendiniz gidip alın.

Ayşe o günlerde pek iyi değildi. Bir keçe üzerine oturmuş, beline kalın bir şal dolamıştı.

-Ayşe, buraya, herkesin yaptığı fedakarlığı senden de istemeye, vereceğin buğdayı almaya geldim, dedim.

-Elimizde avucumuzda ne varsa işte orada, diye bana sobanın arkasında duran bir çuvalı gösterdi.

-Neyi varsa ver Ayşe, yemek-yutmak için istemiyorum bunu, tarlaya ekmek için istiyorum. Tarla hazır, ekilmeyi bekliyor. Hadi Ayşe, ne

olur beni geciktirme.

Dudaklarını sıktı, başını eğdi ve hiçbir şey söylemeden öylece durdu. Lanet olası o kıtlık ne hallere düşürüyordu insanları!

-İyi düşün Ayşe, orada bulunan buğday sana kaç gün yeter? On gün, bilemedin on beş gün. Sonra kış gelecek, bahar gelecek... Düşün. Ben bu buğdayı oğlun için istiyorum, kendisi de dışarıda arabayla bekliyor.

Gözlerini bana çevirdi ve yüzüme yalvarırcasına baktı:

-Eğer verecek bir şeyim olsaydı vermez miydim? Beni bilirsin Tolgonay, senin komşunum...

Az daha yalvarmasına, o acıklı haline dayanamayacaktım. Ama kendimi çabuk toparladım:

-Seninle komşun olarak değil, ekipbaşı olarak konuşuyorum Ayşe. O çuvaldaki buğdayı halk adına istiyorum, halk için alacağım.
Kalktım ve çuvalı aldım.

Ayşe bakışını başka tarafa çevirdi.

Çuvalda yedi kilo has buğday vardı. Hepsini almak istedim ama gönlüm elvermedi. Yarısını elimdeki kovaya boşalttım ve sonra ona:

-Görüyorsun ya Ayşe, yalnız yarısını aldım, bana darılma, dedim.

Bana döndü. Gözlerinden akan yaşlar çenesine kadar süzülüyordu. Ah, ah! Keşki o çuvalı hiç açmadan yerinde bıraksaydım. Ne bilirdim sonunun ne olacağını?

İki büyük çuval buğday toplamıştık. Bunları kalburdan geçirmiş, tozdan topraktan arındırmıştık. Tohumları tarlaya kadar kendim götürdüm. Aslında o gün götürmesem de olurdu, ama tarlanın sürülmemiş az bir yeri kalmıştı, orasının da sürülmesini, ekme işini bir an önce bitirmemizi istiyordum.

Buğdayı elle ekecektik. O yüzden de yarın daha gün doğarken tarlada olmalıydım. Her şey hazırdı ve planladığım gibi oluyordu. Akşam eve döndüm, ama evde, neden bilmem, içim sıkılmaya başladı. Yerimde oturamıyor, huzursuz bir şekilde dolanıp duruyordum evin içinde... Gündüz Bektaş'a ve başka bir çocuğa arabadan tapanları alıp tarlaya götürmelerini söylemiştim, ne de olsa çocuktular, verdiğim işi yapıp yapmadıklarından emin değildim. Onun için Aliman'a:

-Bakalım çocuklar ne yapmış, bir göreyim, dedim ve atıma atlayıp gittim.

Köyden çıkar çıkmaz dörtnala sürmeye başladım. Az sonra hava kararacaktı çünkü. Tarlaya varınca ne göreyim? Öküzler sabana koşulu olarak tarlanın ortasında duruyor ama yanlarında hiç kimse yok. O azıcık yeri sürüp bitirmesi için orada olması gereken çocuğa çok kızdım. Tarlayı sürmekten yorulan hayvanlar ağır boyunduruk altında öylece bırakılır mıydı hiç! Bak sana ne yapacağım ben!

diyordum içimden. Onu aramak için tarlaya sürdüm atımı. Bu defa, arabayı devrilmiş, tapanları gelişigüzel atılmış gördüm. Orada da kimsecikler yoktu.

-Hey çocuklar nerdesiniz? Cevap verin bana! diye bağırdım. Sesime ses veren olmadı. Başka bir ses, bir kımıltı da yoktu. Ne olmuştu bu çocuklara? Nereye gitmişlerdi? Korkuya kapıldım ve kulübeye doğru koşturdum atımı.

Orada attan indim. Bir kibrit çakıp içeri baktım. Ne göreyim: Çocuklar yere yatmış, çırpınıp duruyorlar... Dövülmüşler, yüzleri gözleri kan içinde, elbiseleri yırtılmış, elleri ayakları bağlı, ağızlarına paçavra doldurulmuş... Önce Bektaş'ın ağzındakileri çıkardım ve sordum:

-Tohumlar? Nerde tohumlar'? diye gürledim kendimin bile tanıyamadığı bir sesle.

-Çaldılar! Bizi dövdüler! diyebildi hırıltılı bir sesle. Aynı anda başıyla hırsızların gittiği yönü gösterdi.

Bundan sonrasını pek iyi hatırlamıyorum, yalnız şurasını iyi biliyorum ki ben hayatım boyunca o geceki gibi at koşturmadım, o geceki gibi bir atı çatlatırcasına sürmedim. Mezar kadar karanlık olsa da gecenin bir önemi yoktu artık. Evimi yaksaydılar, her şeyimi alsaydılar da tohumlara dokunmasaydılar. Sonbaharda, hasattan sonra anbardan on çuval buğday çalsalar ona da razıydım. Fareler de taneleri

kemiriyor, çoğunu da alıp götürüyordu zaten. Ama bu tohumları, bütün umudumuzu bağladığımız ve sonbaharda anbarımızı dolduracak bu buğdayı çalan adamı yakalasam kendi elimle boğardım.

Hırsızların kaçtığı yöne doğru sürüyordum atımı. Az sonra onları farkettim. Atlarının taşlara çarpan nallarından kıvılcımlar çıkıyordu. Hırsızlar çuvalları bindikleri ata, önlerine yüklemişlerdi ve dağlara doğru gidiyorlardı.

Onları görür görmez bağırmaya, yalvarmaya başladım:

-Bırakın çuvalları onlar tohumluk! Tohumları bırakın! Bırakın!
Dönüp bakmıyorlardı bile, ama aramızdaki mesafe hızla kapanıyordu. İçlerinden biri, en kenardan olanı rahvan giden bir ata biniyordu. Onu hemen tanıdım. Bizim rahvan atımız idi o. Adımlarından, ön ayaklarının sekilerinden de tanıyordum onu:

-Dur! Dur, tanıdım seni! Cenşenkul'sun sen! Cenşenkul! Artık elimden kurtulamazsın, dur! Gerçekten Cenşenkul idi o. Ötekilerden ayrılıp atın başını çevirdi ve üzerime doğru gelmeye başladı. Sonra birden bir ışık parladı, hemen ardından bir patlama duyuldu. Atımdan düşerken tüfekle ateş edildiğini anladım ama yine de atın ayağı sürçtüğü için düştüğümü sandım.

Kendime geldiğim zaman her tarafım ağrılar içindeydi, bütün sırtım ateş gibi yanıyordu. Başımdan sızan kan ensemde pıhtılaşmıştı. Hemen yanıbaşımda yatan at ise can çekişmekteydi. Ayaklarını

kımıldatıyor, son bir gayretle kalkmaya çalışıyor, ama yavaş yavaş bütün gücü tükeniyordu. Son bir defa göğsünü parçalar gibi iç çekti, sonra başı kaskatı arkaya düştü ve bir daha ne kımıltı ne de bir ses... Şimdi her şey sessizdi, ölen de, yaşayan da. Bir süre daha kımıldamadan yattım, kalkmaya, doğrulmaya çalışmadım. Hiçbir şey gözümde değildi artık, hiçbir şeyin önemi yoktu. Hayatın da anlamı yoktu. Nasıl ölsem? Kendimi nasıl öldürsem? diye düşünmeye başladım.

Eğer yakınımda bir uçurum olsaydı, kenarına kadar sürünür sonra başaşağı atardım kendimi. İnsanların yüzüne nasıl bakacaktım ben artık?... Gökyüzünde Samanyolu'nu gördüm. Samanyolu bana Ayşe'nin gözyaşlarını hatırlattı. Gözlerinden çenesine kadar süzülen gözyaşlarını... Neden sonra kımıldadım, önce dizlerimin üzerinde, sonra ayaklarımın üzerinde durdum. Titriyor, sallanıyor, utançtan, aşağılanmış olmaktan ve umutsuzluktan hıçkırıklar içinde yine çöküyor, kargışlar okuyarak bağırıyordum:

-Bin kere lanet sana Cenşenkul, savaş kanında boğulursun inşallah! Seni ölenler kargısın, çocuklar kargısın Cenşenkul! Bütün lanetler üzerine yağsın!

Ağlamaktan, bağırmaktan yığılıp kaldım olduğum yerde. Sonra ayak sesleri duydum ve çağrıldığımı işittim:

-Tolgonay teyze! Tolgonay teyze, nerdesiniz? Bektaş'ın sesini tanımıştım. Buradayım! deyince soluk soluğa geldi. Diz çöküp

başımı kaldırdı.

-Neyiniz var Tolgonay teyze? Yaralı mısınız?

-Hayır Bektaş, fena düştüm, ama atım bir kurşunla öldürüldü.

-Bu o kadar önemli değil, dedi, şimdi size yardım ederiz.

Sonra sevincini belli eden bir sesle ekledi:

-Atın eti boşa gitmez, her aileye bir parça düşer. Çocuklar beni arabaya bindirip eve getirdiler. Tam üç gün yattım. Ağrılardan bir o yana bir bu yana dönüp durdum yatağın içinde. Sırtımdaki ağrılar hiç dinmiyordu. Bugün bile kötü havalarda o ağrıları duyarım. Hasta yattığım günlerde pek çok kişi ziyaretime geldi, geçmiş olsun dediler. Onların hepsine teşekkür ediyorum. Özellikle de tohumluğu yitirmiş olmamla ilgili en küçük bir imada bulunmadıkları için teşekkür ediyorum onlara. Sanki hiçbir şey olmamış gibi davrandılar. Şüphesiz bütün bu olanların beni ne kadar üzdüğünü çok iyi anlıyorlardı. Boşa çıkan çabalarımızı, sürülüp de tohumsuzluk yüzünden ekilemeyen tarlayı, gözü yaşlı çocukların elinden aldığım ve o rezillere ganimet olan buğdayları düşündükçe yüreğim tarifsiz acılarla doluyor, gözlerim kararıyor, başım dönüyor...

Bölüm 10

-Evet Tolgonay, ama yalnız sen değildin o acıyı çeken, ben de çok

acı çektim. Yaz boyunca o çıplak tarla beni deşilmiş bir yara gibi yaktı, uzun zaman acılarım dinmedi. Tarlaları ekinsiz bırakmak, benim kanımı boşaltmak demektir Tolgonay. Savaş süresince nice nice tarlalar ekinsiz kaldı! Benim en büyük düşmanım savaş başlatandır.

-Haklısın Toprak Ana, oğlum Maysalbek ne diyordu mektubunda?

-Evet Tolgonay, hatırlıyorum.

-Evet Toprak Ana, ikimiz de unutmuyoruz. Bugün Ölüleri Anma Günü, bugün yine her şeyi hatırlıyoruz.

-Hatırlayalım Tolgonay, Maysalbek yalnız senin değil benim de çocuğum idi, toprağın çocuğuydu. O mektubu tekrar oku bana Tolgonay.

Bölüm 11

Köydeşlerim beni ziyarete geldikleri zaman, başıma gelen o olaydan söz etmemeye büyük dikkat gösteriyor, sadece günlük işlerden, havadan, sudan söz ediyorlardı. Bana acıdıkları için böyle davrandıklarını sanıyordum. Acıdıkları içindi ama bunun bir başka sebebi daha varmış. Bunu daha sonra anladım. Onlar başıma geleceği, beni neyin beklediğini biliyorlarmış.

Bir gün komşum Ayşe de kısa bir ziyaret için eve geldi ve bir kase

taze tereyağ getirdi. Onu kapının eşiğinde görünce utancımdan yerin dibine batacaktım nerdeyse. Yatağımda doğrulmuş, ne yapacağımı, ne diyeceğimi bilemiyor, sessizce duruyordum. Söze o başladı:

-Tolgonay, başına gelenleri düşünüp hiç canını sıkma, beni de davranışımdan dolayı bağışla. Sana zerre kadar kırgın değilim. Eğer gerekirse bilesin ki senin için hiç tereddüt etmeden canımı bile veririm. Bektaş artık iki eve de destek verecek bir delikanlı oluyor. O seni çok seviyor Tolgonay, benden çok seni seviyor... Artık inanıyorum ki adam olacak hayatı anlayacak...

-Sağol Ayşe, dedim, bu güzel sözlerin için sana çok teşekkür ederim.

Ertesi sabah kendimi daha iyi hissettim ve kalkıp avluya çıktım, ev işlerinin ne durumda olduğunu anlamak istedim. Ama çok çabuk yoruldum ve pencerenin dibine oturdum. Böylece biraz güneşleneyim, temiz hava alayım istedim. Aliman da evdeydi ve avluda çamaşır yıkıyordu. Ona kolhoz işine gitmesini söyledim ama başkarmanın izin verdiğini ve beni yalnız bırakmamasını tenbih ettiğini söyledi.
O bahar, Suvankul'un kendi eliyle dikip yetiştirdiği elma ağacı öyle güzel, öyle çok çiçek açtı ki, sanırsızın yeni güç kaynaklarına başvurmuş, gençleşmiş, yeniden güçlenmiş o büyük elma ağacı. Bahçelerin çiçeklenme döneminde hava çok temiz olur. Gökyüzü açık, ufuk geniştir. Her şey güzeldir. Oturduğum yerden işte o güzellikleri seyrediyordum. İşte bu sırada emekdar postacımız Temirşal geldi yanıma. Selamünaleyküm Tolgonay, nasılsın? dedi. Biraz telaşlı,

biraz huzursuz görünüyordu. Sık sık öksürüyor, geçen hafta soğuk aldığından söz ediyordu. Böyle konuşurken çantasını karıştırdı.

-Sana da bir mektup var galiba, dedi. Çantadan mektubu çıkarırken pek soğukkanlı davranması, önem vermiyor görünmesi biraz canımı sıktı doğrusu...

-Deminden beri niçin söylemiyorsun? Kimden geliyor? dedim.

-Maysalbek'ten galiba, diye kekeledi. Sevincimden olacak, mektubun her zamanki gibi üçgen katlanmamış olduğunu birden farkedemedim. Kalınca beyaz bir zarfın içinde, daktilo ile yazılmış bir mektup idi bu. Yine o sırada, komşumuz eski asker Bektursun geldi koltuk değneklerine dayanarak. Bacağından yaralanmıştı ve yarası günden güne daha çok acı veriyordu. Bazen bize uğrar, birkaç dakika sohbet ederdik.

Bektursun selam verip yanıma sokuldu, zarfı elimden aldı ve Maysalbek'ten geliyor dedi.

-Hadi okusana, ellerin niye titriyor! diye bağırdım. Hadi, ayakta durma, otur da oku şu mektubu... Ayağını güçlükle uzatıp keçenin üzerine oturdu.

Yaralı bacağını bükemiyordu. Parmakları titreye titreye zarfı açıp mektubu çıkardı ve okumaya başladı. Ah yavrum, sevgili oğlum! Daha ilk satırda anladım seni.

Görüyorsun ya anacığım, zaman geçince benim doğru hareket ettiğimi daha kolay anlıyorsun. Evet anam, emin olmalısın ki oğlun, şerefli davrandı. Her şeye rağmen, yüreğimin ta içinin içinde, pek açığa vuramadığım şu düşünceler hep kalacaktır. Ah küçüğüm, sevgili oğlum, bu dünyayı kendi isteğinle nasıl bırakıp gidersin? Ben seni bunun için mi doğurdum? diyeceksin.

Evet anam, bir ana olarak bana hesap sormaya her zaman hakkın var. Ama sana bu sorunun cevabını çok sonra tarih verecektir. Benim, şimdi söyleyebileceğim bundan ibaret: Savaşı biz istemedik ve biz başlatmadık. Bu savaş, herkesi canevinden vuran çok büyük bir felakettir. Bu canavarı devirip etkisiz hale getirmek için kanımızı dökmemiz, canımızı feda etmemiz gerekiyor: Aksi halde insanlığa layık olmayız. Benim idealim savaş kahramanı olmak değildi, ben daha mütevazi bir amaç seçmiştim: Bir öğretmen olmak istiyordum. Candan istediğim, şey öğretmen olmaktı. Ama, beyaz tebeşir ve cetvel yerine, elime asker tüfeği almak zorunda kaldım. Bunun sorumlusu da ben değilim.

Yaşadığımız devir böyle istedi. Çocuklara bir defa bile ders vermek nasip olmadı bana.Bir saat kadar sonra, vatan için görevimi yapmak üzere buradan gideceğim. Bu gidişin dönüşü olmayacak. Sağ olarak dönmeyeceğim. Hücum başladığı zaman birçok arkadaşımızın hayatını kurtarmak için gidiyorum.

Halk adına, zafer adına, insan için güzel olan her şey adına

gidiyorum. Bu benim son mektubum, son sözlerimdir. Anacığım! Bin defa, binlerce defa hep sana, senin ana yüreğine sığınacağım, sana sonsuza kadar borçlu kalacağım. Seni umutsuzluklara düşürdüğüm için bağışla beni anacığım. Beni anlamanı da istiyorum. Benim fedakarlık duygum, hayat okulunda yoğrularak pekişti. Bu benim, öğretmenleri olmak istediğim çocuklara da ilk ve son dersimdir. Ben gönüllü olarak gidiyorum, insanlara böyle büyük bir armağan sunabildiğim için de gururluyum.

Ağlama anacığım ağlama. Hiç kimse ağlamasın. Gözyaşı dökmenin zamanı değil artık. Beni bağışla anacığım. Elveda.

Elveda dağlarım, elveda Alatav... Ah bilseniz sizi ne kadar çok seviyorum!

Öğretmen oğlun Teğmen Maysalbek Suvankulov Cephe, 9 Mart 1943, Gece yarısı

Bir rüyadan uyanır gibi, ağır başımı yavaşça kaldırdım. Avluda sessiz bir kalabalık toplanmıştı. Hiç kimse ağlamıyordu. Maysalbek öyle istemişti çünkü. Kadınlar koluma girip kalkmama yardım ettiler. Ayağa kalktığım zaman bir rüzgar çıktı, elma ağacının çiçeklerini başımıza döktü.

Ötelerde, dorukların yükseldiği yerde, sonsuz bir mavilik uzanıyordu gökyüzüne. Ta içimde bir sitem, bir sızı da vardı. Büyük acımı, üzüntümü bağıra bağıra bütün dünyaya duyurmak istiyordum. Ama

oğlumun son dileğini yerine getirmek için bağrıma taş basıp susuyordum. O ana kadar Aliman ne yapıyordu bilmiyorum. O sırada kollarını açıp yavaş yavaş bana sokulduğunu gördüm. İyice yaklaşınca gözlerimin içine baktı, sonra döndü, yüzünü elleriyle örterek yanımdan ayrıldı.

İkinci oğlumu işte böyle kaybettim. Ondan bana yalnız bir asker şapkası kaldı.

Bölüm 12

-Bana da adı kaldı. Hen onun toprağıyım, vatanıyım. İnsanlar onun sözlerini unutmuyorlar Tolgonay. Bu insanlar onun ülkesinin insanları.

-Çok doğru Toprak Ana. Bizim kolhoz da onun adını taşıyor artık. Maysalbek'in asker arkadaşları onun mektubunu köy bürosuna göndermişler. Yazdıkları mektupta arkadaşlarının kahramanlığıyla gurur duyduklarını, onu asla unutmayacaklarını, vatanın da onun anısını yaşatacağını söylemişler. Yine onların yazdıklarına göre, büyük saldırının başlamasından önce Maysalbek bir düşman cephanesini havaya uçurmuş, o büyük patlamada, o civarda tek canlı kalmamış. Oğlum Maysalbek'i ve bütün kahramanları selamlıyorum elbet. Onun kahramanlığından da gurur duyuyorum. Ama hiçbir şan, hiçbir şeref onu bana geri getiremez ki! Şan ve şerefin böylesini hiçbir ana hayal etmez. Analar çocuklarını yaşasınlar diye doğururlar, dünyada mutlu olsunlar diye doğururlar...

-Haklısın Tolgonay. Ben de zafer getiren o baharı hiç unutmayacağım. Hepinizin cepheden dönen askerleri karşılamaya gidişinizi de unutmuyorum. Ama o gün sevinciniz mi daha çoktu, üzüntünüz mü, bunu söyleyemem.

Bölüm 13

O gün kolhozun sabanı ve bahçe sürmek sırası bizimdi. Sokakta konuşma ve koşuşma sesleri duyduğumuz zaman bahçedeki işimiz bitmek üzereydi. Aliman ne olduğunu anlamak için yola çıktı ve hemen döndü:

-Ana, çabuk ol, dedi, herkes askerleri karşılamaya gidiyor!

Saban, boyunduruklu öküzler, her şey bahçenin ortasında olduğu gibi kaldı. Genç yaşlı, kadın erkek, koltuk değneğiyle yürüyen sakatlar, atlılar, yayalar bütün köy bir yöne doğru koşuşuyordu. Ağızdan ağıza dolaşan bir habere göre, köy yakınında ama karşı kıyıda oturan bir adam askerlerin yuvaya döndüklerini, istasyonda cepheden asker getiren iki tren bulunduğunu söylemiş. Bütün komşu köylerden olanlar köylerine doğru yola düşmüşler, her dakika çıkıp gelebilirlermiş... Bunun doğru olup olmadığını kimse kimseye sormuyordu. İnsanlar uzun zamandan beri bugünü hayal ediyor, bugünü bekliyorlardı. Bu mutlaka doğru olmalıydı, kimse aksini düşünemezdi. Köyün çıkışında, savaştan önce yapılan yeni yolun başına gelince durduk.

Atlılar atlarından inmediler. Yayalar ark boyunca uzanan tümseğe, çocuklar ise yıkık duvarlara ve ağaçlara çıktılar.

Sessiz bekleyiş başladı. Herkes yola bakıyordu. Herkes birbirine akşam rüya gördüğünü söylüyor ve rüyasını iyiye yorumluyordu. Bazıları da tümsekten küçük taşlar topluyor, bunların yüzeyine bakarak birtakım işaretler görmeye çalışıyor ve hep iyi işaretler gördüklerini söylüyorlardı. Çünkü özlemleri o idi, istekleri o idi... Bugün kendi kendime diyorum ki, eğer dünyadaki bütün insanlar, o gün bizim köyde olduğu gibi hep iyi şeyler düşünseydiler, çocuklarını, kardeşlerini, babalarını, eşlerini bizim kadar çok sevseydiler, belki savaş hiç başlamazdı. Bağrışmalar, meraklı konuşmalar biraz yatışınca, herkes başını öne eğip düşünmeye daldı. Kader ne hazırlıyordu? Kim gelecek, kim gelmeyecekti? Bu bekleyiş kimleri sevindirecek, kimleri üzecekti? Bir ağacın yüksek dallarından birine çıkmış olan bir çocuk birden bağırdı:

Geliyorlar! Herkes nefesini tutup baktı. Bir kopuzun telleri gibi gerilmişlerdi sanki. Herkes aynı sözü tekrar etmeye başladı: Geliyorlar! Geliyorlar! Böyle bağrıştılar ve tekrar sessizliğe gömüldüler. Sonra, kendilerine gelir gibi kımıldanıp sormaya başladılar birbirlerine: Peki ama, nerdeler?
Ve herkes yine sustu... Bizim ilerimizde, anayolda bir at arabası göründü. Oldukça hızlı geliyordu. Yol ayrımına gelince durdu. Arabadakilerden biri aşağı atladı, kaputunu, çantasını aldı, omuzuna

attı. Arabadakileri selamladı ve bizim bulunduğumuz yöne doğru yürüdü.

Kalabalıktan çıt çıkmıyordu. Herkes şaşkın, tek askerin gelmekte olduğu yola bakıyordu. Asker yaklaştı. Kalabalık hala kımıldamıyordu. Yüzlerdeki şaşkınlık donup kalmıştı sanki. Hepimiz bir mucize bekler gibiydik. Pek çok evladımızın dönmesini umarken yalnız bir tanesi dönüyordu ve bu yüzden gözlerimize de inanamıyorduk.

Asker yaklaşıyordu. Sonra birden durdu. Köy girişindeki sessiz kalabalığı görünce o da şaşırmıştı: Kim bunlar? Niçin susuyorlar? Niçin yıldırım çarpmış gibi duruyorlar orada? Birini mi bekliyorlar?.. diye düşünüyordu herhalde. İki defa başını arkaya çevirip anayola baktı, kendisinden başka gelen yoktu. Bize doğru yürümeye devam etti. Sonra bir kere daha arkasına bakıp durakladı. İşte o sırada, bizim önümüzde duran çıplak ayaklı bir kız çocuğu birden bağırdı:

-Bu benim ağabeyim Aşırali! Aşırali! Başörtüsünü çıkardı, bütün gücünü ayaklarına vererek askere doğru koşmaya başladı.
Onca zaman sonra ve o kadar uzaktan ağabeyini nasıl tanımıştı Allah bilir. Onun tüfek patlar gibi bağırması bizi de dalgınlıktan uyandırdı. Kız ve erkek çocuklar da onun peşinden koşmaya başladılar.

-Evet, Aşırali o, ta kendisi! diyordu bazıları. Bunu duyan genç yaşlı herkes askere doğru koşmaya başladı. Sanırdınız ki büyük bir güç bize kanat vermişti. Kollarımızı açıp ona doğru koşarken, kucağımızda

bütün hayatımızı, çektiğimiz bütün acıları, sıkıntılı bekleyişimizi, uykusuz gecelerimizi, ağaran saçlarımızı, dullarımızı, yetimlerimizi, gözyaşlarımızı, iniltilerimizi, cesaretimizi, her şeyimizi taşıyor, zaferle dönen o askere götürüyorduk.

Asker, orada kendisini karşılamak için toplandığımızı anlayınca, bize doğru koşmaya başladı. Bütün kalabalık böyle koşarken, bir trenin galdur-guldur geçtiğini, rüzgarının yüzüne vurduğunu hissediyor ve Anaa!.. Alimaan! diye bağıran oğlumun sesini duyar gibi oluyordum. Vagon tekerleklerinin gürültüsü kulaklarımda uğulduyor, uğulduyordu...

Atlılar askerin yanına daha çabuk ulaştılar, kaputunu, çantasını kaptılar, iki yandan ellerini tuttular. Ah! Zafer! Zafer! Ne kadar çok bekledik seni! Selam sana büyük zafer, selam sana! Döktüğümüz gözyaşları için bizi bağışla! Başını Aşırali'nin göğsüne yaslayarak ve omuzlarını sarsarak Benim Kasım'ım nerde? Benimki nerde? Ötekiler nerde? Onlar ne zaman dönecek? diyen gelinim Aliman'ı bağışla! Bize Hepsi gelecek, yakında hepsi gelecek, yarın gelecekler... diyen Aşırali'yi de bağışla... Aşırali'yi kucaklarken Caynak'ı, Maysalbek'i, Kasım'ı, Suvankul'u düşünüyordum. Onların hiçbiri geri gelmedi. Beni de bağışla Büyük Zafer, bağışla!.. Sessizce yürüyorduk. Ara sıra Aliman hıçkıra hıçkıra ağlıyor, sonra havasız kalmış gibi derin bir iç çekiyordu. Yüzü umutsuz, başı eğik, gözleri dalgın... Çektiği acıları yüzünden, mahzun bakışlarından, büzülmüş dudaklarından anlıyordum.

Ben Aliman'ın ne düşündüğünü biliyor ve ona içimden şunları söylüyordum: Ah benim biricik gelinim, artık ayrılmamız gerekiyor. Kasım'ı tamamen yitirdin. Ne yapalım? Ölenin ardından ölünmez ki! Hayatın boyunca o dul peçesini taşıyamazsın. Artık her şey bitti ve sen de gitmelisin.

Evet, gitmekten başka yapacağın bir şey yok... Hayır, sana asla darılmam. Sen isteyerek ya da bir kapris uğruna gitmeyeceksin ki! Kader böyle istedi. Ah bu kader! Bu kader! Biliyor musun senden ayrılmak benim için ne kadar güç olacak? Biz seninle ana-kız gibiyiz. Gittiğin zaman öz kızımı gelin eder gibi göndereceğim seni. Mutluluğun için dua edeceğim. Yaşamak, mutlu yaşamak senin hakkındır. Gençsin, güzelsin. Kendine mutlaka bir eş bulursun. Yeter ki iyi bir insan olsun. Kasım'ın yerini doldurabilir mi? Bunu nasıl bilebiliriz? Ben evde yapayalnız kalırım, dünyada yapayalnız... Bunu düşünmek bile beni ürpertiyor. Bu yaşlı dönemimde beni avutacak bir şey de yok. Bana bir torun vermeye vaktin olmadı. Böylesi senin için belki daha da iyidir. Sen beni düşünme. Benim gibi bir ihtiyar yüzünden gençliğini niçin mahvedeceksin'?

Ben yaşamı yaşadım artık. Gitmeye karar verdiğin zaman bana söyle, yeter. Serbestsin, canın ne zaman isterse o zaman gönül rahatlığı ile gidebilirsin. Seni hiç unutmayacağım, çünkü seni seviyorum ve sana teşekkür borçluyum...

Yürürken aklımdan işte bunlar geçiyordu ve bunları Aliman'a gerçekten söylemek istiyordum. Aliman da benim düşüncelerimi

tahmin ediyordu sanırım. İki insan birbiriyle tam bir uyum içinde yaşarsa, konuşmadan ya da yarım sözcüklerle bile anlarlar birbirlerini. Yine de bana bir şey söylemiyordu. Yarım kalan ve öylece bırakılan yoldan geçiyorduk. Alimana ve Kasım'ın ev yapmak için hazırladıkları arsaya bir göz attım. Avluda, beş yıl önce taşınmış taş yığınlar hala öylece duruyordu. Tuğlalar, kerpiçler çatlamış, kırılmış, moloz haline gelmişti. Savaş başladığı günden beri yarım kalan yolda kimsecikler yoktu. Her yaz yarım kalmış evleri dul avrat otları ve pazılar kaplıyordu. Duvarlar yıkılmış, dağılmış, içerde böğürtlenler çıkmış ve dalları pencerelerde koca koca delikler açılmasına sebep olmuş... Sonbahar başlarına kadar o evlerin bahçesine bir kazık çakar ve danaları bağlarlardı. Danalar dolaşıp durur, tavuklar, horozlar eşelenir, her yeri kazar, tozu toprağı kaldırırlardı. Zaten bu kanatlılar terkedilmiş yapıları, mezarları pek severler. O saatte de orada duvarlara, mezar taşlarına konar gibi tünemiş, sereserpe güneşleniyor, alçak seslerle gurgluyor, sanki bir şeyler konuşuyorlardı.

O yeni mahalleyi ıpıssız görünce şaşırdım Allahım, burada yuva kurup yerleşmek isteyenler şimdi nerdeler? Kader zavallı Kasım'a burada ilk yuvasını kurmasına izin vermedi! İçimde büyük bir boşluk hissettim, yüreğim yine acılarla doldu. Aliman koluma girmiş, bana destek oluyordu. Anlamlı bir gülümseme ile şöyle dedi:

-Ana, yine mi umudunu yitirdin? Hayata hiç mi güvenin kalmadı? Kendini koyverme ana. Anlıyorum, çok zor, ama sen benim cesur anamsın, sen benim...

Sözünü kesti, söylemek istediği şeyi söylemekten vazgeçti. Sadece acı bir gülümseme belirdi dudaklarında. Sonra Sen benim çok, çok iyi anamsın dedi. Gel şu tümseğe oturup biraz gevezelik edelim.

İşte şimdi bana kararını bildirecek, artık benden ayrılacağını söyleyecek diye geçirdim aklımdan. Yakıcı bir dalga kapladı vücudumu, ona ve kendime duyduğum bir acıma duygusuydu bu. Titrek sesime hakim olmaya çalışarak:

-Peki Aliman, dedim, oturalım ve biraz gevezelik edelim.

Yolun kenarındaki tümseğe oturduk. Gelin kaynana geleceğimiz hakkında bir karara varmak için baş-başa vermiş gibiydik. Aliman gözlerini yere indirdi, içini çekti ve konuşmaya başladı:

-Ee, işte o lanet savaş da nihayet bitti. Şimdi sen kendi kendine herhalde bizim hayatımızın, geleceğimizin ne olacağını soruyorsundur...

Sustu. Ben hiçbir şey söylemedim. Aliman başını kaldırıp yüzüme baktı. Çok ciddiydi.

-Hiç üzülme ana, dedi ve mahzun bir gülüşle konuşmaya devam etti: Artık bizim için bir tutamlık, bir kırıntı kadar bile mutluluk olamayacağını sanıyorsun.

Evet, bir evden dört erkeğin gitmesi, hiç birinin dönmemesi olur şey değil. Ama bekle anacığım, bırak konuşayım. İçtenlikle söylüyorum ki maksadım seni avutmak, teselli etmek değil. Kendimi de aldatamam. İnan bana, kalbimden geliyor da söylüyorum: Caynak dönecektir! Onun öldüğünü söylemiyorlar ki, kayıp olduğunu söylüyorlar. Demek ki ölmemiş, öldüğünü gören yok. Belki esir düşmüştür, ya da partizanlarla ormanda gizlenmiştir.

Ama artık beklemediğimiz bir anda geliverecek... Belki bir yerde ağır yaralı olarak bulunuyor, haber veremiyordur. Her şey olabilir. Göreceksin, güzel bir günde karşımıza çıkıverecek. Bekleyelim ana, onu ölmeden mezara gömmüş duruma düşmeyelim. Benzer olaylar olmadı mı? Sen kendin de duymuşsun, esir olduğu, kayıp olduğu söylenenler değil, resmi yazıyla öldüğü bildirilenler arasında bile sağ salim dönenler olmuş. Baksana, Sarı Vadi'de bulunan komşu Kazak köyünde ne oldu? Yas tuttular, ölü aşı verdiler ve sonra öldü sandıkları gençler sağ salim döndüler! Ben kuvvetle inanıyorum ki bizim Caynak da yaşıyor ve yakında gelecek. Dört erkekten hiçbirinin geri gelmemesi olur şey değil çünkü. Bekleyeceğiz... Bu kadar çok bekledik, biraz daha bekleyebiliriz. Benim için de hiç endişe etmene gerek yok. Senin gelinin idim, şimdi ise bütün çocuklarının yerine oğlun oldum...

Aliman sustu. Uzunca bir süre hiç konuşmadan oturduk. Mayısın ortasında idik. Uzakta, çok uzakta bulutlar toplanıyor ve hava iyice koyulaşıyordu. Sanki kara bir dumanla şişiver gibiydi bulutlar. Çok uzak görünen o bulutların toplandığı yerde şimşekler çakıyor, gök

kesik kesik gürlüyordu. Ufukta gökyüzü sağnak sağnak boşanırken beride güneş pırıl pırıldı. Serin yağmur kokusu bize kadar geliyor, sağnak, uzaktan vuran güneş ışınlarıyla parlayarak bir yerlere koşuyordu. Dağlara doğru ilerliyor, dağlardan tekrar yamaçlara iniyor, oradan bozkıra uzanıyordu. Gözlerimi oralardan ayıramıyordum. Yağmurun serin rüzgarı çarpıyordu ateş gibi yanan yüzüme. Aliman'a hiç bir şey söylemiyor, konuşmuyordum. Benim ona söyleyebileceğim kelimeler de ufukta, sağnak sağnak boşanan bulutlarda idi:
Parlak, gür ve apaçık olarak. Yağmur bolluk getirirdi. İnsanların karnı doyacak, yaşayacaklardı. Ben de yaşayacaktım onlarla birlikte. Bu iyimserliğimin sebebi yalnız Aliman'ın beni bırakıp gitmek istemeyişi, bana acıması değildi. Bunun kadar, belki daha önemli bir sebep de, savaşın bütün insanları katı, bayağı, acımasız, bencil, ruhsuz bir hale getirememiş olduğunu görmemdi. Savaş kanlı çizmeleriyle insanları kırk yıl çiğneyip ezebilir, onları öldürebilir, her şeyi yakıp yıkabilirdi ama, insan denen varlığa baş eğdiremez, değerini düşürüp onu gerçek anlamda mağlup edemezdi.

Benim Aliman da bir insandı. Umudunu inancını yitirmemişti. Karanlık bir gecede düşman hatlarının gerisine paraşütle atlayan sonra hiçbir iz bırakmadan kayıplara karışan Caynak'ın, bir gün çıkıp geleceğine inanıyordu. İnsanlığa inanıyor, dünyanın bu derece adaletsiz olamayacağına inanıyordu. Onun inancını sarsmak, umudunu kırmak istemiyordum. Hatta, bir çocuk gibi ben de inandım söylediklerine. Ya gerçekten yaşıyorsa? Güzel bir günde çıkıp gelirse?... Böyle inandığımıza göre bir gün çıkagelmesi hiç de mucize olmayacaktı. Ah ne kadar büyük bir mutluluk olurdu bu!..

O günü hayal ederek dalıp gitmiştim. Sessizliği Aliman bozdu. Bahçedeki işi bitirmeden geldiğimizi önce o hatırladı:

-Ana, bahçede saban bizi bekliyor, hadi toprak kurumadan gidelim hemen; dedi.

Koşarak geldik sebze bahçesine. Öküzler sabanı sürükleye sürükleye çit kenarına gelmiş, otluyorlardı. Aliman onları geri getirdi. Sabanın bıçağını tekrar toprağa sapladık. İnsanın kendine gelmesi, işe sarılması için çok az şeye ihtiyaç duyması şaşırtıcı değil mi? Bazen iyi bir söz işitmesi yetiyor. Aliman'a da öyle olmuştu. Savaştan önceki haline dönüvermişti sanki.

Cıvıl cıvıldı şimdi. Her sözü, her hareketi ve gülümsemesiyle tıpkı eski Aliman'dı. Küçük beşmentini çıkarıp bir kenara atmıştı. Eteklerini kaldırıp beline sıkıştırmış, kollarını sıvamış, ensesindeki yağlığı sıyırmıştı. Uzun kamçıyı sallıyor ve öküzlere bağırıyordu:

-Aydaaa Akbaş! Aydaaa Kısakuyruk!

Aslında Aliman, benim kendimi toparlamama, işe, hayata sarılmama yardım etmek için böyle davranıyordu. O unutulmaz gündeki davranışının asıl sebebi bu idi. Arada bir geriye dönüp bana bakıyor, gülümseyerek takılıyordu:

-Ana, sabana o kadar çok abanma, toprak altındaki taşları da söküp çıkartacaksın! Gücünü idareli kullan! İki üç dönüş daha yapsak

bahçenin sürülmesi bitecekti, ama buna vakit bırakmadan yağmur geldi, pıtır pıtır ses çıkararak neşe ile yağmaya başladı. Önce öküzlerin sırtına seyrek ama iri damlalar inmiş, biraz duralar gibi olmuş, sonra sağnak şarıl şarıl, gürül gürül akmaya başlamıştı. Bir anda bütün köyü kapladı ve karıştırdı.

Tavuklar kanatlarını açıp gıdaklıyor, yavrularıyla bir kuytuya kaçıyor, kadınlar avluda iplere asılmış çamaşırları toplayıp evlere koşuyorlardı. Çocuklar ve köpekler, aksine, evlerden fırlayıp sokağa çıkıyor, yağmur altında yarışıyor, bağrışıyor, yağmur şarkısını söylüyorlardı:

Yağ yağ yağmur tarlada çamur

Ambarlar doo-la-cak Diykanlar (1-Çiftçi, 2-Kırgız mitolojisinde çiftçilerin, koruyucusu ilahe.)güü-le-cek...

-Sırıl sıklam ıslanacağız, bir kuytuya gidip dinmesini bekleyelim, dedim Aliman'a.

O başıyla hayır işareti vererek:

-Bir şey olmaz ana, dedi, eriyecek değiliz ya! Küçük bir kız çocuğu gibi sağnak şarıltısı altında gülüyor, bir yandan da üvendireyi batırıyordu öküzlere.

Onun neşesi bana da geçti: Ah yavrum ah, ışık gibi parlak, yağmur

gibi tazesin! Mutluluk tam senin içindi, senin hakkındı! Ah kader ah! O gün Aliman'ın bütün bunları benim için yaptığını bugün çok daha iyi anlıyorum. Savaşı, üzüntülerimi biraz unutmamı, hayata daha iyimser bakmamı istiyordu.

Yüzünü göğe çevirip ellerini de yukarı kaldırarak:

-Bak ana, bak, yağmur ne güzel, diyordu. Bu yıl bolluk olacak, ambarlar dolacak... Hoop! Hop! Yağ yağmur yağ! Doyur susamış toprağı! Hoop! Hop!

Kamçısını hem havadaki yağmura, hem de öküzlerin tüten sağrılarına indiriyor, gülüyordu. Yağmur altında ne kadar güzel göründüğünün farkında değildi. İnce entarisi vücuduna yapışmış, göğüsleri diri diri meydana çıkmış, kalçası, vücudunun bütün hatları belirlenmişti. Gözleri mutluluktan parlıyordu ve yanakları al al olmuştu. Savaş! Savaş! Lanetler olsun sana!

Bulutlar yön değiştirdiği için yağmur seyrelmeye başladı ve Aliman da sustu. Sağnağın koşup gittiği yöne üzülerek bakıyor, gittikçe azalan yağış sesini dinliyordu.

Sağnak çayın ötesine geçince şarıltısı duyulmaz olmuş ve hızla uzaklaşmıştı. Aliman derin bir iç çekti. Kasım'ı mı hatırlamıştı o an? Başka bir şey mi iç çekiyordu? Sonra bana dönüp yine gülümsedi:

-Ana, böyle bir yağmurdan sonra mısırları ekmenin tam zamanı,

dedi ve eve koştu.

Az sonra, ıslatılmış mısır dolu küçük bir kova ile geri geldi. Şişip irileşmiş mısır taneleriyle avucunu iyice doldurdu:

-Ana, dedi, bu mısırlar büyüyüp sütlenince ve kuruyup sertleşmeden gelmeli Caynak...

O günü hiç unutamam. Güneş bulutların ardından yeni doğmuş bir çocuk gibi göründü. Yağmurdan yıkanmış, pırıl pırıl olmuştu. Aliman, sabanın açtığı ve çamurlaşan çizgiden çıplak ayakla yürüyor, her iki adımda bir durup mısır tanelerini serpiyordu.

Mısır taneleriyle birlikte umut, iyilik, hasret tohumlarını da ekiyordu. Göreceksin ana, diyordu, benim kehanetim doğrulanacak. En sütlü koçanı Caynak için kendi ellerimle kızartacağım. Bu sütlü koçanlar için benimle her zaman kavga ederdi. Hatırlıyor musun? Bir gün, bana vermemek için bir koçanı ateşten kapmış, ceketinin altına, koynuna sokup kaçmıştı. Mısır karnını öyle yakmıştı ki arı sokmuş gibi kıvranıyordu. Bir kova suyu karnına dökmek zorunda kaldı daha fazla yanmamak için. Ben de ona yardım edeceğim yerde katıla katıla gülüyor, oh olsun! oh olsun! diyordum. Hatırlıyor musun ana?
O olayı hatırlayıp gülüyordu. Bana da hatırlattığı için sağ olsun...

Bölüm 14

-Evet Tolgonay, Caynak'ı çok beklemiştiniz.

-Çok bekledik Toprak Ana. Mısırlar da bekledi. Bir kere, iki kere, üç kere sütlenip üç kere kurudular ve Caynak gelmedi. Hiçbir haber de alamadık. O üzüntümü paylaşmak için gözyaşları içinde sana geldiğim günleri hatırlıyor musun?

-Çok geldin Tolgonay, çok geldin. Gelininin gençliği heba oluyor diye de ağlıyordun, benden bir öğüt, bir fikir istedin. Ama ben sana yardım edemezdim ki Tolgonay. Bugün bile sana söyleyecek bir şey bulamıyorum.

Bölüm 15

Zaman kendi akışında sürüp gidiyordu. Kolhozda işler bir düzene girmiş, hayat şartları kolaylaşmıştı. Artık savaşı daha az anıyorduk. Onun yüreğimize açtığı derin yaralar da kapanmaya başlamıştı. Aliman ve ben kolhozda çalışmaya devam ediyorduk.

Ben sorumluluklarımı cepheden dönen erkeklere devretmiştim.

-Üç yıl siz olmadan çalıştım, sıkıntılardan, üzüntülerden bol bol payımı aldım. Ama işte artık geldiniz, görevi teslim alın, dedim gençlere. Bana da artık izin verin de emekli olayım. Şu son yıllarda iyice çöktüm, ihtiyarladım, ama yine de size elimden gelen yardımı yapmaya devam ederim elbet...

O günün gençleri bana Şef Ana Başımız Ana dediler. Bu, bana

duydukları saygının ifadesiydi. Hayat normale dönmüş görünse de, Aliman ve ben henüz huzura kavuşmuş değildik. Belki kimse farketmiyordu ama yüreğimiz yine parça parça idi ve hep aynı şeyi düşünüyorduk. İlk bakışta gerçeği kabul etmek, hayatımızı istediğimiz gibi bir düzene sokmak için kararlar almak çok kolay görünüyordu. Aslında kolaydı da. Eğer, Aliman kadar iyi olmayan başka bir gelinim olsaydı, onunla daha fazla bir arada yaşamamızın hiçbir yararı ve gereği olmadığını apaçık söylemekte hiç tereddüt etmezdim. Vakit geçmeden bir koca bulmasını ve evden ayrılmasını söylerdim ona. Ama böyle bir şeyi Aliman'a söylemek hiç de kolay değildi. Kelimeleri ne kadar seçerek ve yumuşatarak kullanırsak kullanalım, meselenin özü değişmezdi: Katı ve kaba! Kendisi istemedikçe ona git diyemez, evden çıkaramazdım.

Bir gün, Aliman'ın anne ve babası Kayındı'dan dönerken bize uğramışlardı. Bunu fırsat bilip, vicdanımın sesine de uyarak, onlara Aliman'ın serbest olduğunu, gitmek isterse bunu hayır dualarımla kabul edeceğimi söylemeyi düşündüm.

Ama bu konu açılınca daha başında Aliman kestirip attı:

Ne yapacağımı ben bilirim, dedi, anne ve babasına. Gidip gitmemeye ben karar veririm, bu benim meselem, sizden rica ediyorum bizim hayatımıza karışmayın!..

Onun bu çıkışından sonra, söylediklerimden ve söyleyeceklerimden utandım ve yüzüne bakamadım. Ama benim küçük gelinim pek

anlayışlı idi. Hiçbir şey olmamış gibi davrandı ve konu ile ilgili hiçbir şey söylemedi.

İşte böyle birbirimize acıyarak, Caynak dönecek umuduyla kendimizi aldatarak geçiyordu günlerimiz. Bu umut zamanla azaldı, ama çok geç idi artık.

O olay nasıl oldu bilemiyorum. Bizim köyümüz sürülerin geçtiği yolun kenarındadır. Her bahar koyunlar yaylaya, dağlara çıkarken buradan geçerler. Sonbaharda ise dağlardan inip bozkıra giderler. Bazen çobanlar hayvanlarını dinlendirmek için bizim köyde birkaç gün kalırlar.

1946 yılının sonbaharında, komşu köyden genç bir çoban gelip geçti. Kurak topraklardan geliyor, bol ot bulabileceği otlaklara gidiyordu. Sırtında eskice, gri bir kaput olduğu için askerliğini yaptığı da belliydi. Güzel bir atı vardı. Tüfeği omuzunda, kürkü eyerin terkisinde asılı dururdu. Köyden atını koşturarak geçerdi. Sadece geçer, durup eğlenmezdi. Zaten pek çok atlı gelip geçtiği için ona da pek dikkat etmiyorduk. Ben onu hiç tanımıyordum.

O yılın sonbaharlarında köyde düğünler oluyordu. Ailelerden biri, evlenen oğullarından birinin şerefine bir kökpar oyunu düzenlemişti. Yukarıda sözünü ettiğim çoban usta bir binici ve oyuncu olduğunu göstermiş, Aliman ve ben evde, düğüne gitmek için hazırlanıyorduk. Aliman içeride giyinirken sokaktan dörtnala koşuş sesleri geldi. Sonra avlu kapısının önüne küt! diye bir şeyin düştüğünü duydum.

Koşup çıktım dışarı: O çobanı gördüm. Atı soluk soluğa idi ve hırsından yerinde duramıyor, şaha kalkmak, fırlayıp koşmak istiyordu. Çobana gelince, pek mağrur duruyordu eyerin üzerinde. Kırbacını dişleri arasına almış, kazağının kollarını sıyırmış... Kökpar (vurulmuş teke) avlu kapısının tam önündeydi. Bu oyunda, kökpari kapan yiğidin onu sevdiğinin bahçesine ya da kapısı önüne bırakmak hakkıdır. Ben, bilmem neden, ne diyeceği mi, ne yapacağımı şaşırdım, sadece dilime geleni söyledim.

-Bu niçin evlat?

-Burda kim oturuyor?

-Sen kimi arıyorsun?

Bir şeyler mırıldandı, kökparı elinden düşürdüğünü de söyledi kekeleyerek. Sonra yere eğilip kökparı kaptı, atın başını çevirdi, yolun yukarısına doğru sürüp gözden kayboldu. Az sonra onu kovalayan rakipleri de geldi.

Çobanın gittiğini görünce onun izinden dörtnala sürdüler atlarını. İşte, hepsi bu kadar... O güden sonra çobanı hiç görmedim. Ama biraz incindiğimi söyleyebilirim. Madem ki kökparı getirmişti, geleneklere göre onu ev sahiplerine bırakması gerekirdi. Belki kökparı bırakmadı da elinden düşürdü diye de düşündüm, ama niçin yolun ortasına düşmemiş de tam bizim kapının girişine düşmüş? Ne demek oluyordu bu?

Aliman giyinip çıktığı zaman her şeyi bir anda kavradım. Çiçekli bir çevre sarmıştı boynuna, ipek entarisini giymişti. Bana kaçamak bir bakıştan sonra başını eğdi. Biraz mahcup olmuştu.

-Gel ana, gidelim, dedi.

Çobanın geliş sebebi artık pek açıktı. O anda, birkaç günden beri Aliman'ın su almak için ta çaya kadar gittiğini hatırladım. Oysa arka avlunun hemen yakınından geçen arkın suyu boldu. Aliman dereden oldukça geç dönüyordu.

Yüreğim acı verecek şekilde sıkıldı. Kıskançlıktan mı? Hayır. Gelinimin gençliğini yitirmeden bir koca bulması için Allah'a dua ediyordum hep. Ama yine de, kendi öz kızını evlendirecekmiş gibi bir kaygıya kapıldım. Onun yanılmasından, aldatılmasından korkuyordum. Kendini yeni yuvasında nasıl hissedecekti? Kimlerle beraber olacaktı. Düğünde, düğünden dönerken ve sonra evde, bunları düşündüm hep.

Aliman, bu adamı iyi tanıyor musun? Kimdir? Bak küçük kızım, çok acele karar verme. Önce onu iyice tanımaya çalış... Aliman'a söylemek için aklımdan bu sözleri geçiriyordum. Onun mutluluğuna engel olmamak için ne yapmalı, nasıl davranmalıydım? Konuyu yüz yüze konuştuğumuz zaman Aliman'ın sıkılmaması için, kendisini serbest, rahat hissetmesi için ne yapmalıydım?

Onunla her zamanki gibi konuşmaya gayret ediyor, rahat etsin diye şakalaşıyor, onu kınamadığımı anlatmaya çalışıyordum. Ama bütün çabalarıma rağmen benim çektiğim sıkıntıyı anlıyordu. Akşam Aliman kovayı aldı ve su getirmek için çaya gitti, ben de o zaman rahat bir nefes aldım.

Gitsindi. Buluşsun, konuşsunlardı. Ama pek çabuk döndü. Çaya gitmemiş, kovayı arktan doldurmuştu.

-Ana, dedi kovayı yerine koyarken, ben su ısıtacağım, sen de başını yıkayacaksın...

-Acelesi yok kızım, dedim, yarın bütün gün vaktim olacak başımı yıkamak için, ama sen dışarı çıkmak istiyorsan...

Sözümü kesti:

-Yarın iş günü, vaktimiz olmayacak. Saçlarını yıka anne, ben örgülerini tarakla açar, sana yardım ederim. Büyük bir lenger su ısıttıktan sonra Aliman, kendi kendine yıkanmasını bilmeyen küçük bir kızmışım gibi bana yardım etti. Saçlarıma önce yoğurt sürüp yumuşattı. Sonra kokulu sabunla yıkadı. Durulayıp durulayıp tekrar tekrar yıkadı. Yanımdan hiç ayrılmıyordu. Suyu değiştiriyor, sıcak suyu soğuk suyla karıştırıp ılıştırıyor, ibrikle başıma döküyordu. Başka zaman olsa bu kadarına sabredemezdim. Ama o akşam randevusunu kaçırmış olmasından kendimi sorumlu tutuyordum ve bunun için üzgündüm. Aliman ise halinden pek memnun

görünüyordu. Saçımı tararken bana şöyle dedi:

-Eskiden, yani gençliğinde, saçların pek gür, örgülerin de ağırdı değil mi?

Başımı usulca okşuyor, avucunun içini yüzümde tatlı tatlı gezdiriyordu. Gözlerim yaşla dolduğu için başımı kaldırmıyordum.

Bu davranışı ile herhalde bana veda ediyor. diye geçiriyordum aklımdan. Sonra saçlarımı örmeye başladı. Gidip sandıktan Kasım'ın vaktiyle kendisi için aldığı kokuyu getirdi. Onu saçlarıma süreceği zaman itiraz ettim:

-Yapma Aliman, sakın yapma! Benim yaşımda bir kadın için çok ayıp olur, benimle alay ederler!

Beni dinlemedi bile. Büyük bir neşe içinde, başıma, boynuma, yüzüme döküyordu kokuyu. Küçük şişede bir damla parfüm kalmadı. Sonra beni kucaklayıp öptü, karşıma geçip bir güzel süzdü:

-Şu gençliğe, şu güzelliğe bakın! diye bağırdı yaptıklarından büyük bir mutluluk duyarak.

Doğrusu, ben de kendimi pek keyifli ve mutlu hissettim. Çayımızı içtikten sonra Aliman:

-Artık yatmalı, iyice dinlenmeliyiz, gidip senin yatağını

hazırlayayım, dedi.

O gece ne ben uyuyabildim ne de o. Aliman düşüncelerine dalmıştı. Ara sıra iç çekiyor, bir o yana bir bu yana dönüp duruyordu yatağında. Ben ise hep onu düşünüyor, her yerde onu görüyordum. Bazen elinde bir kucak gülhatmi ile, buğday tarlasının ortasında biçerdövere doğru koşarken, biçerdöverin basamağına o çiçekleri koyarken, sonra, yaramazlık yapmış bir afacan gibi yine koşa koşa dönerken canlanıyordu gözümde. Bazen de onu, Kasım'ın ata binmesine engel olmaya çalışırken, küçük bir çocuk gibi ağlaya ağlaya onun kollarına asılırken görüyordum. Onunla tren istasyonuna gidişimizi de hatırlıyordum. Arabayı çok hızlı sürüyorduk. Yanımda oturan Aliman'ın başı karla benek benek, yanakları soğuktan al al olmuştu. Kar, atkısına, saçlarına, yakasına düşüyor ve onu daha da güzelleştiriyordu. Sonra, kollarını açıp bana doğru koşması geliyordu gözlerimin önüne: Ana, ana! İkimiz de duluz artık, zavallı dullar!.. diye bağırması... Onu kıpkırmızı lalelerle dolu tarlanın ortasında kara başörtüsüyle benden kaçarken de görüyordum. Birlikte geçen günlerimizi, bizi birbirimize bağlayan her şeyi hatırlıyordum. Birden onu, o çobanla giderken de gördüm. Çoban sürüsünü vadiden, kurumuş dereden geçiriyordu. Sanki Aliman'ın sesi geldi kulağıma: Gidiyorum ana, bağışla beni, bana darılma, beni kınama, elveda anacığım, elveda! Ben de, kolumu sallaya sallaya yamacı inip peşinden koşuyordum: Küçük yıldızım benim, elveda! Gidiyorsun demek... Elveda Aliman, sana mutluluk diliyorum... Çobana da bağırıyordum: Ey, sen, genç adam, ona iyi bak! Gelinimi incitme, yoksa sana lanetler okurum!

Gözlerimden akan yaşlar yastığımı ıpıslak yapmıştı. Çarşafı başıma dolamış, Aliman duymasın diye sessizce ağlıyordum...

Ertesi gün işten döndükten sonra Aliman dışarı çıkmadı, akşam vaktini evde geçirdi. Sürüsünü sürüp götüren çoban da bir daha görünmedi. Aliman bu yüzden acı çekiyor olmalıydı. Yüzü hiç gülmüyordu çünkü.

Beni bir yerlere gezmeye gönderir, sen de hoşlandığın o adamla giderdin diye geçirdim aklımdan. İçimden kızdım da. Zavallı küçük gelinim, bu ne talihsizlik, bu ne mutsuzluktur! Böylesine büyük acıları çekmek için mi dünyaya geldin sen?

Her şeye rağmen günler geçiyordu ve yine her şey unutuldu. İlkbahar başında çoban yine geldi. Otlakta koyunlarını otlatırken gördüm onu. Aliman akşamları yine kaybolmaya, eve çok geç dönmeye başladı.

Ona hiçbir şey söylemiyordum. Kendi geleceğine kendisi karar vermeliydi. Bir akşam Aliman çok gecikti. Bütün köy uykuya dalmıştı. Ben de yatmaya karar verdim ve lambayı kısıp yattım. Ama gözüme uyku girmedi. Huzurum iyice kaçmıştı. Pencere arkasından, dışarıdan gelen en ufak sese kulak kabartıyordum. O gece dolunay vardı ve gökyüzü ışıl ışıldı. Ara sıra ince bulutlar dolunayı gölgeliyor, okşayıp geçiyordu. Durgun bir bahar havası vardı dışarıda. Ama ben üşüyor, titriyordum. Soğuktan ziyade yalnızlıktan idi bu. Sonunda kürküme sarılıp yattım ve daldım. Neden sonra korkular

içinde uyandım. Ne göreyim? Aliman eşikteydi: Entarisinin düğmeleri kopmuş, göğüsleri çıplak, saçları karmakarışık ve gözleri bulanık... Sarhoştu! Onu ilk kez sarhoş görüyordum. Sallana sallana içeri girdi, düşmemek için güçlükle sobaya tutundu. Onu bu halde görünce tüylerimin diken diken olduğunu hissettim. Aliman başını kaldırdı:

-Ne bakıyorsun bana öyle? dedi, Sarhoşum işte! Votka içtim işte! Yapacak başka şey mi var! Ben içmiyeyim de kim içsin? Ne susuyorsun, hadi söyle söyleyeceklerini!

Ağzımı açıp tek kelime söyleyemedim. Dilim tutulmuştu. Gelinimi o durumda görmek büyük bir acı, büyük bir üzüntü veriyordu bana. O, sobaya tutunmuş öylece duruyordu. Sonra başını öne eğdi ve fısıldar gibi konuşmaya başladı:

-Bilmiyorsun ana, hiçbir şey bilmiyorsun... Ben... Ben bugün... Hani Kasım'ı geçirdiğimiz yer var ya... Hani çaya gitmiştik. İşte orada... Sözlerini bitiremedi, bir çığlık attı. Başını iki eli arasına aldı ve olduğu yere yığıldı. Hüngür hüngür ağlıyor, çırpınıyordu.

İşte o zaman ben de kendimi topladım, yanına koşup onu kucakladım ve bağrıma bastım:

-Aliman kızım, ne oldu? Niçin ağlıyorsun? Derdini söyle bana. Sana biri kötü bir şey mi yaptı? Söyle. Yoksa bana mı darıldın? Eğer bana darılmış, gücenmişsen onu da söyle yavrum, içindekileri olduğu gibi

söyle kızım...

Aliman hıçkırıklar arasında konuştu:

-Ah anam ah! Zavallı, talihsiz ve kimsesiz anacığım. Bilmiyorsun... Hem bilsen elinden ne gelir ki? Ah anam oy, anam oy! Gözyaşlarıyla ıpıslak olan yüzünü göğsüme yaslayarak uzun bir süre inledi. Sonra yavaş yavaş sakinleşti ve uyudu.

Ama uyku arasında da hıçkırmaya, inlemeye devam etti. Ben gün ağarıncaya kadar başucundan ayrılmadım ve düşündüm: Nasıl yaşayacağız? Ne yapacağız? Sonunda onunla her şeyi apaçık konuşmaya karar verdim. Ama sabahleyin Aliman benimle konuşmak, bana açılmak istemedi. Geceki olay ya da olaylar onu perişan etmişti, nefret içindeydi. İşe giderken avlu kapısından yavaş sesle:

-Beni bağışla anacığım, dedi.

Onu daha fazla üzmemek için ben de bu konuda hiç bir şey söylemedim.

O olayın üzerinden yaklaşık üç ay geçti. Yazın, kaçak Cenşenkul hakkında bir soruşturma açılmıştı. Savaştan sonra köye yerleşmeye cesaret edememişti ama, bazı geceler evine geldiği biliniyordu. Kazakistan'da bir yerde saklanıyor, çaldığı hayvanları ordan oraya götürüp satıyormuş. Bir gün yakalanmış ve geçmişini araştırmaya başlamışlar. Bizim köye tanıklarla yüzleştirilmek için getirilmiş. Köy

komitesinden bir haberci gelmiş:

-Seni tanıklık yapman için çağırıyorlar, demişti bana.

Çağrıldığım yere gitmek için evden çıktım ve yolda Aliman'a rastladım. İşten dönüyordu. Yorgun, bıkkın, üzgündü. Kimseye sokulmuyordu. Onu öyle görünce acıdım, çok üzüldüm. Evde yalnız kalmasını da istemediğim için:

-Hadi sen de benimle gel, eve beraber döneriz, dedim.

-Hayır ana, dedi, orada ne işim var benim, eve gideceğim, başım ağırıyor.

-Peki kızım, git, biraz uzan ve dinlen. İneği ben sağarım. Köy kurulu idarehanesinin önünde kapalı bir araç vardı. Tanıklık için çağrılanlar acele acele basamaklardan çıkıyor, işten çıkıp gelen meraklılarla kalabalık büyüyordu. Uzun zamandan beri, galiba yedi yıldan beri Cenşenkul'u görmüş değildim. Haydutluk ona yaramış olmalıydı: Sağlıklı, pek dinç görünüyor, tombul yanaklarından kan fışkırıyordu. Pencere kenarında bir sıranın üzerinde oturuyor, kuşkulu gözlerle etrafına bakıyordu. Oradakilerden birini kendisine sorduğu bir soruya sinirlenerek cevap verdi:

-Benim hırsız olduğumu iddia ediyorsun ha? Kim görmüş hırsızlık yaptığımı? Suç üstünde mi yakaladınız beni? Hayır. Öyleyse sebepsiz yere suçlama. Sen ne söylersen söyle, hepsi hava! Kanıt gerek beni

suçlamak için, kanıt!

Bunu duyunca aralık pencereyi hışımla iterek bağırdım:

-Yalan söylüyorsun rezil herif! Kanıt istiyorsun, tanık istiyorsun ha? Pekala öyleyse, işte, kanıt da benim, tanık da!

Sorgu hakimi yerinden kalktı ve:

-Ana, içeri girin lütfen, dedi.

İçeri girdim ve hemen konuşmaya başladım:

-Seni suç üstünde yakalayamadık, bu doğru, yakalamak için peşinden gidecek vaktimiz bile yoktu. O günlerde biz toprağı tırnaklarımızla kazıyor, cephedeki askere buğday yetiştirmeye çalışıyorduk. Çocuklarımıza yiyecek olarak başakların kabuğunu, tozunu yedirebiliyorduk ancak. Sen ise bizim atlarımızı çaldın! Toprağı işleyeceğimiz son gücü, son imkanı aldın elimizden. Aç yavruların yiyeceğini daha da kısarak, tane tane topladığımız, tohum olarak ekeceğimiz buğdayı çaldın! Sen bir düşman idin. Bu buğdayı çalıp kaçarken gördüm seni. Ve arkandan bağırdım: Dur, seni tanıdım Cenşenkul, dur! dedim. Sen ne yaptın? Geri dönüp üzerime ateş ettin! İşte sana kanıt!

Sustum. Sorgu hakimi bana:

-Teşekkür ederim ana, dedi, sizi daha fazla tutmayacağım. Buyrun, gidebilirsiniz.

Kapıdan çıkarken Cenşenkul'un karısı çıldırmış gibi üzerime atıldı ve bağırmaya başladı:

-Seni iğrenç cadı seni! Gerçeği söylüyorsun ha! Gerçeği öğren de gör cezanı! Gelininin karnını kim şişirdi ha? Burnunun dibinde gebe bıraktılar orospu gelinini! Al sana gerçek! Demek çektiklerin yetmedi? Bu gerçek karşısında ne yapacaksın bakalım! Utanmaz sefiller sizi!

Onu çekip bir kenara aldılar, konuşturmamak için elleriyle yüzünü kapadılar. Ama onu tutanlara:

-Bırakın, dokunmayın ona, dedim.

Başka hiçbir şey söylemeden ayrıldım oradan. Yolun tozu toprağı mı çok sıcaktı, yoksa utangaçtan ayaklarım mı yanıyordu, bilmiyorum, koşar adımla uzaklaştım oradan. Sonra yavaşladım. Kafamdaki kargaşayı giderip düşüncelerime bir sıra, bir açıklık vermeye çalıştım. Gelinimin hamile kalabileceğini aklıma bile getirmemiştim ama, doğruydu işte. Son zamanlarda Aliman şaşılacak kadar değişmişti. Az konuşuyor, kalabalıktan kaçıyor, arkadaşlarının yanına bile sokulmuyordu. Ben bunu, o çobanla aralarının açılmasına yoruyordum. Bahar gelir gelmez çoban dağlara çıkmış, bir daha da görünmemişti. Araları bozulmuş, üzüntüsü bundan olsa gerek diye

düşündüm. Demek ki o acıklı halinin sebebi başkaymış. Ne büyük bir felaketti bu! Böyle bir şey kimin aklına gelirdi? Düşünüyor, bu işi nasıl halledeceğim diye kafa çatlatıyor, ama hiçbir çıkış yolu bulamıyordum. Aklımı oynatacaktım nerdeyse...

Ertesi gün komşum Ayşe bize geldi. Çayımızı içip konuşurken bana şunları söyledi:

-Bu gece Cenşenkul'un karısı köyden ayrıldı, nereye gittiği bilinmiyor.

Hiçbir şey söylemedim. Bana ne idi onun gidip gitmemesinden. Serbest olduğuna göre nereye isterse gidebilirdi. Nasıl gittiğini çok sonra, ta iki yıl sonra öğrendim: O gece köyümüzün erkekleri toplanıp Cenşenkul'un karısının evine gitmişler, bütün eşyalarını bir at arabasına yüklemişler ve ona Hadi bakalım, demişler, seni köyümüzde istemiyoruz, def olup git, nereye gidersen git!

Ta o zamandan beri, köyümüzden hiç kimse başımıza gelen o felaketten söz etmedi. Aliman insanların kendisi için ne dediklerini belki işitiyordu. Herkesin düşüncesi, yargısı ayrı olabilirdi. Aliman'a acıyanlar da, onu kınayanlar da bulunabilirdi. Ama bana hiç kimse bu konuda tek kelime söylemedi. Bundan dolayı da şükran borçluyum onlara. Aradan bunca yıl geçmiş olmasına rağmen bana saygıda kusur etmediler.

Aliman'ın hamile olduğunu öğrendiğim günden sonra, aramızda

hiçbir şey değişmedi, ilişkilerimiz eskisi gibi devam etti. Hayatımızı yaşıyor, işimizi her zamanki gibi yapıyor, en önemlisi de her konuda birbirimizin fikrini soruyorduk. Aliman hamileliği hakkında, yapacağı doğum hakkında hiçbir şey söylemiyor, belki buna cesaret edemiyordu. Konuşmak istese bile konuyu durmadan erteliyordu herhalde.

Ben de konuşmuyordum. Çünkü gururu bir kere daha kırılmasın, asla onu kınadığımı sanmasın istiyordum. Zaten buna hakkım da yoktu. Çünkü onun bütün hayatı benim gözlerimin önünde geçiyordu. Her şeyi görüyor, her şeyi anlıyordum, öyleyse onun düştüğü durumdan ben de sorumluydum. Eğer Aliman bir suç işlediyse bu aynı zamanda benim de suçumdur. Eğer o, dünyaya bir çocuk getirecekse bu, benim de çocuğum olacaktır. Utancı da, bütün güçlükleri ve acıları da üstleneceğim. İkimiz de bu konuyu ergeç enine boyuna konuşmak zorunda olacağımızdan emindik. Konuşunca da, suskun geçen günlerimizden dolayı birbirimizi bağışlardık. Ama o gün bir türlü gelmiyor, hep erteleniyordu. Bir gün, artık bu konuşmayı daha fazla ertelememek, bu konuda daha fazla susmamak için kendi kendime karar verdim.

Yaz sonuna doğru -hamileliğinin beşinci ya da altıncı ayıydı-bir sabah erken, ineği sürüye katmak için çıkarmıştım. Sığırtmaç çocuk o gün küçük bir horoz gibi ötüyordu evlerin önünde. Sürü bizim evin önünden geçerken, sığırtmaç yuvarlak yüzüne bütün güleçliğini vererek bir yandan hayvanları çeviriyor, bir yandan da bana sesleniyordu:

-Süyünce! Tolgonay teyze, süyünce! Güzel bir haberim var, süyüncemi isterim. Çorabek dedenin gelini doğum yaptı!

-Yaa, ne zaman?

-Bugün, şafakta.

-Kız mı, oğlan mı?

-Bir kız, Tolgonay teyze. Adını Torgay koyacaklarmış, çünkü Torgay kuşu gibi tam şafak sökerken doğmuş.

-Çok iyi, Allah uzun ömür versin, bu sevindirici haber için sana da teşekkür ederim.

Bu öksüz çocuğun bir doğum olayına bu kadar çok sevinmesi beni duygulandırmıştı. Habere sevindim, içeri girdim. O anda, hiç aklımdan çıkmayan meseleyi nasıl unuttum bilemiyorum. Avlu kapısından bağırdım:

-Aliman, haberi duydun mu? Çorabek'in gelini doğurmuş. Bir kız... Birden, çiğnediğim lokmadaki bir taşı ağrıyan dişimle ezmişim gibi durdum.

Aliman ayakta sessizce duruyordu. Gözlerini yere indirmiş, ısırdığı dudakları bembeyaz olmuştu. Ne düşünüyordu o anda? Herhalde

yakında kendisinin de yapacağı ama kimsenin sevinçle konu komşuya duyurmak istemeyeceği doğumu. Yaptığım patavatsızlık içimi yakmıştı ama olan olmuştu bir kere. Yüzüne bakamadığım için gidip ocağın başına çöktüm ve hiç gereği yokken onu oraya, bunu buraya koyarak sözde çeki düzen vermeye çalıştım. Dönüp baktığım zaman Aliman hala duvarın dibinde, gözlerini yerde bir noktaya saplamış duruyordu. Onun haline yüreğim parçalandı. Kalktım ve yanına sokuldum:

-Neyin var? dedim, kendini iyi hissetmiyor musun? Hasta mısın?

-Hayır ana.

-Belki yaptığın iş ağır geliyor, evde kal, dinlen biraz.

-Hayır ana, tütün yapraklarını dizmek ağır bir iş değil. Ve Aliman işine gitti.

Bir kere daha artık susmamaya, ona utanacak hiçbir şeyi olmadığını, yeni doğan bütün çocukların birbirine benzediğini, kendi doğuracağı çocuğun benim de çocuğum olacağını söylemeye karar verdim. Ona, kendi çocuklarıma baktığım gibi özenle, şefkatle bakacağımdan emin olmasını da söyleyecektim. Bunu bilmeliydi. Başı eğik dolaşmamalıydı. Analık hakkının neler olduğunu bilmeli, insanların yüzüne bakmaktan çekinmemeli, gururla yaşamalıydı.
Bunları söylemek düşüncesiyle Aliman'ın peşinden koşarak bağırdım:

-Aliman, bekle biraz, sana söyleyeceklerim var. bekle!

Duymazlıktan geldi ve ardına bakmadan uzaklaştı. Bütün gün içim içimi yedi ve söylendim durdum: Hayır, bu böyle devam edemez! Bu akşam onunla her şeyi konuşacağım. Ama kararımı uygulayamadım. Akşam eve döndüğüm zaman Aliman henüz gelmemişti. Onu merakla beklemeye koyuldum. Nesi var? Niye bu kadar gecikti? diyordum durmadan. Sonunda çalıştığı yere gitmeye karar verdim. Evden çıkarken Bektaş'la karşılaştım. Hiçbir şey söylemeden, bir kucak taze otla bizim avluya girdi. Yine hiçbir şey söylemeden yeşil otu ineğin otluğuna bıraktı ve bundan sonra alçak sesle konuştu:

-Tolgonay teyze, Aliman size haber gönderdi, kendisini aramamanızı söyledi. O, Kayındı'daki kendi köylerine gitti.

Bacaklarım titredi ve eşiğin üzerine çöktüm.

-Ne zaman gitti?

-Öğleden sonra, bundan iki saat kadar önce. Yoldan geçen bir kamyona bindi. Sürücü onu şoför mahalline aldı. Şoför mahalli iyidir, hiç sarsmaz.

Ah Bektaş, mesele yalnız o olsaydı! dedim kendi kendime. Yine de onun, saf, iyi niyetli teselli çabasına minnet duydum. Bektaş artık tam bir delikanlı olmuştu. Kolhozun at arabasını kullanıyordu. Ona hayretle, aynı zamanda hayranlıkla baktım. Ne kadar çabuk

büyümüştü! Omuzları nasıl da gelişmişti! Sesi gibi hareketleri de erkekçe idi. Ta çocukluğundan, bebekliğinden beri severim onu. Bu en güç anımda beni görmeye gelmekle çok iyi etmişti.

Bektaş arka gidip su getirdi. Semaveri ocağa koydu. Avluyu suladı ve sonra süpürmeye başladı.

-Siz dinlenin Tolgonay teyze, dedi bana, ben elma ağacının altına keçe yaygıyı sereceğim. Annem de gelecek az sonra. Sizin çayımızı çok seviyormuş, nerdeyse gelir.

Aliman'ın gidişinden sonra günler geçmez oldu. Daha önceki yalnızlığım yalnızlık değilmiş, gerçek yalnızlığı bilmiyormuşum meğer. Ancak üç gün dayanabildim. Sonra dünyam karardı. Evimin, hatta hayatımın da bir değeri yoktu artık. En dayanılmaz olanı da Aliman'ın akıbetini düşünmekti. Ailesi onu iyi karşılamamışsa, hele önceki davranışını yüzüne vurup onu aşağılamış iseler, bizi dinlemek bile istemedin, özel hayatına kimseyi karıştırmayacağını, bizi de ilgilendirmeyeceğini söyledin, ama işte utanılacak bir durumdasın ve bize sığındın, bize muhtaç oldun!... demişlerse! Ona böyle diyebilirlerdi. Ne olurdu o zaman gelinimin hali? Çok gururluydu, bu hakarete nasıl dayanırdı? Allah korusun, canına da kıyabilirdi. Ah Aliman, ah! Eğer benim yanımda kalsaydın, ben her şeyi üstlenir, sana laf söyletmezdim.

Aklıma her olasılığı getiriyor ve kahroluyordum. Sonunda kendi kendime: Bu böyle olmaz, dedim, oraya gitmeli, görüp anlamalıyım.

Beni dinlemesi için yalvar yakar olurum, belki dönüp gelir. Ah ne iyi olurdu gelirse! Gelmezse gelmez. Yapılacak bir şey yok o zaman. Onun iyiliği için dua ederim, ağlaya ağlaya dönüp gelirim. Böyle dedim ve kararımı verdim. Ertesi gün yolculuğa hazırlandım. Evi ve ineği Ayşe'ye emanet ettim.

Bektaş, yoldan geçen kamyonlardan birini durdurdu, beni bindirdi ve Kayındı'ya hareket ettim. Kamyon köyden çıkıp anayola girdikten sonra, genç bir kadının anızlar içinde bir patikadan yürüdüğünü farkettim. Hemen tanıdım onu: Aliman idi bu! Sevgili Aliman bana, bizim eve doğru geliyordu.

-Dur! Hemen dur! diye bağırdım sürücüye. Kamyon hızını alamayıp biraz gittikten sonra durdu. Çantamı kaptım ve kayar gibi tozun toprağın içine düştüm. Bir sis gibi koyu o tozun içinde bir anda her şey kayboldu, görünmez oldu. Bir an, rüya mı görüyorum yoksa? diye geçti aklımdan. Toz bulutu kamyonla birlikte uzaklaşınca Aliman'ı bir daha gördüm.

-Alimaan! Alimaan! diye bağırdım olanca sesimle. Ona doğru nasıl koştum? Bunu değil de, konuştuğumuz, birbirimize sımsıkı sarılarak ağladığımız zamanı hatırlıyorum. Ayrı olduğumuz günlerde ayrılık acısı ikimizi de perişan etmişti ve bu yüzden o günlerde çektiğimiz acıları anlatacak söz bulamıyorduk. Aliman'ın yüzünü okşuyor ve durmadan aynı şeyleri söylüyordum:

-Geldin değil mi küçük kızım? Bana döndün, anana döndün, işte

burdasın.

-Aliman da cevap veriyordu:

-Evet döndüm, sana döndüm anacığım, işte burdayım.

Birbirimize sarılmış öyle dururken karnındaki bebek kımıldadı, hem de iki defa. Anasının karnını tekmeliyordu. Bunu çok iyi hissettim. Aliman elini karnına koydu, sevgiyle, yavaş yavaş okşadı yavrusunu. Gözlerindeki o sevgiyi, o ana şefkatini görmek bütün benliğimle sarstı beni. Nasıl olmuş da kötü şeyler düşünmüştüm onun için? Analık! Kutsal analık! Böyle bir mutluluğun bir damlası, acılardan oluşan okyanusa değer! Yanağımı yanağına yapıştırdım ve kendimi tutamayıp hüngür hüngür ağladım.

-Aliman, sevgili güzel kızım! Senin için öyle korktum ki!

Beni yatıştırmaya çalıştı:

-Ağlama ana, ağlama. Beni bağışla, aptalın biriyim ben. Seni hiç terketmemeliydim. Ayrılmak istediğim doğru, bunu denedim, ama gördüğün gibi başaramadım, ayrılığa dayanamadım, hep seni düşünüyordum.

Kendi kendime, `her şeyi konuşmanın tam zamanı' diye düşündüm ve sordum:

-Niçin gittin kızım? Bana mı gücendin? Susuyor, belki ne cevap vereceğini düşünüyordu.

Sonra içini çekerek şöyle dedi:

-Bunu sorma anacığım. Ne yararı olacak ki? Bu konuda birbirimize hiç bir şey sormayalım, söylemeyelim. Yoksa üzüntülerim daha da artar.

Her defasında böyle oluyordu. Yine kaçıyordu konuşmaktan. Böyle davranmakla kendisini daha da güç durumda, sıkıntılı durumda bıraktığını neden anlamıyordu? O yıl sonbahar çok yağmurlu geçti, uzun sürdü. Yağışsız bir tek gün geçirmedik diyebilirim. Aliman da, tıpkı sonbahar gibi, günden güne daha asık suratlı oluyordu. Konuşmuyor, gülmüyor, her zaman ki düşüncelerine dalıp gidiyordu. Doğumun yaklaştığını anlıyordum. Bazı şakalarla, okşamalarla onu rahatlatmak, düşüncelerini başka bir yöne çekerek eğlendirmek istiyordum ama boşuna. O artık boş sözlerle avunacak ve o büyük hüznünü unutuverecek küçük bir kız değildi.

Aslında ona yardımcı olmak isteyen yalnız ben değildim, ama kimse bir şey yapamıyordu. Bir gün Bektaş bize saman getirdi. Annesinin tekrar hastalanıp yatağa düştüğünü de söyledi. Ateşi çıkmış ve öksürüyormuş. Ayşe'yi görmek için onlara gittim ve biraz çıkıştım:

Sağlığına dikkat etmen gerektiğini çok iyi biliyorsun ama etmiyorsun. Böyle bir havada uzak yerlere misafirliğe gidilir mi hiç?

Belli belirsiz gülümsedi, biraz mahcup olmuştu galiba. Çünkü bir mazeret ileri süremiyordu. Üç kadın arkadaşıyla birlikte, Bektaş'ın arabasına atlayıp komşu köyde bir düğüne gitmişlerdi:
Artık dönmek için yerimden kalkarken Ayşe eteğimden tuttu:

-Dur biraz Tolgonay, eğer darılmazsan sana bir şey söylemek istiyorum, dedi.

-Söyle, söyle, dedim ve oturdum.

-Biz gerçekten vadideki o köye gittik ama, düğün için değil Tolgonay. Orada bir akrabamın olmadığını biliyorsun. Senden izin almadan seni de ilgilendiren bir konuda bir karara vardık. Bunun için özür dilerim. Biz o köyde o çobanla görüştük, onu bir duvar dibine sıkıştırarak şöyle dedik: Olanları bilesin, Aliman doğurmak üzere, çok az kaldı doğuma, sen ise hiç bir suçun yokmuş gibi umursamıyorsun! Ne demek oluyor bu? Namus, şeref yok mu sende? Böyle dedik ama hiçbir sonuç alamadık. Bir kere, adam zaten evliymiş. Sonra, ne vicdanı var ne imanı. Kanun manun da tanımıyor, her şeyi inkar ediyor. Sözün özü Tolgonay, ondan umut yok. Bu yetmiyormuş gibi karısı da bizim oraya geliş sırrımızı öğrendi. Cadalozun biri o kadın. Açtı ağzını, yumdu gözünü ve bize olmadık küfürler etti, sonra da kovdu bizi. Dönüş yolunda yağmura tutulduk. Hava soğudu, iliklerimize kadar ıslandık ve gördüğün gibi yatağa düştüm. Ama bana bakma sen, bir şey değil bu. Biz şimdi Aliman için ne yapacağız? Onu söyle.

Ayşe dudaklarını ısırıp ağlamaya başladı. Ona:

-Ağlama Ayşe, dedim, ben hayatta oldukça Aliman'a kimse bir kötülük yapamaz.

Ayşe'lerden ayrıldım. Ona başka ne diyebilirdim ki? Bundan sonra zorlu günler başladı. Doğum pek yakındı ve Aliman'ı gözden kaçırmıyor, nereye gitse peşinden ben de geliyordum. Doğum sancıları başlar başlamaz yanında olmalıydım. Böyle bir sebep olmasa, onu gölge gibi takip ederek niçin canını sıkayım?
Bir gün kalın giyimlerini giydiğini, ayrıca bir yün şala sarındığını gördüm ve sordum:

-Nereye gidiyorsun sevgili kızım?

-Çaya.

-Böyle rutubetli bir havada çaya gidilir mi? Otur evde, rahatına bak.

-Hayır, gideceğim.

-Öyleyse ben de gelirim, seni yalnız bırakmam. Öyle bir bakış baktı ki görmeliydiniz. Şu son günlerde çektiği bütün acılar öfke olup birikmiş ve bana yönelmişti:

-Niye bana yapıştın? Ne istiyorsun benden? Her dakika bir gölge gibi peşimden ayrılmıyorsun. Rahat bırak beni! Geberip gideceğimi

mi sanıyorsun? Korkma, gebermem.

Kapıyı hızla çekti ve gitti. Kapı yüzüme bir kamçı gibi çarpmıştı sanki. Gönlüm kırılmış, içim parçalanmıştı. Yine de nereye gittiğini merak etmekten kendimi alamadım, az sonra arkasından çıktım. Kapı eşiğinde durup bakınca onu göremedim. Çay kenarına gitmiş olmalıydı.

İnce, ahmak ıslatandan bile daha ince, bir yağmur yağıyor ve insanın vücudunu hafif ama soğuk bir buhar gibi kaplıyordu. Rüzgar bulutları önüne katmıştı. Bahçe girilecek gibi değildi. Ağaç gövdeleri çıplak, donmuş, dallar kararmış ve ıslaktı. Herkes evine kapanmış ve dışarıda kimsecikler yok.

Yüce dağlar, kararmaya başlayan havada ve sisler içinde belli belirsiz idiler.

Biraz bekledikten sonra yola koyuldum. Ne istediğini bana söylememesi hiç de iyi olmamıştı, ama daha da kötüsü, ilk sancılar başlayınca ıslak bir yere yığılıp kalması olurdu. Bahçenin arkasındaki patikaya gelince Aliman'ı gördüm. Yavaş adımlarla güçlükle yürüyerek ve yere bakarak geri dönüyordu. Ben de hemen eve döndüm. Çay ısıttım, börek kızarttım, yumurta pişirdim. Sonra temiz bir örtü serdim, kış elmalarının en güzellerini,
en kırmızı olanlarını seçip sofraya getirdim. Sofra örtüsünü görünce acı bir gülümseme belirdi dudaklarında.

-Gel kızım, dedim, donmuşsun, sıcak çay iç, şu böreklerden de ye biraz.

-Canım hiç yemek istemiyor ana, dedi, belki bir elma yiyebilirim.

-Bir yerlerinde ağrı, bazı sancılar duyuyor musun?

Söyle bana kızım.

Yine olumsuzdu:

-Bana bir şey sorma ana, dedi, ben kendi varlığımı bile hissetmiyorum. Kendi halime bırak beni. Böyle derken eliyle bir şeyleri savar ya da uzaklaştırır gibi bir hareket yaptı. Gece oldu. Yatakta, bundan sonra ona ne söylesem boş, hiçbir sözüm hoşuna gitmeyecek diye düşündüm ve üzüldüm. Bu düşünce ile dalıp gitmişim. Normal olarak geceleri uyanır, Aliman'ın durumuna bakardım. Ama o gece taş gibi uyumuşum. Olacağı bilseydim, gözümü kırpmadan on gece beklerdim, başımı duvara bile dayamazdım.

Birdenbire niçin ve nasıl uyandığımı pek hatırlamıyorum. Şöyle bir göz atınca Aliman'ın yatağında olmadığını gördüm. İnsan yarı uykuda kalkınca olup biteni bir anda kavrayamıyor. Önce onun dışarıya çıkmış olabileceğini ve döneceğini düşündüm, biraz bekledim. Gelen giden olmadı. Hayattan ve avludan da bir ses gelmiyordu. Sonra elimi uzatıp yatağını

yokladım. Buz gibiydi! İşte o zaman yüreğim hop! etti: Demek ki kalkıp gideli epey olmuştu. Alelacele giyinerek dışarı fırladım. Avluda köşe bucak her tarafa baktım. Yoktu! Sokağa fırlayıp sebze bahçesine doğru koştum. Aliman! Alimaan! diye bağırıyordum bir yandan. Sesime ses veren olmadı. Yalnız köpekler uyandılar ve havlamaya başladılar. Havlamalar bütün köye yayıldı. Büyük bir korku ve keder kapladı içimi: Aliman gitmişti! Ama böyle bir havada ve gece karanlığında nereye giderdi?

Şimdi ben ne yapabilirdim? Onu nasıl bulacaktım? Yine, eve doğru koştum, feneri bulup yaktım, sonra da elimde fener, Aliman'ı aramak için avlu, kapısına yürüdüm. Kapıdan çıkarken anbardan birtakım iniltiler duydum. Bütün gücümü ayaklarıma vererek oraya koştum. Kapıyı o kadar hızlı açtım ki az daha elimdeki fener düşecekti. Aman Tanrım! Gözlerime inanamadım:

Aliman samanların üzerine yüzükoyun yatmış, doğum sancılarıyla kıvranıyordu. Üzerine atılıp bağırdım:

-Ne yaptın a kızım, bana niye söylemedin? Yardım edip arkası üstü çevirmek istedim, elim kanlar içinde kalan eteğine dokununca büyük bir korkuya kapıldım, irkildim. Yüreğim kafesinden çıkacaktı nerdeyse. Vücudu ateş gibi yanan Aliman boğuk sesle mırıldanıyordu:

-Ölüyorum! Ölüyorum!

Çoktandır acı çektiği, gücünü, direncini yitirdiği belliydi. Allahım

sen koru bizi! Allahım sen koru! diye dua ettim. O anda, bir doktorun yardımı olmadan bu doğumu yapamayacağını da anlamıştım. Aliman'ı orda bırakıp Ayşe'lere koştum, pencereye hızlı hızlı vurdum ve bağırdım:

-Kalkın, çabuk kalkın! Bektaş, çabuk arabayı hazırla, Aliman çok hasta. Çabuk ol evladım, çok, çok hasta!

Onları uyandırdıktan sonra Aliman'ın yanına döndüm. Ona su verdim. Titriyor, dişleri takır takır su bardağının kenarına vuruyor, ama vücudu ateşler içinde yanıyordu. İki yudum su ancak içebildi ve sonra kıvranmaya, inlemeye devam etti. O sırada Ayşe de geldi soluk soluğa. Ayşe ayakta zor duruyordu, o günlerde hastaydı çünkü. Aliman'ı görür görmez beti benzi iyice sarardı ve telaşla sordu:

-Aliman, güzelim, ne oluyor? Korkma kızım, korkma, seni hastahaneye götüreceğiz!

İyi bir raslantı olarak Bektaş o gün eve geç dönmüş, atları kolhoza götürmemiş, avluda, evin önüne bağlamıştı. Hemen bizim avluya getirdiği arabaya bir kat ot serdik, üzerine minderler, yastıklar koyduk. Sonra üçümüz birden tutarak Aliman'ı yavaşça arabaya bindirdik ve hastahaneye yollandık.

Ah o yol! Sonbahar yağmurlarıyla yarılmış, çukur çukur olmuştu. Ve o gece zifiri karanlıktı. Yörede zaten bir tek hastahane vardı ve o da karşı yakadaydı.

Çayı geçeceğimiz köprü de aşağıda, epeyce uzakta kalıyordu. Araba köyden çıktığı zaman Aliman'ın sancıları iyice arttı. Kıvranıyor, bağırıyor, üzerindekileri atıyordu.

Başını dizlerimin üzerine koymuştum, attığı battaniyeleri hemen yine örtüyordum. Elimdeki feneri yüzüne tutup gözlerine bakıyor, onu sakinleştirmeye çalışıyordum. Bektaş da bir şeyler söylüyordu Aliman'ı yatıştırmak için:

-Dayan Aliman, az sonra köprüye varacağız, birkaç adım daha... Şimdi, şimdi varırız oraya...

Allah bilirdi köprüye ne zaman varacağımızı. Gidiyor, gidiyor, varamıyorduk. Bu yüzden atları tırısa kaldırmak zorunda idik. Ama bu defa da o kötü yolda araba çok sarsılacak, bu ise Aliman için hiç iyi olmayacaktı.

Aksi gibi yağmur da hızlanmaya başladı. Bütün olumsuzluklar üst üste idi: Zifiri karanlık bir gece, buz gibi soğuk yağmur, çamur, tekerlek sarsıntısı... Aliman çırpınıyor, inliyor, bağırıyordu. Sonra birden sakinleşir gibi oldu. Ama bu defa da hırıltılı sesler çıkarıyordu. Korkular içinde sordum:

-Aliman! Aliman ne oldu?

Onu sıkıyor, feneri yaklaştırıp yüzüne bakıyordum. O da ateşli

gözlerle bana bakıyordu:

-Durun! Durun, ben ölüyorum! diye mırıldandı. Dudakları incelmiş, kurumuştu. Güçlükle nefes alıyordu.

Arabayı durdurduk.

-Ana, başımı kaldır, dedi, nefes alamıyorum. Ağlıyordu. Sonra hıçkırıkları bastırarak çabuk çabuk konuşmaya başladı: Ana, sevgili anacığım, içim yanıyor, artık dayanamıyorum. Öleceğim... öleceğim... Her şey için sana teşekkür ederim, çok teşekkür... Beni bağışla anacığım... Ah Kasım hayatta olsaydı!. Ah Kasım, ben ölüyorum. Beni bağışla...

Ona yalvardım:

-Hayır, hayır sevgili kızım, ölmeyeceksin. Biraz daha dayan canım kızım, biraz daha! Köprü hemen şuracıkta. Anlıyorsun değil mi kızım, ölmeyeceksin, ölmeyeceksin.

Dayanılmaz sancılarla yine kıvranmaya başladı. Dişlerini sıkmış, bilincini yitirmişti. Son gücünü tüketiyordu çırpınarak. Bektaş'a emir verdim:

-Bektaş, Aliman'ı kucağına al ve şöyle kaldır. Çabuk ol! Utanacak bir şey yok bunda... Çabuk! Allah aşkına çabuk! Bektaş Aliman'ı kaldırdı ve ben de çocuğu dünyaya getirmek için kollarımı sıvadım...

Sonra Bektaş bir çığlık atarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Birden, benim gözümde ve kulağımda o trenin uğultulu geçişi canlandı. Çelik tekerlekler rayları takır takır dövüyor, rüzgar ise çığlığını çarpıyordu kulaklarıma: Anaaa! Alimaaan! Aynı anda cıyak cıyak bir bebek sesi duyuldu...

Hayat niçin bu kadar acımasız, bu kadar kör? Çocuk dünyaya geliyor, Aliman dünyayı terkediyordu. Biri doğuyor, biri ölüyordu. Bebeğin çıplak ve ıslak vücudunu entarimin eteğine ancak sarabilmiştim ki, anası Aliman, Bektaş'ın kollarında can vermiş, suskunluğa gömülmüştü. Başı yana düşmüş, hareketsiz kolları aşağı sarkmıştı.

-Alimaan! diye bağırdım korku dolu bir sesle. Sonra bileğini tuttum. Nabzı çarpmıyordu. Gözlerimin önünde, bir an için, hayatla ölüm karşı karşıya idiler.

Arabayı çevirip dönüş yoluna girdiğimiz zaman tan yeri ağarmış, güneş doğmak üzereydi. Donuk gecede, iri kar taneleri uçuşuyordu şimdi. Yola usulca konan kar taneleri izleri örtüyordu. Her şey susmuştu. Her yerde beyaz bir sessizlik hüküm sürüyordu. Yeleleri ve kuyrukları kardan bembeyaz olmuş atlar da pek sessiz ilerliyordu. Arabanın önünde oturan Bektaş sessiz sessiz ağlıyordu. Atları unutmuştu. Kendiliklerinden gidiyordu atlar. Yol boyunca ağladı. Ben, yerde yolun kenarında yürüyordum. Bebeği gocuğuma sarmış, göğsüme bastırmıştım. Beyaz karlar kapkara görünüyordu gözüme.

Bölüm 16

Savaş kendisini bana son defa işte böyle hatırlattı. Yürüdüğüm yol, hayatım boyunca gördüğüm en kötü yoldu. Böyle yaşamaktansa ölmek daha iyi diye düşünüyordum. Kucağımda ısınan bebek, sıcacık, yumuşacık bir top gibi kımıldıyor ve durmadan ağlıyordu. Onu öyle götürürken söyleniyordum: Zavallı küçük yavrum, bu ne büyük talihsizlik, bu ne büyük acıdır ki ilk çığlığın annene bir veda oldu! Sonra, uzaktan uzağa yankılanır gibi bir fikir daha geçti aklımdan: Hayat büsbütün yitirilmedi, küçük bir tomurcuk kaldı. Hemen ardından şöyle dedim kendime: Nasıl yaşayacak bu çocuk? Ana sütünü hiç tatmadı bile. Ama onun yaşamasını çok istiyordum ve dua ettim: Allahım, hiç olmazsa bu yavruyu bırak bana, o ölmesin Allahım! Ona dayanma gücü ver, ayakta kalabilme, güçlüklerin üstesinden gelebilme gücü ver...

Yürürken işte bunlar geliyordu aklıma. Bazen tam bir umutsuzluk, bazen de bir güven içinde oluyordum. Biz köye vardığımız zaman ortalık iyice aydınlanmıştı. Lapa lapa kar yağışı ve çevremizde sessiz beyazlık devam ediyordu. Bu sessizliğin ortasında, bitmemiş yolun kenarındaki yıkıntılar daha korkunç görünüyordu gözüme. Yapımına yedi yıl önce başlanmış yolda, şimdi pek acıklı görünen birkaç izden başka bir şey kalmamıştı. Aliman ve Kasım'ın kuracakları evin avlusunda taş ve tuğla yığınları, onların amaçları, hayalleri, özlemleri için dikilmiş anıtlar gibi duruyordu.

Artık sonsuza kadar susmuş olan Aliman, gözleri kapalı, yüzü

sapsarı yatıyordu arabada. Başı bir o yana bir bu yana dönüyor, yüzüne düşen kar taneleri erimiyordu.

Köyün ilk evlerine yaklaşınca Bektaş arabadan atladı ve hayatında ilk defa gür bir erkek sesiyle ağıtlar, ilahiler okuyarak ölüm olayını duyurmaya başladı. Bütün evlerden koşup geldiler, gözyaşları içinde bizi ortalarına aldılar. Ayşe de geldi ve ağıdı ile yeri göğü inletti. Sonra benim elimden bebeği alıp kendi evine götürdü...

İki gün sonra Aliman'ı gömdük. Geleneklerimize göre bir kadın ölüyü gömmek için mezarlığa gidemez, bu işi erkekler yapar. Ama ben gittim ve kimse bir şey diyemedi. Çünkü bizim evde erkek yoktu. Aliman'ı mezarına, mezar çukurunun dibindeki kazanaka kendim yerleştirdim, üzerine ilk toprağı ben attım. O gün de kar yine lapa lapa yağıyordu. Bir tümsek haline gelen mezar kısa zamanda karla örtüldü. O yılın ilkbaharında Aliman'ın mezarına çiçekler diktim. Her bahar dikiyorum. Çiçekleri çok severdi. Hayat devam ediyor. İlk günler Canbolat'ı yaşlı Çorabek'in gelini emzirdi. Daha sonra onu keçi sütü ile besledim. Kaygılarla, sıkıntılarla dolu günlerim çok oldu. Bunları birer birer anlatmamın hiç gereği yok. Kısacası, hayatta kalacağı, yaşayacağı alnına yazılmış ve yaşadı. Bunun için Allaha şükrediyorum. Şimdi tam oniki yaşında. Onu küçüklüğünde tedavi eden ve şimdi bizim bölgede pek meşhur olan doktor her karşılaşmamızda sorar:

-Merhaba büyükanne, torun büyüyor mu?

-Tanrı'ya şükür, bir yiğit oldu bile.

-Bu iyi haber, hadi, iyi bir adam olsun.

Bu doktor Canbolat'ı ve beni uzun zamandan beri tanır. Canbolat'ın küçüklüğü hastalıklarla mücadele ederek geçti. Sanırım onsekiz aylık iken soğuk aldı, şiddetli bir hastalığa yakalandı. Dudakları mosmor olmuştu, gözlerini açamıyor ve güçlükle nefes alıyordu.

Onu kucakladığım gibi hastahaneye gittim. Yine kış mevsimi ve yine gece vaktine rastladı hastahaneye gidişim. Çayı köprüden değil de sığ yerinden yürüyerek geçtim. Hastahanede karşıma çıkan doktor gencecikti, yeni mezun olmuştu. Beni ıslak elbisemin içinde tiril tiril titrer görünce korkuya kapıldı ve ellerini havaya kaldırarak bağırdı:

-Delisiniz siz! Suda yürümek de ne oluyor! Nerde bu çocuğun anası, babası?

-Ben onun hem anası, hem babasıyım evladım. Kurtar onu, o ölürse ben de ölürüm! dedim.

O genç doktor bütün gece çocukla meşgul oldu. Her iki saatte bir iğne yapıyordu. Bana da kuru ve kalın giyecekler ve bazı ilaçlar verdi. Yine de sabah olunca hastalanıp yatağa düştüm. Ateşim yüksekti ve öksürdükçe kan geliyordu ağzımdan. Yakan, kavuran bir sise gömülmüş gibiydim, kendimden geçmiştim. Yalnız, doktorun başucuma yaklaştığını, elini alnıma koyup bana söylediklerini

hatırlıyorum:

-Bırakma kendini ana, sakın bırakma. Senin torun iyileşti, gülmeye başladı.

-Öyleyse, dedim, ben de üstesinden gelirim bu hastalığın. Dayanmama ve hastalığı yenmeme belki torunumun kurtulduğunu öğrenmek sebep oldu.

Geçtiğimiz yaz, küçük ama ilgi çekici bir olaya tanık oldum. Okullar tatildi. Çocuk sokakta koşup oynuyordu. Bir gün onun anbarda, çatı arasında yirmi yıldan beri duran Kasım'ın bisikletini indirdiğini, avluya çıkardığını gördüm.

Bisikleti onarmaya, binilecek hale getirmeye çalışıyordu. Hiçbir şey söylemedim. Ne de olsa erkek çocuktu ve bu bisiklet onu bir süre oyalardı. Ama onarılacak hali kalmamıştı o bisikletin:

Demir aksam paslanıp çürümüş, lastikler nerdeyse erimişti. Arkadaşları da gelip baktılar ve alay edip gülüştüler: Amma da antika şey ha! Nuh Nebi'den kalma! diyorlardı. Ama Canbolat inatçıydı, kafasına koyduğunu yapmakta direniyordu. Eğer Bektaş'ın yardımı olmasa bir sonuca ulaşır mıydı bilmem. Bektaş işe ciddi olarak sarıldı. Kendisi de bir aile babası olduğu halde, bir çocuk gibi heyecanla, sabırla uğraştı tamir için. Onun Canbolat'a bir zaafı vardı. Çocuğun başına ufak bir şey gelecek olsa, hemen okula gider öğretmenleriyle konuşurdu. Bektaş evlendiği zaman annesi Ayşe

henüz sağdı. Sevgili arkadaşım Ayşe, Aliman'dan üç yıl sonra öldü. Nice sıkıntılara ortak olmuştuk onunla. Bektaş, saygın, ciddi, çalışkan bir adam oldu. Uzun zamandan beri biçerdöver sürücüsü olarak çalışıyor. Karısı Gülsüm de sevimli, iyi bir komşu oldu bize. Üç çocukları vardı.

Bir gün Canbolat, yağlanmış, temizlenmiş, onarılmış bisikletiyle yanıma geldi. Kendi üstü başı da yağ içindeydi:

-Büyükanne bak, babamın bisikleti ne hale geldi! dedi.

Birden ellerimin titrediğini hissettim. Sözleri beni hem sevindirmiş, hem üzmüştü. O ise pek gururluydu:

-Binmesini öğrendim bile, bak!

Seleye oturursa ayakları pedala erişmediği için ileri kaymış, bir sağa bir sola sallana sallana gidiyordu. Her an düşebilirdi. Korkuyla bağırdım:

-İn o bisikletten, düşeceksin!

O ise daha hızlı sürmeye başladı. Avlu kapısına yöneldi, sokağa çıktı. Ben de koştum peşinden. Ama o sokağa çıkar çıkmaz hızını iyice arttırdı. Bisikletiyle uçuyordu sanki ve az sonra gerçekten uçtu: Bisiklet bir yana, o bir yana düştü. Koştum, tutup kaldırdım ve azarlamaya başladım:

-Kendini öldürmek mi istiyorsun sen! Nedir bu yaptığın? Artık bisiklete binmek yok sana!

-Artık hiç düşmem büyükanne, diye cevap verdi bana. Düşmek nasıl oluyormuş anlamak istedim, şimdiye kadar hiç düşmedim de...

Gülmeye başladım. Bektaş da avlu kapısının önünde hiçbir şey olmamış gibi duruyordu. Sadece bakıyor, yüzünden hiçbir şey belli etmiyordu. O da, ben de başka bir şey söylemedik, ama birbirimizi anlamıştık.

Bu olaydan kısa bir süre sonra hasat mevsimi başladı ve güzel bir akşam üzeri Bektaş bize geldi:

-Sizin Canbolat'ı biçerdöverde kendime yardımcı olarak almak istiyorum, dedi.

Razı oldum:

-Bir işe yarayacaksa al, dedim.

Dedim ama, iki gün sonra çalıştığı tarlaya gidip bakmaktan kendimi alamadım. Ne de olsa bir çocuktu o daha, o iş pek ağır gelebilirdi. Benim Canbolat biçerdöverin yanında, yukarıda, sap ayırma işinde çalışıyordu. Beni görünce yüksek bir dağın tepesindeymiş gibi bağırdı:

-Büyükanne, bak ben buradayım!

Sürücü yerinde oturan Bektaş da eliyle beni selamladı. Arkın yanında, bir ağacın gölgesinde oturdum ve akşama kadar orada kalıp çalışanlara baktım. Batözün yanına buğday taşıyan kamyonlar, arabalar durmadan gelip gidiyor ve çok toz kaldırıyorlardı.
Akşam karanlığı çökerken çalışanlar işi bıraktılar ve bir araya geldiler. Canbolat yorgun ama gururlu, Bektaş'ın yanısıra yürüyor ve onu taklit ediyordu. Tıpkı Bektaş gibi hiç konuşmadan, yarı beline kadar soyunarak, arkta, suyu çırpıştıra çırpıştıra yıkanmaya başladı. Sonra, benim elimdeki çıkını görünce pek sevindi:

-Elma mı getirdin büyükanne? diye bağırdı.

-Evet.

Koşup yanıma geldi, beni kucakladı, yanağımdan öptü. Bektaş gülüyordu:

-Hımm, deminden beri övüngeç övüngeç bakınıyordun, o zaman niye sarılmadın büyünnene... Hadi, şimdi yıkan, iyi yıkan, yoksa vaktin kalmayacak, dedi ona. Akşam yemeği için büyük arabanın yanında otların üzerinde oturduk. Ekmek sıcaktı. Yeni çıkmıştı fırından. Canbolat ilk dilimi bana verdi:

-Buyur büyükanne.

Ekmeği aldım, bereketli olması için duamı yaptım ve ilk lokmayı ağzıma götürdüm. İşte o zaman pek bildiğim bir koku geldi burnuma. Çiftçilerin, tarım araçlarını kullananların ellerinin kokusuydu bu. Bu ekmek petrol kokuyor, demir kokuyor, saman kokuyor, olgun başak kokuyordu. Evet, eskiden olduğu gibiydi her şey. Lokmamı yutarken gözyaşlarımı tutamadım: Ekmek ölümsüzdür, iş de ölümsüzdür! dedim içimden.

Çiftçiler o gün beni bırakmadılar. Misafirleri olmamı, geceyi tarlada geçirmemi istediler. Samandan güzel bir yatak yaptılar bana. O gece bu yatakta yatarken gökyüzüne bakıyor ve Samanyolu'nu görüyordum. Samanyoluna taze ve yaldız gibi parlayan samanlar dökülmüş, başaklar, taneler, kepekler dökülmüştü sanki. Ben öyle görüyordum. O yıldızlı, o yüksek gökyüzünde, o ekincinin samanları döktüğü yolda, çok uzaklardan duyulan bir şarkı gibi, bir tren katarının gittiğini, tekerleklerin rayları dövdüğünü de duyuyordum.

Gece, o görüntüler arasında, o seslerle uyandım. Bugün düşünüyorum ki, dünyaya yeni bir ekinci, yeni bir çiftçi gelmişti. O çiftçi çok uzun ömürlü olsun, gökteki yıldızlar kadar bol ürün alsın.

Şafakta usulca kalktım, hasatçıları rahatsız etmemek için sessizce köyümün yolunu tuttum.

Uzun zamandan beri şafağı, dağların üzerinde bu tarifsiz ihtişamı ile görmemiştim. Uzun zamandan beri Torgayın böyle öttüğünü

duymamıştım? Torgay, bu tarla kuşu, gittikçe aydınlanan gökyüzünde yükseldi, yükseldi ve ta yükseklerde küçük, gri bir top gibi asılı kaldı. Tıpkı bir insan yüreği gibi, bulunduğu yerde durmadan kımıldıyor, çırpınıyor, bozkırdan sonsuza titreşimler gönderiyordu. Bir gün Suvankul bana: Bak, bizim tarla kuşumuz, torgayımız ötüyor! demişti.

Ne güzel değil mi? Torgayımız bile vardı bizim! Sen de, sen de küçük torgayım, sen de ölümsüzsün!

Bölüm 17

-Ey benim sevgili tarlam, hasat bitti ve şimdi sen dinleniyorsun. Burada artık insan sesleri duyulmuyor, arabalar yolların tozunu kaldırmıyor, biçerdöverler de görünmüyor artık. Sürüler daha anıza salınmadı. Sen insanlara meyvalarını verdin. Şimdi, doğum yapmış kadınlar gibi uzanmış, yatıyorsun. Sonbahara kadar dinleneceksin. Şu anda burada yalnızız. Senden ve benden başka kimse yok.
Sen benim bütün hayatımı biliyorsun. Bugün `Ölüleri Anma Günü! Suvankul'u, Kasım'ı, Maysalbek'i, Caynak'ı ve Aliman'ı rahmetle anıyor, dua ediyorum. Yaşadığım sürece hiç unutmayacağım. Bir gün gelecek, Canbolat'a da her şeyi anlatacağım. Eğer yaradılıştan zeki ve iyi niyetli ise, anlayacaktır. Ama öbürlerine, dünyada yaşayan herkese nasıl anlatmalı? Onlara bir diyeceğim var ama herbirinin kalbine nasıl gireyim de anlatayım?

Ey gökyüzünde parlayan güneş, sen bütün küreyi dolaşıyorsun,

onlara sen anlat!

Ey yağmur bulutu, dünyanın üzerine sağnak sağnak boşal, her damlan bir konuşmacı olsun da, onlara sen anlat!

Ey besleyici Toprak Ana, hepimizi bağrına basan sensin. Onlarla sen konuş Toprak Ana, insanlara sen anlat!

-Hayır Tolgonay, onlarla sen konuşmalısın. Sen kadınsın. Sen her şeyin üstündesin, daha bilgesin. Bir insansın sen! Onlara sen anlat!

Bölüm 18

-Gidiyor musun Tolgonay?

-Evet, gidiyorum, eğer yaşarsam yine geleceğim. Haydi şimdi kal sağlıkla güzel toprağım. Yine görüşürüz.

SON

E-KİTAP
ARŞİVİ

Dijital Bilgi Kaynağınız

www.e-kitaparsivi.com

Bu E-Kitap www.e-kitaparsivi.com sitesi için hazırlanmıştır. Web sitemizde bir çok başka esere ulaşabilirsiniz.